

4. BÖLÜM:

ARAŞTIRMA KONULARININ ÖNCELİKLENDİRİLMESİ VE STRATEJİK UYUM ANALİZİ

PRIORITIZATION OF RESEARCH TOPICS AND STRATEGIC ALIGNMENT ANALYSIS

Mehmet BARCA

Veysel BOZKURT

Ali DANIŞMAN

Mahmut Hakkı AKIN

Yunus KAYA

Musab Talha AKPINAR

ARAŞTIRMA KONULARININ ÖNCELİKLENDİRİLMESİ VE STRATEJİK UYUM ANALİZİ

Mehmet BARCA

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Ali DANIŞMAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Yunus KAYA

İstanbul Üniversitesi

Veysel BOZKURT

İstanbul Üniversitesi

Mahmut Hakkı AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Musab Talha AKPINAR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Öz

Bu bölüm, Türkiye’de sosyal bilimler alanında üretilen araştırma konularını, ulusal öncelikler ve küresel gündemlerle olan ilişkileri bakımından inceleyerek stratejik bir uyum analizi sunmaktadır. Çalışmada, ulusal kalkınma planları, strateji belgeleri, sektörel politika metinleri ve program dokümanlarında yer alan hedef ve öncelikler; sosyal bilimsel yayınlar, projeler ve lisansüstü tezlerden elde edilen tematik dağılım ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Metin madenciliği, konu modelleme ve içerik analizi teknikleri kullanılarak, araştırma gündeminde öne çıkan temalar haritalandırılmakta; bu temaların hangi alanlarda ulusal hedeflerle yüksek uyum gösterdiği, hangi alanlarda ise önemli boşluklar ve örtüşmezlikler bulunduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca, sosyal bilimlerdeki mevcut araştırma yoğunluklarının uzun vadeli kalkınma hedefleri, sosyo-ekonomik kırılma alanları ve küresel tartışma eksenleri (örneğin sürdürülebilir kalkınma, dijital dönüşüm, demografik değişim, toplumsal cinsiyet eşitliği vb.) ile ne ölçüde kesiştiği tartışılmaktadır. Bölüm, bu analizlerden hareketle, geleceğe dönük tematik öncelik alanlarına, disiplinlerarası odak noktalarına ve politika yapıcılar ile araştırma topluluğu arasında daha güçlü bir etkileşim gerektiren başlıklara ilişkin öneriler geliştirmekte; böylece sosyal bilimlerde araştırma gündeminin stratejik yönetişimine dair somut bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal bilimler, araştırma öncelikleri, stratejik uyum, kalkınma planları, metin madenciliği, konu analizi, politika odaklı araştırma

PRIORITIZATION OF RESEARCH TOPICS AND STRATEGIC ALIGNMENT ANALYSIS

Mehmet BARCA

Social Sciences University of Ankara

Ali DANIŞMAN

Social Sciences University of Ankara

Yunus KAYA

İstanbul University

Veysel BOZKURT

İstanbul University

Mahmut Hakkı AKIN

İstanbul Medeniyet University

Musab Talha AKPINAR

Ankara Yıldırım Beyazıt University

Abstract

This chapter provides a strategic alignment analysis of research topics in the social sciences in Turkey by examining their relationship with national priorities and global agendas. It compares the thematic distribution of social science publications, projects and postgraduate theses with the goals and priorities set out in national development plans, strategy papers, sectoral policy documents and programme texts. Using text mining, topic modelling and content analysis techniques, it maps the main themes in the research agenda and identifies areas where there is strong alignment with national objectives as well as domains in which significant gaps or mismatches persist. The chapter further discusses the extent to which existing research concentrations in the social sciences intersect with long-term development goals, socio-economic vulnerability fields and global debate axes, such as sustainable development, digital transformation, demographic change and gender equality. Building on these findings, it proposes future thematic priority areas, interdisciplinary focal points and topics that require stronger interaction between policymakers and the research community. In doing so, the chapter offers a concrete framework for the strategic governance of the research agenda in the social sciences.

Keywords

Social sciences, research priorities, strategic alignment, development plans, text mining, topic analysis, policy-oriented research

4.1. Giriş

Bu bölümün amacı, Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerini belirlemektir. Bu bölümdeki çalışmanın önceliklendirmesi, bir araştırma gündemi oluşturarak toplumsal, bilimsel ve ekonomik alanlarda en büyük yarar sağlayacak konuları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç ve bu amaca yönelik süreç yönetimi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bilimsel bilgi üretiminde rekabet gücünü artırmak ve kaynakların etkin kullanımını sağlamak adına önemlidir. Bir başka deyişle, sosyal ve kültürel alanda önceliklendirme yapmanın öngörülen faydası, ulusal ve kurumsal bazda araştırmalara tahsis edilecek kaynakların sınırlılıkları dikkate alındığında, çeşitli değerlendirme ve kriterler çerçevesinde belirlenmiş araştırma konularına odaklanılmasını ve bu odaklanmanın sağlayacağı araştırma etkisinin kısa, orta ve uzun vadede bilimsel ve toplumsal sonuçlarının yüksek seviyede elde edilmesini mümkün kılmasıdır. Spesifik olarak, sosyal ve kültürel alanda önceliklendirilmiş araştırma alt alanlarının belirlenmesinin ulusal ve kurumsal araştırma stratejilerinin oluşturulmasına gerekçe oluşturması, yol haritası sağlaması ve bunun sonucunda ulusal araştırma verimliliği ve etkinliğinin artırılmasıdır.

Kuşku yok ki, araştırmaların yapılmasına çeşitli motivasyonlar neden olabilmektedir. Başta bireysel meraklar olmak üzere ulusal ve kurumsal politikalar, sektörel (kamu, özel, sivil) ihtiyaçlar, toplumsal olaylar ve gelişmeler araştırmaların yapılmasının nedeni olabilmektedir. Önceliklendirme, stratejik önemine binaen (örneğin yaşanan toplumsal olayları veri ve bilgiye dayalı olarak anlama ve çözmeye ışık tutacak bilgi ihtiyacı, belirli alanlarda öncü çalışmalar yaparak bilimsel ilerlemeye katkıda bulunma vizyonu veya bilimsel bilgi üretimi rekabetinde uluslararası üstünlük elde etme hedefi, vs.) seçilmiş bazı alan ve konulara yönelik daha kapsamlı ve derinlikli çalışmaları teşvik etmeyi, yönlendirmeyi ve faydaya dönüştürmeyi sağlamaktadır. Önceliklendirmenin en önemli hedeflerinden biri, kaynakları (araştırmacı insan kaynağı ve finansal kaynakları) öncelikli alanlara yönlendirerek kaynak yönetiminde verimlilik ve etkinliği sağlamaktır.

Önceliklendirme, evrensel, yani zaman ve mekândan bağımsız olmadığı gibi objektif de değildir. Önceliklendirme, belirli bir zaman diliminde ve coğrafyada öne çıkan ihtiyaç, sorun, değişim, politika, vizyon ve benzeri hususlarla ilişkili ulusal, sektörel, kurumsal, disiplinler, bilimsel topluluk veya bireysel açıdan gündem oluşturan, öne çıkan, önem kazanan ve dolayısıyla öncelik verilen hususları ifade etmektedir. Önceliklendirme yapılırken izlenen yöntem ne olursa olsun sübjektifliği bütünüyle ortadan kaldırmamaktadır çünkü önceliklendirme için esas alınan değerlendirme, kriter ve ilkeler nihai analizde katılımcıların araştırmanın önemi, etkisi, vb. açılardan görüşünü yansıtmaktadır. Ancak, çok sayıda katılımcının görüşü alınarak önceliklendirme yapılması durumunda ulaşılan sonuçlar uzlaşmaya dayalı kolektif görüş niteliğinde olmaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışma Türkiye’de akademi, kamu, özel ve sivil sektörlerde hem mevcut durumda hangi araştırma alan ve konularına neden öncelik verildiğini, eğer bir plan çerçevesinde önceliklendirme yapılmamışsa, hangi alan ve konulara ilişkin araştırmalarda yoğunlaşma olduğunun örüntüsünü, hem de gelecekte hangi alan ve konularda araştırmalara öncelik verilmesini önerdiklerini nedenleriyle beraber ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak mevcut durumda ve gelecekte araştırma önceliklerini belirlemeye yönelik eğilim, görüş ve öneriler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu kitaptan başta ulusal araştırma politikasını belirleyen ve araştırma desteği veren kuruluşlar olmak üzere, bireysel araştırmacıların, araştırma merkezlerinin, uygulayıcıların (kamu, özel ve sivil toplum alanlarında) yararlanması göz önünde bulundurularak bu bölüm hazırlanırken temsil kabiliyeti yüksek çeşitli katılımcıların görüş ve önerisine başvurulmuştur.

Bu bölüm 4 alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta, sosyal ve kültürel alanda hem mevcut durum hem de gelecek için araştırma önceliklerini belirlemede faydalanılan yaklaşım ve yöntemler açıklanmaktadır. İkinci alt başlıkta, dünyada sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerini yönlendiren kurumların politika ve desteklerinin sonucunda öne çıkan ve sosyal ve kültürel alandaki literatürde ağırlıklı olarak görülen konuların örüntüsü incelenmektedir. Üçüncü alt başlıkta, mevcut durumda Türkiye’nin araştırma öncelikleri veya yoğunlaşılacak araştırma konularının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümün asıl katkısını oluşturan dördüncü alt başlıkta, araştırma önceliklerini belirlemeye yönelik yapılan nicel ve nitel çalışmaları incelemektir. Sonuç bölümünde ise, ulusal araştırma önceliklerinin yönetimi ve stratejisi için önerilere yer verilmektedir.

4.2. İzlenen Yaklaşım ve Yöntemler

Bu bölümde, önceliklendirme birbirini tamamlayan ve izleyen 3 adımda ele alınmaktadır. Öncelikle, dünyada sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerinin örüntüsü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İkinci adımda, mevcut durumda Türkiye’nin araştırma öncelikleri veya yoğunlaşılacak araştırma konularının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü adımda ise gelecekte Türkiye’nin araştırma öncelikleri ne olmalıdır sorusuna cevap aranmaktadır.

Birinci adım için, sosyal ve kültürel alanda dünyada hangi araştırma konularına öncelik verildiği veya ağırlıklı olarak ele alındığı, neden bu konuların öne çıktığı, araştırma eğilimlerinin nereye doğru ilerlediğini ortaya çıkarmak için iki çalışma yapılmıştır: (i) politikalarıyla veya destekleriyle sosyal ve kültürel alanda yapılan araştırmalara yön veren uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşlar bakımından ele alınması ve (ii) sosyal ve kültürel alandaki araştırmalarda hangi konulara öncelik verildiğinin mevcut eğiliminin genel bir değerlendirmesinin yapılması.

İlk çalışma için uluslararası ve ulusal kurumların önceliklendirme politikaları, destekleri ve konuları taranarak değerlendirme yapılmıştır. İkinci çalışma için ise, sosyal ve kültürel alanda ağırlıklı olarak ele alınan konuların belirlenmesi için ilgili literatür değerlendirilmiştir.

İkinci adım olan mevcut durumda Türkiye’nin araştırma öncelikleri veya yoğunlaşılacak araştırma konularının neler olduğu belirlemek için 3 inceleme yapılmıştır. Birinci inceleme, sosyal ve kültürel alana finansal destekleriyle yön veren başta TÜBİTAK olmak üzere üniversitelerin Bilimsel Araştırma Destekleri (BAP), YÖK bursları vs. esas alınarak Türkiye’nin mevcut durumdaki araştırma örüntüsü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, Türkiye’nin araştırma iklimine ve konularına doğrudan veya dolaylı olarak etki eden uluslararası kurum ve çevreler bakımından öne çıkan araştırmaların örüntüsü belirlenmiştir. Son olarak da sosyal ve kültürel alanda yapılan doktora tez çalışmalarından hareketle ağırlıklı olarak çalışılan konular tespit edilmiştir.

Bu bölümün asıl amacı olan gelecekte Türkiye’nin araştırma önceliklerinin ne olması gerektiğine yönelik görüş ve önerileri ortaya çıkarmak için ise birbirini tamamlayan bir nicel ve bir nitel olmak üzere iki saha araştırması yapılmıştır. Türkiye’nin araştırma önceliklerini belirlemek için anket yöntemi aracılığıyla elde edilecek veriler toplanmış ve bu veriler betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Anket yönteminin kullanılmasının en önemli nedeni, geniş paydaş katılımına imkân vermesidir. Geniş paydaş katılımının, ulusal ölçekte yapılan araştırmaların geçerliliği için gerekli olduğu düşünülmektedir (Rehfues vd., 2015, s. 297-305). Katılımcı paydaşlık yaklaşımı araştırmanın geçerliliğini artırdığı gibi tarafların sahiplenme duygusunu güçlendirmektedir, bu durum araştırma bulguları çerçevesindeki önerilerin uygulanmasına yönelik desteğin artmasına yol açmaktadır (Tuffrey vd., 2016).

Nicel çalışmayı tamamlayıcı nitelikteki nitel çalışma için ise, ulusal ölçekte araştırma önceliklerini belirleme yaklaşımları arasında öne çıkan odak grup çalışmaları ve Büyük Zorluklar Yaklaşımı (Grand Challenges Approach) entegre edilerek karma bir yaklaşım kullanılmıştır. Büyük Zorluklar Yaklaşımı, toplumun karşılaştığı en kritik, karmaşık ve çözülmesi zor sorunlara odaklanarak araştırma faaliyetlerini yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle hükümetler, araştırma kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün iş birliği yaparak belirlediği bu büyük zorluklar hem ulusal hem de küresel ölçekte önemli etkiler yaratabilecek sorunları kapsamaktadır. Bu yaklaşım şu iki adım çerçevesinde uygulanmaktadır:

- ◆ **Sorunların Tanımlanması:** İlk adım, çözüm gerektiren büyük toplumsal ve bilimsel zorlukların tanımlanmasıdır. Bu zorluklar, genellikle kamu, özel ve sivil sektör kuruluşları, bilim insanları ve kamuoyunun katılımıyla belirlenir.

- ◆ **Önceliklendirme:** Tanımlanan büyük sorunlar arasından öncelik sıralaması yapılır. Bu öncelikler, ülkenin stratejik hedeflerine, toplumun ihtiyaçlarına ve küresel gelişmelere göre şekillendirilir.

Bu çalışmada, Büyük Zorluklar Yaklaşımı'nın felsefesi odak gruplar üzerinden uygulanmıştır. Odak grup çalışmasına katılan paydaşlara Büyük Zorluklar Yaklaşımı kapsamında mevcut durumda ve gelecekte karşılaşılan en büyük zorluklar ve bunlarla ilişkili önceliklendirilmesi gereken araştırma konuları, önceliklendirme yaparken esas alınması gereken kriterlerin neler olması gerektiği, araştırma önceliklerinin etkin yönetimi için önerileri sorulmuştur. Bu çerçevede, üçü akademik, biri ise kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan katılımcılarla mevcut durumda ve gelecekte çözüm gerektiren sosyal ve kültürel zorluklar, nedenleri ve bununla ilişkili olarak önerdikleri araştırma öncelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Odak grup görüşmeleri şeklinde yürütülen bu çalışmalar sonucunda elde edilen veriler güncel MAXQDA programında analiz edilmiştir.

4.3. Dünyada Sosyal ve Kültürel Alanda Araştırma Önceliklerinin Örüntüsü

Bu alt başlıkta, dünyada sosyal ve kültürel alanda öne çıkan araştırmalar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, önce önceliklendirme yapan uluslararası ve ulusal kurumların politika ve destekleri çerçevesinde öne çıkan araştırmaların ne tür bir örüntü gösterdiği incelenmiştir. Daha sonra da sosyal ve kültürel alandaki literatürde öne çıkan konular bakımından araştırma öncelikleri ele alınmıştır.

4.3.1. Sosyal ve Kültürel Alanda Araştırmaları Önceliklendiren ve Destekleyen Uluslararası ve Ulusal Merkezi Kurumlar

Kurumsal politika ve destekleriyle araştırmaları yönlendiren ve dolayısıyla belirli araştırma alan ve konularında önceliklendirmeyi ve yoğunlaşmayı sağlayan önemli uluslararası ve ulusal merkezi kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar sosyal ve kültürel araştırmaların odağı, çerçevesi ve önceliklerini belirlerken genellikle tarihsel, ekonomik, kültürel ve politik dinamikleri başat etkenler olarak dikkate almaktadırlar. Araştırma öncelikleri, söz konusu tarihsel, ekonomik, kültürel ve politik dinamiklerin yakın ve orta vadeli değişimlerdeki sabit ve değişken nedensellikleriyle yakın ilişkili olarak belirlenmektedir.

4.3.1.1. Çok Uluslu ve Uluslararası Kuruluşlar

Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar, sosyal ve kültürel araştırmaların önceliklendirilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. BM, özellikle UNESCO ve UNDP gibi alt kuruluşları aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine odaklanan araştırmalara yön vermektedir. Eğitim, kültürel miras, sosyal adalet, göç ve dijital dönüşüm gibi alanlarda araştırmaları teşvik eden BM, akademik çevreler,

sivil toplum kuruluşları ve politika yapıcılarla iş birliği içinde hareket etmektedir. Bu çalışmalar, küresel sorunların çözümüne yönelik bilgi üretimini desteklemekte ve araştırmaların toplumsal fayda yaratmasını sağlamaktadır.

AB ise sosyal araştırmaları destekleyen birçok fon mekanizmasına sahiptir. Horizon Europe ve Avrupa Sosyal Fonu (ESF) gibi programlarla, özellikle sosyal kapsama, kültürel miras, demokratik yönetim, göç ve dijital dönüşüm gibi konulara odaklanmaktadır. AB’nin araştırma öncelikleri, Avrupa Komisyonu tarafından belirlenmekte ve sosyal politikaların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, göçmen entegrasyonu, sosyal eşitsizliklerin giderilmesi ve demokratik katılımın artırılması gibi konular, fonlanan araştırmaların temel alanlarını oluşturmaktadır.

Dünya Bankası ve IMF ise ekonomik kalkınma ve sosyal politikalar çerçevesinde sosyal araştırmaları desteklemektedir. Dünya Bankası, yoksullukla mücadele, eğitim reformları, cinsiyet eşitliği ve kültürel sürdürülebilirlik gibi konulara odaklanırken, IMF daha çok makroekonomik dengeler ve finansal istikrar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu kuruluşlar, sosyal araştırmaları doğrudan fonlamaktan çok, veri sağlama ve politika önerileri geliştirme süreçlerinde aktif rol oynamaktadır. Özellikle sağlık, sosyal koruma ve küreselleşmenin sosyal etkileri gibi konular üzerine yapılan araştırmalar, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillendirilmektedir.

4.3.1.2. Ulusal Kuruluşlar

Ulusal araştırma öncelikleri, ülkelerin yerel ihtiyaçları, ekonomik koşulları ve küresel zorlukları doğrultusunda şekillenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde National Science Foundation (NSF), sosyal bilimler ve kültürel çalışmalar dahil olmak üzere geniş bir araştırma alanını desteklemektedir. NSF, eşitsizlikler, yapay zekâ ve yeni teknolojilerin toplumsal etkileri, sürdürülebilirlik ve halk sağlığı gibi konulara odaklanırken, The Social Science Research Council (SSRC) ise küresel hareketlilik, göç ve sistemik ırksal eşitsizlikler gibi alanlarda araştırmalara fon sağlamaktadır. The National Endowment for the Humanities (NEH) ise tarih, felsefe, edebiyat ve kültürel miras gibi alanlarda araştırmaları destekleyerek, toplumsal farkındalığın artırılmasını hedeflemektedir.

Kanada’da SSHRC, sosyal ve beşerî bilimlerde araştırma ve eğitim faaliyetlerini teşvik eden birincil federal fon sağlayıcı kuruluş olarak öne çıkmaktadır. SSHRC’nin araştırma öncelikleri, sürdürülebilirlik, dijital çağın toplumsal etkileri, göç ve yerel halklarla uzlaşma gibi konular etrafında şekillenmektedir. Insight ve Ortaklık Programları aracılığıyla bireysel ve kurumsal araştırmaları destekleyen SSHRC, sosyal ve kültürel çalışmalarda küresel eğilimleri ve politika yönelimlerini dikkate alarak fon mekanizmalarını yönlendirmektedir.

İngiltere’de UK Research and Innovation (UKRI) bünyesindeki Sanat ve Beşerî Bilimler Araştırma Konseyi (AHRC) ve Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi (ESRC), kültürel miras, demokratik yönetim, sürdürülebilirlik ve toplum gibi alanlara odaklanmaktadır. İsviçre’de ise SNSF, kültürel çeşitlilik, dijitalleşme, toplumsal uyum ve sağlık alanlarında öncelikli araştırmalara destek vermektedir. Bu ülkelerdeki ulusal araştırma kuruluşları, sosyal ve kültürel çalışmaların toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisini artırmak için disiplinler arası yaklaşımlar ve küresel iş birliklerine önem vermektedir.

Bazı ülkeler, ulusal stratejileri çerçevesinde belirli alanlarda araştırma önceliklendirmesi yapmaktadır. Lüksemburg, endüstriyel dönüşüm, kişiselleştirilmiş sağlık, sürdürülebilir kalkınma ve 21. yüzyıl eğitimi gibi dört ana araştırma önceliğine odaklanırken, İrlanda bilişim ve veri analitiği, sağlık ve refah, sürdürülebilir enerji ve iklim eylemi ile gıda ve tarım alanlarında araştırmaları desteklemektedir. Her iki ülke de ekonomik ve toplumsal gelişim hedefleri doğrultusunda stratejik araştırma yatırımlarını belirlerken, sosyal ve kültürel alanları da kapsayan geniş bir perspektif benimsemektedir. Bu yaklaşım, araştırmaların ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu hale getirilmesini sağlamaktadır.

4.3.2. Sosyal ve Kültürel Alandaki Literatürde Mevcut Durumda ve/veya Gelecekte Önem ve Öncelik Kazanan Araştırmalar

Uluslararası ve ulusal ölçekte faaliyet gösteren kurumların araştırma desteklerinin dışında çok sayıda araştırma merkezinin, üniversitenin, kamunun, özel ve sivil sektör kuruluşunun ve bireysel araştırmacının yürüttüğü araştırmalar bulunmaktadır. Esasen bunlar, sosyal ve kültürel alandaki araştırmaların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu araştırmaların eğilim ve örüntüleri kültürel ve sosyal alanda hangi konuların öncelik kazandığını ve ağırlıklı olarak ele alındığını göstermektedir. Öne çıkan bu araştırmaların eğilim ve örüntüleri dikkate alındığında şu başlıklar altında kümelendikleri görülmektedir:

4.3.2.1. Küreselleşme ve Dijitalleşme

Önceki dönemden ayrılan haliyle çağdaş dönem toplumsal araştırmaların en önemli iki belirteci dijitalleşen veri kaynakları ve küresellik – yerellik dikotomisidir. Dijital teknolojiler hızla gelişirken, sadece araştırma yöntemleri ya da araçları değil, araştırma konuları, kapsamı da bu hızdan etkilenmektedir.

Yeni dijital kültür ve sosyalizasyon biçimleri daha önce benzerine rastlanmayan iletişim pratiklerini, kültürünü ortaya çıkarmıştır. Sosyal katılım ve sosyalizasyon biçimlerinin değişimi, kimlik, dil ve kültür biçimlerinin hangi yönlerden değiştiğinin araştırılması önem kazanmıştır (Petrova & Vasichkina, 2021). Dijital kültür ve yeni sosyalleşme mecralarına en çabuk uyum sağlayan nüfusun gençlerden oluştuğuna dair geniş ölçekte konsensüsten söz edilebilecektir. Gençlerin özellikle yaratıcılıkları ve sosyal katılımlarının dijitalleşmeden çok etkilendiği öne sürülmektedir. Yaratıcılığın dijitalleşmeden çok yönlü etkilenimi, yeni kültür

ve kimlik araştırmalarıyla dijitalleşme çalışmalarının bir arada yürütülmesine dair araştırmalara öncelik verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Kültürel olguların dijital görünümüleri, etnolojik araştırmaların yönünü etkileyerek farklı araştırma önceliklerini gündeme getirmektedir. Dijital etnografi, toplumsal ve kültürel araştırmalarda yeni bir araştırma yöntemi olarak kabul edilmiş ve araştırmacıların, çevrim içi mecralardaki kültürel etkileşimleri incelemesine imkân sağlamıştır (Eslit & Escalona, 2023, s. 1-15). Metodolojideki bu değişim, kültürel olgulardaki dijitalleşmenin çok yönlülüğünü ve karmaşıklığını eş zamanlı incelemeye olanak sağlamaktadır. Brilliant’a göre kültürel anlatıların dijitalleşmesi ve sosyal katılım arasındaki ilişkiden söz edilebilir (Brilliant, 2023, s. 165-171). Bu genç araştırma alanı, kültürel bilinci teşvik etmek için dijital araçlardan nasıl yararlanılabileceğine dair önemli katkılar sunabilecektir.

Toplumsal ve kültürel araştırmalar bağlamında etik; araştırma sürecinin tamamını, bilimselliğini ve paydaşların güvenliğini doğrudan ilgilendirir. Araştırmaların dijital ortama taşınmasıyla; veri gizliliği, veri paylaşımı ve kişisel bilgilerin güvenliğini korunması yönündeki temel etik kaygılar, araştırmacıların gündemine yeni tartışma alanlarını taşımıştır (Shiri vd, 2022). Dijitalleşme ve küreselleşmenin neredeyse bütünleşik yapısı toplumsal ve kültürel araştırmaların içeriklerini, yapısını da biçimlendirmeye başlamıştır. Toplumlar; teknoloji ve iletişimdeki ilerlemelerle birbirlerine giderek daha bağlı hale geldikçe, araştırmacılar bu değişikliklerin kültürel uygulamalar, kimlikler, etik bağlam ve sosyal yapılar üzerindeki etkilerini bazen boylamsal bazen de kesitsel araştırmalarla çalışmaya başlamıştır. Dijitalleşme ile küreselleşmenin çerçevesini oluşturduğu sentez çalışmalardan söz edilirken güncel araştırma kapsamlarının ne yönden etkilendiği de önemlidir.

Steger’a göre küreselleşme ile en önemli, en kritik olgu; kültürel homojenleşme ve kültürel çeşitlilik arasındaki fay hattıdır. Dijitalleşmenin de katkısıyla küreselleşme; genellikle yerel unsurları, alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri geride bırakarak aşan hegemonik bir küresel kültürün yayılmasında hangi faktörlerin baskın olduğuna bağlı etik ve kültürel araştırmaların çağdaş gündeminde yer edinmiştir (Steger, 2020). Araştırmalar, yerel nüfusların küreselleşme baskısı karşısında kimliklerini korumak için karşılaştıkları zorluklara dikkat çekmektedir (Getahun, 2019, s. 28-36). Kültürel korumanın yerel nüfus için niçin gerekli olduğunu anlamaya çalışmak, kültürel değişim dinamiklerini ve küreselleşmiş bir dünyada kimliklerin dayanıklılığına dair perspektif geliştirebilmek için önemlidir. Küreselleşmenin kimlikler üzerindeki baskı unsuru olarak algılanmasının yanı sıra, kültürel etkileşimler açısından değerlendirme yapılabilecektir. Tuncer’in yorumuna göre kimliklerin küresel etkileşimi sayesinde yeni kimlik biçimleri doğabilir, kültürel etkileşimlerin karmaşıklığı yeni uyum pratiklerini açığa çıkarabilir (Tuncer, 2023, s. 85-103). Küreselleşmenin tekleştirici ve yeni biçimlerle çeşitlendirici doğası, dijital araçlar aracılığıyla yapılan kimlik etkileşimlerinin karmaşıklığını ve yerel kültürlerin yeni kültür biçimlerine uyum sağlama stratejilerinin araştırılmasını gerektirebilecektir.

Kimlik; etnografi, sosyoloji ve antropolojinin çağdaş araştırmalarında merkezi ve ana akım bir temadır. Bireyler ve toplumlar küreselleşmenin çok yönlü etkisiyle yüzleşirken; kimlik, aidiyet ve toplumsal miras problemleri giderek daha belirgin hale gelmektedir. Çalışmalar, küresel kültür ve hibrit unsurların kimliklerin melezleşmesine yol açabileceğini vurgulamıştır. Bu olgusal durum, küreselleşmiş bir dünyada miras alınan kimliğin içeriğini ve toplumların kültürel bağlılıklarını müzakereye açma yolları hakkında önemli soruları gündeme getirmektedir. Kimlik inşasına yönelik yapılan araştırmalar; küreselleşme, otonomi, göç deneyimi ve kültürel kimliğin kesişim kümesini, marjinal ya da alt kültür grupların deneyimlerini anlamlandırma açısından yeni araştırmalara duyulan ihtiyacın altını çizmektedir (Fulign & Tsai, 2015, s. 411-431; Andrew, 2023, s. 1-12). Küreselleşmenin, kültürler ve kimlikler üzerindeki ahlaki ya da etik etkilerinden de söz edilebilmektedir. McKenzie'nin Tayland kırsalında yaptığı araştırmaya göre küreselleşmenin ahlak üzerindeki etkisi, kuşaklar arasındaki etik ve ahlaki tutumda yarıklara neden olmuştur. Etik ve ahlaki tutum üzerindeki derin etkinin hangi araçlarla inşa edildiğine ya da edilebileceğine dair keşfedici araştırmalara ihtiyaç vardır (McKenzie, 2016, s. 209-246).

Küreselleşme ve dijitalleşmenin en etkili kesişim kümesini şüphesiz ki konvansiyonel medya ile sosyal/dijital medya oluşturur. Çağdaş dönemde; kültürel olguların, söylemlerin ve kimliklerin reformasyonunda dijital medyanın rolü, önemli bir araştırma önceliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel unsurlar, ulusal veya yerel sınırlar ötesine yayılarak yeni bir küresel tüketim kültürünü ortaya çıkarmıştır. Küresel medyanın yerel olan üzerindeki etkisine dair yapılan çalışmalar, kültürel gelişim potansiyelinin olumlu yanıyla ve yerel kültüre ait olanın aşınmasına dair olumsuz sonuçları bir arada ve çok yönlü değerlendirmeyi sağlamaktadır. Bu durum; medya, kültür ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi, özellikle temsil ve güç dinamikleri açısından eleştirel bir şekilde inceleyen araştırmalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Çalışmaların bulgularından yola çıkarak ifade edilebileceği üzere, sosyal medya kullanımının yaygınlaşması toplumların kültürel içeriklerle etkileşime geçme ve kimliklerini ifade etme biçimlerini değiştirmiştir. Medya ve kültürün bu çok boyutlu ve etkili kesişimi; dijital sosyal medya araçlarının kültür, kimlik ve toplumsal etkileşim bağlamındaki etkilerinin araştırılmasını, akademisyenlerin gündemine taşıma potansiyeline sahiptir (Steenkamp & Jong, 2010, s. 18-40; Kamran, 2021, s. 4507-4514; Anim vd., 2022, s. 15-35).

Sosyal medya kullanımı coğrafya ayırt etmeksizin toplumların gündelik yaşamlarının rutini haline gelmiştir. Bu bağlamda, göçmenler ve alt kültürlerin sosyal medya aracılığıyla entegrasyonu, kimlik inşa etme ya da kimliklerini muhafaza etme yolunda geliştirdikleri pratiklere odaklanan çalışmalardan söz edilebilmektedir. Çalışmaların genel bulgusuna göre özellikle çok farklı coğrafyalara göç etmiş, kültürel köklerinden kopmuş hisseden kesimler için kimliğin sürdürülmesi, korunmasında sosyal medya etkin rol üstlenmiştir. Dijital sosyal ağlar, bir yandan kendi toplumları içinde fakat marjinal kabul edilen grupların kimliklerini

koruma, kimliklerini sürekli yeniden inşa etme, kişisel deneyimlerini paylaşma noktasında etkili olurken, diğer yandan aidiyet ve onaylanma ihtiyacını belli ölçüde teşvik ya da tatmin eder (Bates vd., 2019, s. 51-83; Yau vd., 2019, s. 554-575). Sosyal medya kullanımının, İtalyan Amerikalılar arasında kültürel kimliği nasıl etkilediğini araştıran çalışmaya göre, grupların katılımıyla kültürel mirasın dijital alana taşınması ve yeni trendlere uyumlu hale gelmesiyle; kültürel söylemde, anlatılarda özgünlüğün ne derece mümkün olabileceğine dair sorular gündeme gelmiştir (Longo, 2023, s. 24-44).

Sosyal medya; kültürel ifade ve kimlik inşası, muhafazası için önemli fırsat sunarken, etik problemleri de ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda, çevrim içi etkileşimlerin kimlik ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırılması gerekebilecektir. Sosyal medya aracılığı ile kimliğin metalaştırılması, bireysellik ile ilgili soruları gündeme getirmektedir. Dijital ve çevrim içi kişilikler oluşturulurken, idealleştirilmiş toplumsal olgulara uyma baskısı, kimlik problemlerine neden olabilir (Belkofer & McNutt, 2011, s. 159-164; Yang vd., 2018, s. 92-102). Dijital sosyal ağlar; kimlikleri yöneterek, popüler kültürü şekillendirerek ve toplumsal hafızayı etkileyerek kültürel çalışmaların çerçevesini genişletmiştir. Çağdaş toplumların aidiyet unsurlarını anlayabilmek için kimlik, kültür, etik ve teknolojinin ilişkiselliği kapsamında, disiplinler arası araştırmaların gerekliliğine gün geçtikçe daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

4.3.2.2. İktisadi Eşitsizlik ve Krizler Çağında Kültüre Yaklaşım

İktisat, toplumsal yaşamın hemen her alanını etkilediği gibi kültürel fay hatlarının temsilinde de etkindir. Ekonomik uçurumlar nedeniyle oluşan fırsat eşitsizliklerinin; kültürel eylemleri, kaynaklara erişimi ve toplumsal uzlaşmayı nasıl biçimlendirdiğine dair araştırma gündemleri yaratmak, olası toplumsal gerilimleri önleyebilmek için önemli bir fırsattır. İktisadi eşitsizlik, kültürel ifade karakteristiğini ve kimlik oluşumunu derinden etkiler. Farklı iktisadi sınıflara mensup bireyler ortak kimlikleri değişik şekillerde deneyimleyebilir; bu durum, kültürel kimliklerin dinamiklerini anlamaya çalışırken ekonomik faktörleri göz önünde bulundurmaya gerektirir (Moreno-Bella vd. 2022, s. 1075-1098). Eşitsizlikler, sadece maddi koşulları etkilemekle kalmayıp aynı zamanda sosyal ağları, sosyal sermayeyi ve kültürel etkileşimleri de etkiler ve toplulukların kültürel görünümünü belirler (Kim vd., 2020, s. 153-171).

Kaynaklara erişim avantajına sahip olma hali, kültürel içeriğin kim ya da hangi grubun/ grupların üreteceğini etkiler. İktisadi ve politik eşitsizliklerin kültürel üretimi nasıl etkilediğini tartışarak, ana akım kültürel anlatılarda hangi grupların seslerini duyurduğu önemlidir. Kültürel çalışmaları sınırlayan yapısal engellerin iktisadi yönü, sosyal bilimsel araştırmaların öncelikli odağı olabilir (Carlisle & Maloney, 2023). Sosyal sermayenin sınıfsal konumlarla hiyerarşik ilişkisi, kültür üretimine erişim ile toplumsal erozyon riskini bir arada değerlendirmeyi gerektirir. İktisadi dezavantaj algısı, kültürel uyumla toplum dinamikleri arasındaki çift yönlü ilişkiyi etkileyebilecektir. İktisadi eşitsizliğin; ırk, cinsiyet ve etnik köken gibi diğer sosyal tabakalaşma biçimleriyle kesişmesi, kültürel çalışmalarda güncel bir

araştırma alanı olarak kabul edilebilecektir. McNeely'e göre ekonomik eşitsizliğe bağlı dijital eşitsizlikler mevcut sosyal yapıları etkiler; buna ek olarak da ekonomik eşitsizlikler, kültürel deneyimleri belirleyerek farklı eşitsizliklerle kesişir. Bu tip bir kesişimsel yaklaşım, kültürel eşitsizliklerin karmaşıklığını ve farklı eşitsizlik biçimlerinin etkileşime girme yordamlarını kritik edebilme bağlamında etkili bulgulara ulaştırabilir (McNeely, 2024, s. 214-221). İktisadi çatışmalar; kültürel ve toplumsal kimlik, üretim ilişkileri, sosyal sermaye, politika uygulamaları ve kesişimsel dinamikleri etkileyen ana akım bir temadır. Kültürel çalışmalar ve ekonomik eşitsizliklerin birlikte ele alınması, toplumların kültürel ifade ve temsillerini belirleyen dinamiklerin anlaşılmasına katkıda bulunabilecektir.

Pandemiler ve krizler küreselleşmenin en belirgin simgeleri haline gelmiştir. Küresel krizler yalnızca toplumsal olanı, gündemi yeniden belirlemekle kalmaz; araştırmacı ve akademi dünyasını da mevcut bilimsel çerçeveleri, yordamları, paradigmaları yeniden değerlendirmeye yönlendirerek yeni çalışma alanlarının ortaya çıkmasına vesile olmaktadır. Toplumlar; kriz dönemlerinde zorlukların üstesinden geldikçe, kültürel değerlerini ve davranışlarını yeniden- yeniden üretebildiği gibi bazı kalıplaşmış kültürel miraslarından da vazgeçme eğilimini gösterebilecektir. Covid-19 pandemisine verilen kültürel tepkiler, toplumlardaki bu tip davranışsal değişimlere örnek olarak değerlendirilebilecektir. Nair ve çalışma arkadaşları da Covid-19 pandemisi sürecinde salgına karşı davranışsal reflekslerin biçimlenmesinde kültürler arası ilişkilerin rolünü vurgulayarak, eğilimlerin toplumların krizlere nasıl tepki vereceğini önemli ölçüde belirleyebileceğini öne sürmektedir. Bu hal halk sağlığı planlamalarında ve kriz yönetiminde kültürel unsurları dikkate almanın gereğini göstermektedir. Miao ise kriz durumlarında kaynak kıtlığı nedeniyle dayanışma ya da toplumsal bölünmeye yönelik kolektif tepkinin kültürel boyutuna dikkat çekmektedir. Kriz zamanlarında grup dinamiklerinin değişimi pek çok faktöre bağlı olduğu gibi kültür de bu faktörlerin arasında yer alır (Nair vd., 2022, s. 1210-1224; Miao, 2023).

Küresel iktisadi krizler kültürel tepkileri etkileyebilmektedir. İktisadi krizlere bağlı olarak kurumların mevcut krizlerde gücünü kaybetmesi ya da işlevsizleşmesi, toplumların kültürel tutum, eğilim ve kolektif davranışlarını değiştirebilmektedir. Toplumsal ve kültürel kimlik ile iktisadi durumun kesişimi, disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç yaratabilmektedir. Birbirinden farklı sosyal sınıfların krizleri hangi yönden ve nasıl deneyimlediğini, ortak direnç noktalarının nerelerde belirginleştiğini saptamayabilmek için disiplinler arası çalışmalar önem arz etmektedir (Hardin vd., 2021; Chebo, 2024). Krizlerin küreselleşmesi çok boyutlu araştırmaları ve iç görüleri gerekli kılmaktadır. Küresel krizler, kültürel değerleri yeni değerlerle biçimlendirerek toplumsal dinamikleri etkilemektedir. İktisadi eşitsizliklerin öngörülemez artışı etkili politika müdahalelerine ihtiyacı artırmakta, bu durumun yapısal mevcut hali sosyolojik ve kültürel araştırma önceliklerini önemli ölçüde belirlemektedir. Sosyolojik, iktisadi, etnografik ve kültürel araştırmalar; bu tip toplumsal problem alanlarına öncelik vererek, küresel ya da yerel krizlerin dayanıklılık dinamiklerinin çok boyutlu, ilişkiyel anlaşılmasına katkıda bulunabilmektedir.

Krizlerin küreselleşmesiyle yerel dinamikler ve küresel dinamikler arasında denge sağlanması gereken durumlar daha fazla yaşanır hale gelmiştir. Sosyolojik araştırmalarda yerel ve küresel dinamikler arasındaki dengeyi sağlayacak mekanizmaların açığa çıkarılması, kültürel kimlikler ve sosyal yapıların reflekslerini değerlendirmek için önem taşımakta ve küreselleşmenin etkisinin hemen her alanda hissedildiği günümüzde toplumsal yapılarıdaki değişimi anlamak için zaruri bir hal almaktadır. Kültürleşmenin yereli geride bırakarak küreselleşmesi çağdaş toplumlardaki kültürel karmaşıklığa neden olmaktadır. Yerel ve küresel kültürlerin birbirleriyle temasının çift yönlü doğası kültürlerin akışkanlığını gündeme getirmekte ve hibrit kültürleşmeyi araştırmacıların odağına taşımaktadır. Harush ve arkadaşlarının çalışmasına göre yerel ve küresel kültürün kabulü, reddi veya etkileşimi aşamasında baskın, dengesiz kültürel tutuma sahip olanlar kültür karışımına olumsuz, dışlayıcı tepkiler verirken dengeli bir kültürel tutuma sahip olanlar ise daha kapsayıcı, olumlu tepkiler vermektedir. Bu bulgu, küresel kültürleşme çerçevesinde, yeni çalışma alanları önceliği olarak düşünülebilir (Harush vd., 2016, s. 1395-1408). Yerel, kültürel unsurların küresel olanla bağlam kurması, yerel ve küresel dinamiklerin dengelenmesini kolaylaştırmaktadır. McLaughlin ve Trilupaityté'nin çalışması da bu iddiayı desteklemektedir; ABD, Rusya ve Litvanya ölçeğinde yapılan çalışmaya göre George Soros'un itibarı bu bölgelerde yerel politik ihtiyaçlar için kullanılmış ayrıca yerel ve kültürel bağlamda yeniden yorumlanmıştır (McLaughlin & Trilyupaityé, 2012, s. 431-446). Bu durum, yerel belleğin ve güç dinamiklerinin küresel temsillerin yorumlanmasını nasıl etkilediğini vurgulamakta ve politik- sosyolojik araştırmalarda kültürel yaklaşımlara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Küreselleştirilmiş şehirlerin, mekanların, bölgelerin; yerel ve küresel kültür temsillerini, aidiyetlerini bir arada bulundurduğu yeni bir ortam oluşturmuştur. Gaviria ve Emontspool'un bakış açısına göre söz konusu yerler; küresel ve yerel kültürel değişim / etkileşim / mübadele mekanlarıdır ve yerel kimliklere saygı duyan kozmopolit, sosyal uyum öncelikli katılımı teşvik etmektedir (Gaviria & Emontspool, 2015, s. 181-199). Bu katılım bir yandan da kültürel onay ve kimlik tasdikine yönelik olumlu duygulanımları açığa çıkardığı için küresel ve yerel etkileri dengeleme potansiyeline yardımcı olmaktadır.

Toplumsal araştırmalarda yerel ve küresel güçler arasındaki denge; kültürleşme, küreselleşme ve yerel dikotomi güçlükleri, kültürel bağlamlar, kozmopolitizm, yerli tutum ve davranış öğelerini kapsayan çok yönlü bir konudur. Küreselleşmenin dijital ağlarla başka bir boyut kazanmasıyla kültürel etkileşimlerin karmaşıklığını odak kabul eden disiplinler arası yaklaşımların benimsenmesini zaruri bir hale getirmektedir. Bu sınırlılıkla planlanan toplumsal araştırmalar; yerel ve küresel dirençlerin, kültürel kimlikleri ve toplumsal davranışları nasıl şekillendirdiğini anlamaya katkıda bulunabilecektir.

4.3.2.3. Kültürel ve Toplumsal Çalışmalarda Yöntem

Kültürel ve toplumsal çalışmalarda temel ve ana akım üç metodoloji kullanılır. Bunlar; nitel, nicel ve karma yöntemlerdir ancak teknolojik ya da dijital imkanların, yapay zekâ uygulamalarının hızlı gelişimi hem mevcut yöntemlerdeki paradigmayı etkileyecek güce ulaşmış hem de yeni yöntemlerin tartışılmasını sosyal bilimlerin gündemine taşımıştır. Nitel yöntemler; özellikle bireysel deneyimlerin, bireylerin anlam haritalarının ve sosyal kontkestlerin keşfedilmesini sağlayan kültürel çalışmalarda kullanılır. Mülakatlar, odak grup çalışmaları ve etnografi gibi nitel yöntemler, sosyal olguların ve bireylerin öznel deneyimlerini anlaşılmasını kolaylaştırır. Nitel yöntemler bireysel anlam haritalarını anlama aşamasında kullanılabilir gibi temellendirilmiş teori, fenomenoloji çalışmalarında da ayrıntılı olarak kullanılır. Nitel yöntemlerde katılımcılar aktiftir ve bu açıdan da karmaşık kültürel anlamları yorumlama noktasında nicel yöntemlerden daha kullanışlı kabul edilir. Bu yöntem, özellikle marjinalleştirilmiş grupların, etnik azınlık nüfusun, dezavantajlı grupların deneyimlerini açığa çıkarma noktasında araştırmacılara yol gösterir. Katılımcı araştırmalar; araştırmannın paydaşlarını güçlendirir ve çeşitli toplumsal grupların seslerini duyurmasına katkı sağlar.

Kültürel araştırmalarda nicel yöntemler, özellikle bulguların genellenebilmesi, hipotezlerin test edilmesi, istatistiksel kanıtı ulaşma aşamasında tercih edilir. Anketler, boylamsal çalışmalar, istatistiksel olarak analiz edilebilecek ölçülebilir sayısal verileri elde etmek için kullanılmaktadır. Dijital imkanlar, yapay zekâ uygulamaları, veri bilimindeki ilerlemeler nicel yöntemlerin kullanım alanını genişletmiştir. Açık veri portallarının yaygınlaşması, küresel erişim olanaklarının artışıyla halk sağlığı gibi kültürel boyutu olan büyük ölçekli, geniş örüntülü araştırmalarda nicel yöntemlerin kullanımının potansiyeli artmıştır (Babbie, 1989; Liu & Huang, 2017; Zhang & Jing, 2022, s. 1-12). Toplumsal ve kültürel araştırmalarda hesaplamalı yöntemlere ve veri analitiğine giderek daha fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, araştırmacılar sosyal medya ve diğer dijital kaynaklardan gelen yüksek hacimli metin verilerini analiz etmeye çalıştıkça, duygu analizi için makine öğrenimi tekniklerinin uygulanması popülerlik kazanmıştır (Avinash & Sivasankar, 2019, s. 1-12).

Bu tip hesaplama araçları; ana akım, geleneksel analiz teknikleriyle belirginleşmeyen davranışsal, duygusal kalıpları ve eğilimleri ortaya çıkarmayı kolaylaştırır. Ancak dijital veri toplama yöntemleri geliştikçe araştırma tasarımlarını çevreleyen etik hususlara dair kaygılar da artmaktadır. Dijital verilerin gizliliği, rıza ve katılımcılara etik muamele konusunda önemli problem alanları gündeme getirmektedir.

Kültürel araştırmalarda karma yöntemler; nicel ve nitel yöntemlerin hem güçlü hem sınırlı olanakları gözetilerek bir arada kullanılır. Karma yöntem özellikle karmaşık kültürel olguların bütüncül açıdan anlaşılmasında elverişlidir. Çoklu bakış açılarının bir arada görülebilmesini, disiplinler arası sınımayı sağlayan bu yöntem, bulguların geçerliliğini güçlendirebilecektir. Nitel mülakatların anketlerle desteklenmesi, bireysel ya da grup deneyimlerinin daha doğru

bir şekilde anlaşılmasını sağlarken, eğilimlerin istatistiksel analizine de olanak tanıyabilecektir. Bu yöntem; eğitim, sağlık ve toplumsal yapı araştırmaları gibi alanlarda karar alıcılara bilgi üretebilecektir. Dijital olanaklar ana akım yöntemlere ek olarak yeni nesil yöntemleri de araştırma alanlarına sokmuştur. Kültür araştırmalarında; çevrim içi anketler, sosyal medya etkileşim analizleri araştırmacıların çalışmalarında yer bulmaya başlamıştır. Araştırmanın paydaşlarının ilgisini çekmek, düşünürselliği artırmak için mizah dahil pek çok yöntem araştırma tekniklerine dahil edilmeye başlanmıştır (Lockyer & Weaver, 2021, s. 645-657). Mevcut toplumsal ve kültürel araştırmalarda kullanılan yöntemler; nitel, nicel ve karma yaklaşımları kapsayacak şekilde çeşitli ve çok yönlüdür. Yeni nesil yöntemler; sosyal manzaranın görünümünü daha berrak bir hale getirmeye imkân sağlamaktadır.

Yapay zekâ teknolojilerinin kültürel araştırmalarda kullanılması özellikle yöntemsel sentez uygulama gerektiren çalışma gruplarında etkilidir. Bu tip sentez uygulamalar kimlik ve kültür çalışmalarındaki kilit, kritik ve keşfedilmesi zor olan noktaları açığa çıkarmada kolaylık sağlayabilir ya da geleneksel ile çağdaşı arasında bağlam kurabilmek için yapay zeka uygulamaları yardımcı ve yön gösterici olabilecektir. Çin’de yapılan bir araştırmanın bulgusuna göre geleneksel el sanatlarının yapay zekaya taşınması kültürel belleğin korunmasına katkı sağlamaktadır (Wenji vd., 2022, s. 1-10). Bu tür araştırmalar, geleneksel olanla çağdaş olanı sentez olarak yeniden ürettiği için kültürel aktarımı kolaylaştırma perspektifinde yol gösterici olabilmektedir. Zhang ve Jing ise, somut olmayan kültürel mirasların yapay zekâ platformları aracılığıyla farklı kesimler için erişilebilirliğini artırılabileceğini vurgulamaktadır (Zhang & Jing, 2022, s. 1-12). Benzer şekilde sanal gerçeklik uygulamalarının; kültürel mirasın tanıtılması, aktarılması, kültürel eğitime katkı sağlama çerçevesinde yararlı olabileceğini vurgulayan çalışmalardan söz edilebilir (Sadiq, 2021, s. 13-20; Suyuti, 2023, s. 28-37). Abdullah ise dijital oyunların kültürel miras aktarımındaki rolüne dikkat çekmektedir. Genç nüfus, oyunlaştırma aracılığıyla kültürel katılıma teşvik edilebilecektir. Bu nedenle, bilgisayar teknolojileri ile kültürel çalışma uzmanlarının iş birliğine ihtiyaç giderek artmaktadır (Abdullah, 2024). Araştırmaların gösterdiğine göre dijital fırsatlar ile kültürler arası iletişim, uyum ve kültürel anlam taşıyıcılar arasında köprü inşa edilebilir, kültürel mübadele özendirilebilecektir.

Sosyolojik araştırmalarda disiplinler arası yaklaşımlar, tek bir disiplinin merceğinden yeterince açığa çıkarılamayan karmaşık toplumsal problemleri, gündemleri ele almak için tercih edilir. Toplumsal yapıyı ve kültürü oluşturan kontekstlerin çok yönlü yapısı disiplinler arası yaklaşımların gerekliliğini doğallştırır. İktisadi krizler, bölüşüm krizleri, halk sağlığı, iklim krizi, toplumsal tabakalaşma gibi çok boyutlu sosyolojik araştırma konuları birden fazla bakış açısının birikimine ve özgün yöntemlerine ihtiyacı gündeme getirmektedir. Örneğin iklim krizini çok yönden ele alan araştırmacılar için; mühendislik, sosyal bilim, doğa bilimlerini bir arada çalışılması önerilmektedir (Xu vd., 2015, s. 49-56). Disiplinler arası yaklaşım; bulgulara birden fazla mercek tuttuğu için çalışmanın yöntemsel titizliğini,

berraklığını artırır. Bu durum yeni metodolojik yaklaşımlar için de ufuk aralar. Farklı alanlardan bilim insanlarının yaptığı iş birliğine dayalı çalışmalar; uzmanların kendi alanları için de yenilikçi perspektifler ve yeni kavramsal kümeler geliştirmesini sağlayabilir, entelektüel merakı geliştirebilir, yenilikçi araştırma ortamları yaratabilecektir.

Çok yönlü, etkileşimli çalışmalar; teori ile pratik arasındaki boşluğu doldurabilme imkanını yaratır. Örneğin; afete hazırlık, fizibilite çalışmalarında mühendislik, sosyoloji, psikoloji ve halk sağlığı uzmanlarının iş birliğine dayalı çalışmaların yaşamsal derecede önem taşıdığı vurgulanır. Disiplinler arasındaki teorik ve pratik birliktelik somut toplumsal ihtiyaçları giderme kapsamında önemlidir. Bu durumun diğer bir avantajı ise araştırma paydaşlarının, fon sağlayıcıların daha gönüllü olmasını kolaylaştırabilir, toplumsal ve kültürel alanda karar alıcıları doğru bulgulara ulaştırabilir (Gilligan, 2019, s. 1171-1177). Çok yönlü bilimsel alanların yöntemlerine dayalı araştırmalar eşit katılımı teşvik eder. Bu durum özellikle temsili zor olan gruplar için avantajlıdır. Çok yöntemli araştırma, kapsayıcılığı önceleyerek bilimsel etik anlayışını güçlendirmeye katkı yapabildiği gibi kaynakların adil kullanılmasını sağlayabilmektedir.

4.3.2.4. Kültürel ve Toplumsal Çalışmaların Bugünü ve Yarını

Covid-19 süreci tüm toplumlara benzerine az rastlanan bir deneyim yaşatmıştır. Dolayısıyla yakın geçmiş ve bugün dahil, sağlık hizmetlerine erişim sorunları toplumların ve araştırmacıların odaklandığı konuların ilk sırasına yerleşmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim, araştırmacıların gündeminde “güvenlik” problemi olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda; küçük veya dezavantajlı gruplar, mülteciler ve yetersiz hizmet alan yerli toplulukların önceliklerini belirlemek için yapılan çalışmalardan söz edilebilir (Goold vd., 2018, s. 675-705; Chisolm, 2023, s. 289-299). Sağlık hizmetlerine erişimde eşitlik / eşitsizlik ve hakkaniyete odaklanan bu tür araştırmalar, politika yapıcılar ve karar alıcıların gündemini belirleme potansiyeline sahiptir.

Toplumların duygu durumlarına odaklanan araştırmalarda yerli kültürün bakış açısını, değerlerini keşfetmenin gerekliliği iddia edilerek, özellikle ilk basamak ya da önleyici sağlık hizmeti noktasında kültürel açıdan yaklaşmanın olumlu katkısına dikkat çekilmektedir. Bu durumu destekleyen çalışmaya göre, kültürel açıdan duyarlı ve güçlü popülasyon olarak kabul edilen Yerli Hawaiiiler ve Pasifik Adalılarına sağlık hizmeti verilirken onların kültürel davranış kodlarına, değerlerine hassas yaklaşıldığında daha verimli sonuçlar elde edilebilmiştir (Gee vd., 2019; Kaholokula vd., 2018, s. 249-263). Bu içerikteki araştırmaların bulgularından hareketle, özellikle alt kültürlerin dahil olduğu nüfuslarda kültürel yaklaşımın kazandırdığı bakış açısından yararlanılabilmektedir. Benzer şekilde Quebec'te yapılan araştırmaya göre kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerinde kültürel değerlere özen gösterilmesi sağlık hizmetinden alınan verimi olumlu etkilemiş, Alaska'daki intiharları önleme araştırmalarında da yerli ve kültürel bakış açısı sisteme dahil edildiği takdirde daha başarılı sonuçlar elde

edilmiştir (O’Brien vd., 2020, s. 160-181; Wexler vd., 2022, s. 124-151). Kültür ve ruh sağlığı çalışmalarının ortak kümelerinin çoğalmasıyla, etkili psikiyatrik destek sistemlerinin gelişebileceğine dair kanı gündem güne artmaktadır (Spurling vd., 2017; Dwyer vd., 2022, s. 320-330).

Küreselleşmenin her alanda hissedilmesiyle yerel kültürlerin muhafazası, ahlaki mirasın korunması ya da küresel- yerel dengesine dair arayışlar da öne çıkmıştır. Geleneksel ve çağdaş kültürel eğilimlerin, gençlerin etik ve ahlaki davranışlarını nasıl etkilediğini araştıran ve kültürün çok boyutlu yapısına yönelik yapılan çalışmalar, çağdaş anlayışın gerisinde kalmadan kültürel uyumun nasıl sağlanabileceğine dair etik ve ahlaki önerilere yoğunlaşmıştır (Abed & Pakdaman, 2013; Hu vd, 2018). Somut ve soyut kültürel değerlerin ekonomi stratejilerine katkısını ele alan çalışmalar, miras alınan kültürel kimliği muhafaza etmenin önemine dikkat çekmektedir (Stanojev & Gustafsson, 2021). Bu tip araştırmalar, kültürel muhafazanın modern ekonomik sistemlerle hangi araçlarla dengede olabileceğine odaklanmaktadır.

Yoğun göç ve kültürel çeşitlilik temaları; nüfus hareketliliğinin toplumların – neredeyse-kaderi haline gelmesiyle, mevcut araştırma öncelikleri bağlamında kendisine daha yoğun ihtiyaç duyulan alan olarak öne çıkmıştır. Göçlerin nedenleri çoğalıp karmaşıklaştıkça, toplumların kültürel homojenliği giderek azalmış, ekonomiler bu durumdan etkilenmiş ve kültür entegrasyonunun fırsat ve krizlerine odaklanılmıştır.

Farklı göç nedenlerinin ülkelerin ekonomilerini olumlu ya da olumsuz etkileyebileceğine dair çalışmalardan söz edilebilecektir. Avrupalı yerel nüfusun göç nedenli hissettiği temel ekonomik kaygı, göç edenlerin bölüşüme dahil olması nedeniyle karşılaştıklarını düşündükleri iktisadi krize dairdir (Syzdykova, 2023). Benzer şekilde İspanya ölçeğinde yapılan araştırmaya göre İspanya’daki göçmen popülasyonunun maaşlar üzerindeki etkisine odaklanan çalışmalar yapılmış ve göçmen nüfusun kültürel çeşitliliğinin iş gücü üzerindeki etkilerine dikkat çekilmiştir (Gómez-Flors & Alguacil, 2018). Kültür çeşitliliğinin Hindistan’daki ekonomik yapısına odaklanan çalışmaya göre ise vasıflı insan kaynakları göçünün ekonomik gelişimine katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır bu durum göçün niteliğine odaklanan çalışmalara ihtiyaç yarmaktadır. Bu tip araştırmalar ev sahibi ülkenin göç ile gelen insan kaynağını hangi alanlarda ikame edebileceğine, iş gücüne entegre edebileceğine dair yapıcı katkılar sunabilir (Chakraborty, 2022, s. 55-72).

Göç çalışmalarında, kültürel entegrasyon ve kimlik oluşum teması da başat çalışma alanlarından. Becker; sosyal ağların, kültürel uyumu ve entegrasyonu kolaylaştıracağını, güçlendireceğini savunur (Becker, 2024, s. 25-35). Çok kültürlü entegrasyon, tarafların kimliklerini ve kültürlerini hangi stratejilerle müzakere edebileceğine odaklanmayı gerektirir. Sağlık sistemlerinin işleyişi ile göçmen popülasyon arasında da dinamik bir yapıdan söz edilebilir, sağlık hizmetlerine erişim ile sağlık hizmetlerini sunum arasındaki

gerilim, göçmen nüfusun kimlik entegrasyonunu zorlaştırabilir ancak diğer yandan da bazı göçmen popülasyonlar kültürel dirençleri nedeniyle sağlık sistemine uzak kalmayı tercih edebilir (Červený vd., 2022, s. 783-792; Montayre, 2019).

Küreselleşen dünyanın ticaretten turizme hemen her alanda karmaşıklaşmış yapısında, göç ve kültürel çeşitlilik ya da çok kültürlülük günümüz sosyal bilimler çalışmalarının ana temaları arasında yerini almıştır. Göçün hem göç eden hem de ev sahibi ülkenin yerlilerini etkileyen çok yönlü yapısı; iktisadi ilişkilerden üretim ilişkilerine, kültürel entegrasyondan sağlık sistemine, toplumsal örgütlenme ya da sosyal sermayenin değişiminden siyasette karar alma referanslarına kadar hem göç eden grupları hem de yerli nüfusu yakından ilgilendirir. Bu açıdan da göç kapsamında çok disiplinli çalışma ortamlarının, gruplarının yaratılması ve devam eden göç dalgası dahil göçlerin tüm yönleriyle ele alınarak hem kültürel uyum problemlerini hem de ev sahibi ülkenin toplumsal yapısındaki durumun uzlaşısına dair çalışmalara ivedilikle ihtiyaç vardır.

Küreselleşme, ekolojik problemler, dijitalleşmenin hemen her alanı ele geçirmesiyle kültürel mirası muhafaza etme yönündeki çalışmalar da araştırmacıların öncelikleri arasına girmiştir. Miras yönetimi olarak ifade edilebilecek çalışmalara göre etkili bir miras koruma stratejisi belirleme noktasında politika yapıcılar, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşlarının araştırma paydaşı olarak katılımcı olmaları önerilir. Kültürel miras olarak kabul edilen alanların sınıflandırılması ve miras alanlarının seçim kriterlerinde bilimsel, teorik çerçeveye uygunluk önemlidir (Godbolt vd., 2018, s. 18-30; Alqahtany & Aravindakshan, 2021, s. 408-425). Toplulukların katılımı; yerel, kültürel mirasın korunması açısından kritiktir. Chinyele ve Lwoga'nın çalışmasına göre yerel grupların çalışmalara katılımcı olarak dahil edilmesi hem kaynak yönetiminde şeffaflığını hem de katılımcıların sahiplenme, koruma duygusunu teşvik etmektedir (Chinyele & Lwoga, 2019, s. 184-198).

Kültürel mirasın çok yönlü yapısını açığa çıkarmak için antropoloji, ekoloji, sosyoloji gibi bilimlerin deneyimlerinden, özgün metodolojik yaklaşımlarından yararlanarak iş birliği düzeyinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik çalışmaları kültürel mirasın korunmasında kilit rol üstlenmiştir. Kültürel çalışmalar ve çevresel sürdürülebilirlik çalışmalarının kesişimi; kalkınma hedefleri ve ekolojik sistemin değerlendirilmesi kapsamında araştırma gündemlerine dahil edilmiş, kentleşme politikaları dahilinde de çalışılmaya başlanmıştır (Alqahtany & Aravindakshan, 2021; Wu vd., 2022). Dijital imkanların kültürel miras araştırmalarına dahil edilmesi, ilgili bilimlerin teorik paradigmalarını yeniden biçimlendiren ve ilgi çeken bir çalışma alanı olarak gelişmektedir. Soyut ve somut kültürel miras unsurlarını dijital imkanlarla belgeleyerek dolaşıma sokmak, kültür anlayışını geliştiren bir potansiyeli işaret etmektedir. Kültürel etkinin kapsamını geliştiren bu imkanlar, kültürel katılımı ve kültürün yorumlanmasını, keşfedici yaklaşımı etkileyebilir (Alkhaliel, 2022; Liu vd., 2022, s. 1-10).

Medya ve iletişim de çağdaş kültürel çalışmaların önde gelen temalarındandır. Konvansiyonel medya ve sosyal medya aracılığıyla kültürel bilginin hangi bağlamda yayıldığını, kültürel söylemin nasıl oluşturulduğunu ve etkileşimlerin hangi platformlar aracılığıyla sağlandığını keşfetmek, çağdaş kültürel çalışmalar için önemli bir çerçeve sağlamaktadır. Sosyal medya platformlarının yatay iletişim kolaylığı kimlik ve kültürel temsil odaklı davranışların çok boyutlu analiz edilmesini kolaylaştırabilecektir. Kültürel ölçütlerin, değerlerin, davranışların geleneksel olandan farklılaşmasıyla medya temsillerinin kültürel dönüşümdeki etkisine odaklanmak güncel bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Khatimah ve Ryan, Bokase’nin çalışmaları sosyal medya bağımlılığının, yoğun sosyal medya içeriğine maruz kalmanın psikolojik ve davranışsal boyutlarını vurgulayarak, sosyal medya araçlarıyla benlik algısının, toplumsal iletişimin, bireysel davranışların değişebileceğini göstermektedir (Khatimah & Ryan, 2023, s. 3525-3532; Bokase, 2023, s. 10-19).

Kültürel ve toplumsal yapıların dinamik, bazen de öngörülmesi zor olan değişim süreçleri araştırmacıların gündemlerini de belirler. Çağdaş toplumsal zorluklar, krizler ve teknoloji odaklı temalar yeni dönemin araştırma temaları olarak orta çıkmaktadır. Yapay zekanın, sanal gerçekliğin kültürel yaşamı geniş çerçevede etkileme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Bu tip teknolojilerin kullanımı yaygınlaştıkça, teknoloji kullanımının kültürel algı, kültürel tüketim ve kimlik inşası üzerindeki etkinliğini ölçmek elzem bir hal almıştır. Natale; kültürel söylemin, insan-makine iletişimi ve algoritmik süreçlerle nasıl manipüle edilebileceğine ve bu durumdan kaynaklanan yeni etik problemlere dikkat çekerek ileriki dönemlerde bu tür çalışmalara ihtiyaç olacağına dair yoruma ulaşmıştır (Natale, 2020, s. 805-910). Kamu algısının, dijital medya araçlarıyla hangi yönlerden etki altına alınabileceği, kültürel anlatının nasıl değişikliğe uğrayacağına dair temalar çağdaş sosyal bilim araştırma alanı olarak kabul edilebilecektir.

Sosyal medya kullanımının artışıyla özellikle marjinal grupların kimlik ve alt kültürel temsil yaratma pratiklerinin dinamikleşmesi, alt kültürel ifadelerin dijital bağlamlarda gelişimlerini izlemeye olanak vermektedir. Dijital medya, kültür ve kimlik alanlarında yapılacak iş birliği çalışmaları; kültürel katılımın karmaşıklığını, dolayımını anlamlandırabilmek için önemli olacaktır. İklim krizinin toplumların tümünü etkilediği bu dönemde ekolojik sürdürülebilirlik ve kültürel, toplumsal araştırmalar iş birliğinin artacağı öngörülmektedir. Kültürel pratiklerin, sürdürülebilir ekolojik kalkınma hedefleriyle uyumluluğu önemlidir. Küresel ekolojik krizlerin etkisi yoğunlaştıkça, kültürel tutum ve davranışların sürdürülebilirlik çalışmalarında nasıl yönlendirileceği ya da teşvik edileceğine dair araştırmalara da ihtiyaç artacaktır.

Sosyal medya platformları aracılığıyla küresel krizlere gösterilen geniş ölçekli tepkilerin, kamusal tutum ve davranışları etkileyebilme gücüne odaklanılması kriz yönetimini planlayabilme çerçevesinde önemlidir. Örneğin, Hindistan özelinde yapılan belli bir topluluğa

özel, o toplumun sesinin duyulduğu medya platformları üzerine yapılan çalışmalar toplumsal değişim ve kültürel farkındalığın teşvik edilmesinde bu tür medya platformlarının etkinliğine dikkat çekmektedir (Mitra, 2023, s. 15-20).

Küreselleşmenin kültürel değişim, dönüşüm üzerindeki etkileri gün geçtikçe daha önemli bir araştırma alanı olarak güçlenmektedir. “Global Acculturation Model” üzerine yapılan araştırmalar, toplumların küreselleşme bağlamında kültürel kimliklerini nasıl yeniden ürettiklerine odaklanmaktadır (Harush vd., 2016). Kültürel sınırlar esnemeye devam ettikçe, kültürel melezleşme süreçlerinin toplumsal uyum ve uzlaşma üzerindeki etkilerine yoğunlaşmak gerekecektir.

Sosyal medya kullanımı arttıkça daha önce karşılaşılmamış etik sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Covid-19 pandemisi sırasında sosyal medyada paylaşılan yoğun, yanlış, kontrolsüz sağlık içeriklerine maruz kalmanın toplumlar üzerindeki etkisi odağında yapılan çalışmalar göstermiştir ki yeni nesil dijital platformlar, yeni etik anlayışına da ihtiyaç göstermektedir (Alrasheed, 2022, s. 107-113). Etiğe yapılan bu vurgu, dijital medya ve iletişim çalışmalarının çağdaş toplumdaki yeri, etkisi, direnç dinamiklerinin açığa çıkarılması için yeni çalışmalara işaret etmektedir.

4.4. Türkiye’de Mevcut Durumda Sosyal ve Kültürel Alanda Araştırma Önceliklerinin Örüntüsü

Bu bölümde, mevcut durumda Türkiye’nin araştırma öncelikleri veya yoğunlaşılacak araştırma konularının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla önce ulusal üst politika belgeleri ve araştırma öncelikleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Daha sonra, sosyal ve kültürel alandaki araştırmalara destek veren ulusal kuruluşlar akabinde ise uluslararası kuruluşların Türkiye üzerine yaptığı veya desteklediği araştırmalar incelenmiştir. Son olarak Türkiye’de yapılan doktora tezlerinden hareketle öne çıkan araştırmalar belirlenmiştir.

4.4.1. Ulusal Üst Politika Belgeleri ve Araştırma Öncelikleri Arasındaki İlişki

Türkiye’de düzenli olarak yayınlanan ve sosyal ve kültürel araştırmalar için referans teşkil etmesi varsayılabilir çok sayıda ulusal üst politika belgesi bulunmaktadır. Sosyal ve kültürel araştırmalara referans teşkil edebilecek politika belgeleri iki genel kategoride toplanabilir: Kalkınma Planları ve Sektörel ve Tematik Strateji Belgeleri. 1963-1967 dönemi için hazırlanan Birinci Kalkınma Planı’ndan sonra, 2007-2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı hariç (7 yıllık), her 5 yıl için bir kalkınma planı hazırlanmıştır. Sonuncusu On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 dönemi için hazırlanmış ve kamuya paylaşılmıştır. Kalkınma planlarının dışında, ayrıca ilki 2010 (büyük çoğunluğu 2014) yılından itibaren stratejik önemde görülen bazı sektörel ve tematik alanlarda strateji belgeleri yayınlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının “Kamuda Stratejik Yönetim” başlıklı internet sitesinde Sektörel ve Tematik Strateji Belgeleri başlığı altında 73 adet strateji belgesine yer verilmiştir.

Kalkınma planları ve sektörel ve tematik strateji belgelerinde yer alan veya işaret edilen hususların sosyal ve kültürel araştırmaların konu seçimine ne ölçüde etki ettikleri araştırılmaya değer bir husustur. Bu doğrultuda, kalkınma planları için yaklaşık 60 yıllık, sektörel ve tematik alanlar için ise 14 yıllık bir analizin yapılması gerekmektedir. Analizlerden anlamlı sonuçlar elde edebilmek için söz konusu üst belgeler ile araştırma konularının dönemleştirilerek ele alınması uygun olacaktır.

Üst politika belgelerinde yer alan hususların araştırma konuları belirlenirken ne ölçüde konu seçimine etki ettikleri veya bu belgelerde yer alan hususlar ile yapılan araştırmalar arasındaki uyumu ortaya çıkarabilmek için detaylı bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. Detaylı bir analiz için TÜBİTAK ve BAP gibi araştırma desteklerinin verildiği projelerin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi araştırmalar yapan veya yaptıran kurum çalışmalarının ve YÖK veri tabanında yer alan mastır ve doktora tez konularının bilgisine sahip olmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, bireysel olarak yapılan araştırmalar ile söz konusu üst politikaların gündemini oluşturan konular arasında bir ilişki olup olmadığına bakmak gerekmektedir. Ancak, bu araştırma projesinin sınırlı süresi kapsamında söz konusu bilgi ve verilere ulaşılamadığı için veriye dayalı böylesi detaylı bir araştırma gerçekleştirilememiştir.

Bununla birlikte, genel gözlemlerden hareketle, makro ölçekli kalkınma planlarının ve sektörel ve tematik strateji belgelerinin akademik araştırmalara “yön verdiği” veya akademik araştırmalarda bunların öncelikli konular olarak ele alınması gerektiğine ilişkin bir yönlendirmeye yol açtığına dair veriye dayalı bir tespitite bulunabilmek için bu hususla ilgili bir saha araştırmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmaların kahir ekseriyetini oluşturan bireysel araştırmalar ile politika belgelerinde yer alan hususlar arasında doğrudan, devamlılık arz eden ve kurumsal bir konu örtüşmesi veya uyumu ilişkisinden de söz etmek mümkün görünmemektedir. Bireysel araştırmalara yön veren faktörler, çoğunlukla, kişisel ilgi alanları, yayın potansiyeli, birlikte çalıştıkları kişilerin uzmanlık alanları (tez hocası, formel veya informal grup üyeleri) olmaktadır. Politika belgelerinde yer alan hususlarla bireysel araştırmalar arasındaki ilişki veya yaklaşma çoğu zaman araştırma desteği durumlarında ortaya çıkmaktadır. Eğer verilen araştırma destekleri, üst politikalarla ilgili hususları bir değerlendirme kriteri olarak öngörüyorsa, o zaman, politika hususları ile araştırma konuları arasında bir ilişki kurulmaktadır. Ancak bu ilişki, araştırma konusu seçiminden daha çok üst politika hususları ile bağıni kurarak proje önerisine destek şeklinde gerçekleşmektedir.

Bu çerçevede, sınırlı bir örnekleme dayalı olarak, TÜBİTAK’tan araştırma desteği istenen proje önerilerinde belirtilen gerekçeler incelenmiş ve söz konusu üst politika belgelerinin araştırma konusu seçiminde “yönlendirici” olmaktan daha çok araştırma desteğinin alınabilmesi için araştırmacılar tarafından “ilişkili” nitelikte sunulduğu gözlenmiştir. TÜBİTAK tarafından son yıllarda sunulan projelerin politika belgeleriyle ilişkisinin belirtilmesi istendiği

için başvurularında eğer varsa politika belgelerinin ilgili hususlarına referansta bulunmaktadır. Bu durum sunulan veya desteklenen projeler ile kalkınma planlarında yer alan hususlar arasında ilişki kurmada kayda değer bir artışa yol açmıştır. Ancak referans vermenin çoğu zaman kalkınma planlarıyla sınırlı olduğu, sektörel ve tematik strateji belgelerine referansta bulunulmadığı da görülmektedir.

Araştırma konusu olarak seçimine doğrudan etkisi olmasa da üst politika belgelerinde ekonomiden çevreye geniş bir yelpazede ifadesini bulan hususların, TÜBİTAK'ın desteklediği projelere çeşitlilik bakımından yansıdığı görülmektedir. Bu durum, BAP veya diğer kuruluşların (bakanlıklar, Kalkınma Ajansları, vs.) verdiği destekler için çok daha az söz konusu olmaktadır. TÜBİTAK'ın dışındaki bu desteklerin daha spesifik ve yerel konulara ağırlık verdikleri söylenebilecektir. TÜBİTAK'ın dışındaki bu proje destekleri, üst politikalarla ilişkili bir kriter öngörmedikleri için aralarında bir bağ kurma ihtiyacı da duyulmamaktadır.

Bu değerlendirmelerin ışığında, üst politika belgelerinde yer alan hususların araştırma konusu olarak seçilebilmesini sağlamanın en etkili yolu, politika belgelerindeki hususlara uygun araştırma destekleri geliştirmek veya proje değerlendirmelerinde önemli (ağırlığı olan) bir kriter olarak tanımlamakla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Birinci durumda (uygun destek programlarının geliştirilmesi) daha doğrudan, ikinci durumda (değerlendirme kriteri olarak tanımlanması) ise dolaylı olarak üst politika belgelerinde yer alan hususlarla ilgili araştırma konu seçimine, içeriğine ve kapsamına etki edilebilecektir. Böylesi bir yaklaşım, araştırma konularını üst politika belgelerinde yer alan hususlarla ilişkilendirme ve bunun bir sonucu olarak zaman içerisinde bir araştırma gündemi oluşturma ve bir uzmanlaşmış araştırmacı topluluğu geliştirmeye ivme kazandıracaktır.

Bu temel yaklaşımın dışında bazı hususlara işaret etmek yararlı olacaktır. Üst politika belgelerinin içerdiği konularla ilişkili araştırmalara en çok iki aşamada ihtiyaç duyulmaktadır: Politika geliştirme aşamasında araştırılmış bilgiye dayalı tespitler ve yönlendirmelerde bulunma aşaması ve daha sonra söz konusu politikaların çıktı ve sonuçlarının değerlendirilme aşaması. Üst politika belgelerinin hazırlanması ve uygulanmasından sonra ne tür gerçekleştirmelere yol açtığına ilişkin değerlendirme aşamalarında etki analizi yapabilmek planlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Süreç başlamadan önce, süreç içerisinde ve süreç tamamlandıktan sonra durumu sosyal araştırmalara konu edebilmek için kurumsal ve planlı bir yaklaşım sergilenmediği için politika belgelerinin etkisine yönelik sosyal araştırmaların yapılmadığı düşünülmektedir. Bununla beraber, kamu yönetiminde araştırma önceliği verilmesi gerektiği hususunda şüphe olmayan etki analizlerinin neden yapılmadığı ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınmalıdır.

Altı çizilmesi gereken husus, etki analizi bağlamında yönlendirici üst politikaların ex ante ve ex post etki analizlerinin yapılması bir ihtiyaç ve bilgiye dayalı rasyonel kamu yönetimi için bir zorunluluk olduğudur. Esas itibarıyla sosyal araştırmalar kapsamında yürütülmesi

gereken etki analizi çalışmalarının olması durumunda üst politikalarla ilgili bir araştırma yoğunlaşmasının yaşanması mümkün olabilecektir. Kamu araştırmaları açısından bakıldığında, sadece üst belgelerde yer alan kamu politikaları değil, aynı zamanda kanunlar, kararlar, teşvikler, destekler, reformlar, değişim girişimleri gibi çok geniş bir spektrumda yer tutan hususlara yönelik öncesi, süreci ve sonrasına ilişkin etki analizleri yapılmasının araştırma öncelikleri arasında yer alacak şekilde bir kamu yönetimi yaklaşımı geliştirilmesi önerilmektedir.

Belirtilmesi gereken diğer bir husus, üst politika belgelerinin doğaları gereği soyut ve geleceğe dönük olmaları nedeniyle, sosyal araştırmalara konu edilirken kesitsel değil, boylamsal olarak ele alınmaları ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç, bireysel merakın ve bütçenin yönlendirdiği araştırmalarla yapılamaz ve sürdürülemez. Bunun için kurumsal bir yaklaşıma, planlamaya ve desteğe ihtiyaç olacaktır. Bunun nedeni, bu tür araştırmaların uzun vadeli, sürece yayılmış, ekipler tarafından yürütülen ve yüksek bütçeli çalışmalar olmalarıdır. Ancak unutulmaması gereken, zahmetli ve maliyetli olan etki analizi araştırmaları sosyal gerçekliği, değişimi ve bunlara ilişkin karar süreçlerinde ihtiyaç duyulan bilgiyi sağlayacak en önemli araştırmalardır. Bu nedenle, kamu yönetiminde öncelikli araştırma alanı olarak görülmeli, bu yönlü bir kapasite geliştirilmeli, etki analizleri yapılmalı, yaygınlaştırılmalı ve sonuçları karar süreçlerine faydalanılacak bilgi olarak sunulmalıdır.

Üst politika belgelerinin gündemini oluşturan konuların uygulanması çok büyük ölçüde, kamu yönetimi alanının dışında toplum, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları alanlarında olmaktadır. Bu bağlamda, üst politika belgelerinde işaret edilen hususların araştırmalara konu edilebilmesi için “temas mekanizmalarının” tanımlanmasına da ihtiyaç vardır. Akademik dünyanın yanı sıra örgütlü çevreleri oluşturan iş dünyası ve sivil toplum kuruluşlarının üst politika belgelerinden hareketle araştırmalar yapabilmeleri için bu çevrelerle bilgilendirici, teşvik edici ve destekletici kanalların tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Böylesi bir durumda, üst belgelerin işaret ettiği hususlarda sadece kamu kuruluşları değil, akademi, özel sektör birlikleri ve sivil toplum kuruluşları da bu hususlarla ilişkili araştırmalar yapmaya yönelecek ve öncelik verecektir.

4.4.2. Destek Veren Ulusal Kuruluşlar Bakımından Sosyal ve Kültürel Alanda Araştırma Öncelikleri

Ülkemizde Sosyal ve Beşerî Bilimler alanındaki araştırmaları finansal olarak destekleyen ulusal bir kurum olan TÜBİTAK 1963’te daha çok doğa bilimlerinde uygulamalı akademik araştırmaları teşvik etmesi amacıyla kurulmuştur. TÜBİTAK hem üniversitelerdeki bilim insanlarının hem de kamu kurum ve sanayinin projelerini fonlayarak ulusal kalkınma öncelikleri doğrultusunda akademik, teknolojik ve inovatif endüstriyel araştırma ve geliştirme çalışmalarının desteklenmesine, ülkemizde nitelikli bilimsel araştırmanın özendirilmesine, bilim ve teknoloji politikalarına yön verilmesine ve uluslararası alanda rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayan önemli bir kurumdur.

TÜBİTAK bünyesinde Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG), sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmaları teşvik etmek ve desteklemek amacıyla 2000 yılında kurulmuştur. Misyonu, Türkiye’de sosyal ve beşerî bilimler alanında bilimsel araştırmaları artırmak, bu alanlardaki bilimsel bilgi üretimini desteklemek, bilim insanlarının projelerini finansal kaynaklarla destekleyerek toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik alanlardaki sorunlara çözümler üretmektir. Kuruluş sürecinde, araştırmacılara açık çağrılar yapılmış ve proje değerlendirme kriterleri, uluslararası standartlarla uyumlu bir şekilde belirlenmiştir.

SOBAG, üniversiteler, araştırma merkezleri ve bağımsız araştırmacılara yönelik fon programları sunmaktadır. Bu bağlamda SOBAG, Türkiye’nin sosyal ve beşeri bilimler alanındaki araştırma kapasitesini artırmayı hedefleyen önemli bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir. SOBAG, projelerin TÜBİTAK tarafından belirlenen öncelikli araştırma alanlarına ve ulusal stratejik hedeflere katkı sağlamasını gözetir. Bununla beraber, SOBAG, sosyal ve kültürel alanda doğrudan önceliklendirilmiş araştırma alanları ilan etmemiştir. Halbuki, diğer bazı alanlarda, örneğin enerji, uzay, havacılık vb. alanlarda önceliklendirme TÜBİTAK Stratejik Planı’nda açık şekilde hedefler düzeyinde yapılmıştır. SOBAG, sosyal ve kültürel alanda doğrudan önceliklendirme yapmasa da sunduğu destekleri çerçevesinde bir yönlendirmeye ve dolayısıyla yoğunlaşmaya yol açmaktadır. Sosyal ve Beşerî Bilimler Çalıştayı (2018) Raporuna göre, 10 yıllık zaman diliminde başvuru yapılan 9 bine yakın projeden 1.225 projenin desteklenmiş olduğu; destek oranının yüzde 14 olduğu ifade edilmektedir. SOBAG projeleri içinde en fazla projenin eğitim alanında yapıldığı, daha sonra iktisat, işletme alanlarının geldiği belirtilmektedir (TÜBİTAK, 2018: 4).

TÜBİTAK, projelerde ulusal ihtiyaçlara hitap eden yenilikçi ve bilimsel temelli çözümler sunulmasını beklemekte, sosyal bilimlerdeki araştırma sonuçlarının toplum ve kamu yararına dönüştürülmesini teşvik etmektedir. Bu çerçevede, özellikle şu iki kriter çerçevesinde projeler öncelenmektedir: (i) Ulusal kazanımlar ve toplumsal fayda potansiyeli: TÜBİTAK, desteklenecek projelerde kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, projelerin ulusal bilgi birikimine ve teknolojik gelişime katkısı, üniversite-sanayi iş birliklerinin geliştirilmesi, sosyo-kültürel hayata olumlu etkiler, çevresel faydalar ve bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması gibi ulusal kazanımlara odaklanmaktadır. Proje çıktılarının eğitim, sağlık gibi alanlarda iyileşmeler sağlama potansiyeli, aynı zamanda bilimsel yayın üretme kapasitesi de bu değerlendirmeye dahil edilir. (ii) Yenilikçi Yönü: Projelerin sosyal ve beşerî bilimlerde yenilikçi süreçler, yöntemler veya modeller geliştirme amacı güdülmektedir. Bu bağlamda, geliştirilen yeniliklerin mevcut olanlardan ayırt edici ve üstün niteliklere sahip olması beklenmektedir. Değerlendirme kriterleri arasında, projelerin Türkiye’nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına uyumlu çözümler geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

SOBAG’ın desteklerinde öne çıkan konular şöyle özetlenebilir:

◆ **Kültürel Miras ve Koruma:**

- Türkiye’nin zengin kültürel mirasını, tarihi eserleri, gelenekleri ve dilleri anlama ve koruma amacıyla yapılan araştırmalar.
- Kültürel varlıkların dijital belgeleme ve restorasyonu üzerine odaklanan projeler.

◆ **Sosyal Uyum ve Kapsayıcılık:**

- Türkiye’de sosyal eşitsizlikler, göç ve çeşitli grupların entegrasyonu ile ilgili çalışmalar.
- Sosyal katılımı artırma ve güçlendirmeye yönelik araştırmalar.

◆ **Eğitim ve Hayat Boyu Öğrenme:**

- Eğitim uygulamalarını, erişilebilirliği ve eğitim kalitesini geliştirmeye yönelik girişimler.
- Yenilikçi öğretim yöntemleri ve eğitimin sosyal gelişimdeki rolü üzerine araştırmalar.

◆ **Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi:**

- Kadına yönelik şiddet, ekonomik katılım ve kadın-erkek eşitliği politikaları gibi cinsiyetle ilgili konulara odaklanma.
- Cinsiyet eşitliği girişimlerinin sosyal ve ekonomik etkileri üzerine çalışmalar.

◆ **Sağlık ve Refah:**

- Sağlık ve refahın sosyal belirleyicileri, ruh sağlığı ve sağlık hizmetlerine erişim üzerine araştırmalar.
- Kamu sağlığı sorunları ve sağlık politikalarının etkinliği ile ilgili çalışmalar.

Aynı rapora (Sosyal ve Beşeri Bilimler Çalıştayı, 2018) göre; 2008-2017 yılları arasında, TÜBİTAK bünyesindeki diğer araştırma gruplarına (Kimya ve Biyoloji, Matematik ve Fizik, Sağlık Bilimleri, Elektrik, Elektronik ve Enformatik, Mühendislik, Çevre, Atmosfer, Yer ve Deniz Bilimleri, Tarım, Ormanlık ve Veterinerlik, Savunma ve Güvenlik Teknolojileri, Kamu Araştırmaları) verilen proje destekleriyle karşılaştırıldığında, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG) başvuru ve desteklenen proje sayıları görece daha az olmuştur.

TÜBİTAK'ın araştırma kaynak veya fonlarına ilişkin dağılımın benzeri durum, üniversiteler bünyesinde yürütülen BAP projeleri için de geçerli görünmektedir. BAP proje desteklerinin dağılımı da Tıp-Sağlık ve Fen-Mühendislik alanlarıyla karşılaştırıldığında, Sosyal ve Beşeri Bilimler için daha düşük düzeyde kalmaktadır.

TÜBİTAK ve BAP desteklerinin alanlar arasındaki dengesiz dağılımları birlikte dikkate alındığında, bu durum, açıklanmaya muhtaç önemli bir noktaya işaret etmektedir. Bu dengesiz kaynak dağılımının temel nedeninin ulusal ve kurumsal araştırma politikalarıyla (önem ve öncelik verilmemesi) mi, yoksa Sosyal ve Beşeri Bilim alanının doğasıyla (soyut kavramsal çalışmalar olması ve laboratuvar gibi çalışmaların sınırlılığı) mi daha çok ilgili olduğu tartışılması gereken kritik bir husustur.

TÜBİTAK'ın dışında, sosyal ve kültürel alandaki araştırmaları yönlendiren ve böylece dolaylı olarak öne çıkaran ve belirli konularda yoğunlaşmasını sağlayan başka kurum, kuruluş veya destekler de önem arz etmektedir. Bunlar arasında Üniversitelerin verdiği BAP destekleri, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının proje destekleri, YÖK burs sistemi, enstitüler bünyesinde yapılan mastır ve doktora tezleri, kalkınma veya sektörel planlar gibi üst politika belgeleri, uluslararası kuruluşların verdiği araştırma destekleri ve çeşitli çevrelerin (bankalar, iş dünyası birlikleri, sendikalar) yaptığı veya yaptırdığı araştırmalar bulunmaktadır. Belirtilen kurum, kuruluş ve desteklerin amaçlarıyla ilişkili farklı konuların öne çıktığı görülmektedir. Örneğin, BAP ve Kalkınma Ajansları destekleri genellikle yerel ve bölgesel sorunlara ve kentsel ve kırsal kalkınma, kültürel mirasın korunması, sosyo-ekonomik gelişim, yerel-ulusal tarih, kültür gibi konulara odaklanmaktadır. Buna karşın, Avrupa Birliği'nin Horizon programları kapsamında, dijitalleşmenin toplumsal etkileri, iklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal inovasyon konuları; sağlık ve refah, eğitimde yenilikçi yöntemler ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular sıklıkla önceliklidir. Horizon programları konularına benzer şekilde, üst politika belgeleri sürdürülebilir kalkınma, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık, eğitimde kalite ve erişim; dijital dönüşüm ve teknolojinin toplumsal etkileri, çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği politikaları gibi konuları öne çıkmaktadır. YÖK bursları kapsamında ise, çoğunlukla, toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri sunan projeler ve eğitimde kalite ve erişim, toplumsal cinsiyet eşitliği ve dezavantajlı grupların sosyal entegrasyonu gibi konular öne çıkmaktadır. Sosyal bilimler ve kültürel çalışmalar alanında yapılan lisansüstü tezlerde sıklıkla toplumsal cinsiyet, eğitim politikaları ve göç çalışmaları gibi konular öne çıkmaktadır. Kültürel kimlik ve aidiyet, medya ve toplum ilişkileri de popüler tez konuları arasındadır. Türkiye'de yayınlanan makale konuları daha çok sosyal eşitsizlikler, eğitimde fırsat eşitliği, toplumsal cinsiyet, kentleşme, göç ve entegrasyon ve kültürel çalışmalar gibi konular etrafında şekillenmektedir. Buna karşın, Türkiye adresli yurtdışı yayınlarında, küresel sorunların yerel yansımaları, toplumsal dönüşüm süreçleri, kültürel kimlik, göç, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet gibi konular ön plana çıkmaktadır. Akademik dünyanın dışındaki çevrelerde, örneğin, bankalar, iş dünyası birlikleri ve diğer

paydaşların raporlarında, ekonomik kalkınma, işgücü piyasasının dönüşümü ve kurumsal sosyal sorumluluk gibi konular öne çıkmaktadır. İş dünyası ve sivil toplum kuruluşlarının araştırma raporlarında, sosyal inovasyon, eğitim ve beceri geliştirme ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular önemli bir yer tutmaktadır.

Ulusal ölçekte, sosyal ve kültürel araştırmaların toplam araştırma desteklerinden ne kadar pay aldığı bilinmemektedir. Bununla beraber sosyal ve kültürel araştırmalara en büyük desteği TÜBİTAK’ın yaptığı gözlenmektedir. TÜBİTAK’ın sosyal ve kültürel araştırmalara harcadığı bütçe %10 civarındadır.

Ülkemiz açısından daha kapsamlı bir değerlendirme yapabilmek için diğer ülkelerin toplam araştırma bütçeleri içerisinde sosyal ve kültürel araştırmaların aldığı payı karşılaştırmak da yararlı olacaktır.

4.4.3. Sosyal ve Kültürel Alanda Uluslararası Kuruluşların Türkiye’deki Araştırma Öncelikleri

Bu kısımda uluslararası kuruluşların Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda yaptıkları araştırmaların öncelikleri ve bunların zaman içindeki değişimi ele alınmıştır. Uluslararası kuruluşlar merkezi yurt dışında bulunan ve yönetimi ile finansmanı yabancı ülkelerde olan kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Bu genel tanımlamanın şemsiyesi altına giren çok farklı sayıda kuruluş bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki sosyal ve kültürel alanındaki araştırma gündemleri doğrudan yapılan çalışmalar ve finansman sağlanan çalışmalar ayırımı üzerinden incelenmiştir.

4.4.3.1. Doğrudan Yapılan Çalışmalar

4.4.3.1.1. Düzenli Olarak Türkiye’de Veri Toplayan Uluslararası Kuruluşların Çalışmaları

Uluslararası kuruluşlar tarafından Türkiye’de düzenli olarak yürütülen veri toplama çalışmaları, sosyal ve kültürel araştırmalara önemli katkılar sağlamaktadır. PEW Araştırma Merkezi, German Marshall Fund’un Transatlantic Trends çalışması, Avrupa Birliği’nin Eurobarometer anketleri ve Dünya Değerler Araştırması gibi projeler, Türkiye toplumunun siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal eğilimlerine dair veriler sunmaktadır. Bu çalışmalar, küresel eğilimlerin Türkiye’de nasıl şekillendiğini anlamaya yardımcı olurken, aynı zamanda akademik araştırmaların ve kamuoyu tartışmalarının yönlendirilmesine de katkı sağlamaktadır.

Uluslararası Toplumsal Anket Programı ve Avrupa Sosyal Araştırması gibi projeler, toplumsal cinsiyet rolleri, çevre bilinci, ulusal kimlik, siyasi katılım ve ekonomik koşullar gibi konular üzerine derinlemesine veri sağlamaktadır. Bu çalışmalar, anket formlarının belirli periyotlarla tekrarlanması sayesinde zaman içindeki değişimleri analiz etme fırsatı sunmaktadır. Özellikle göç, çevre, sosyal eşitsizlikler ve dijitalleşme gibi konular son yıllarda daha fazla önem kazanmış ve araştırma gündemine dahil edilmiştir.

Türkiye’de veri toplayan bu kuruluşların araştırma kapsamı, güncel gelişmelere ve küresel eğilimlere bağlı olarak sürekli olarak genişlemektedir. Dijital toplumlar, iklim değişikliği ve salgın hastalıklar gibi yeni alanların araştırma gündemine eklenmesi, bu kuruluşların değişen sosyal dinamikleri yakından takip ettiğini göstermektedir. Türkiye’deki akademik çalışmalar ve kamu politikalarının oluşturulmasında bu tür uluslararası veri setlerinden daha etkin şekilde yararlanılması, bilimsel araştırmaların küresel bağlamda daha güçlü bir yere oturtulmasını sağlayacaktır.

4.4.3.1.2. Türkiye Üzerine Düzenli Rapor ve Analiz Yayımlayan Uluslararası Kuruluşların Çalışmaları

Türkiye’de doğrudan faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar, sosyal ve kültürel araştırmalar açısından önemli bir rol oynamaktadır. Almanya merkezli Konrad-Adenauer Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı ve Friedrich Naumann Vakfı gibi kuruluşlar, demokrasi, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, gençlik çalışmaları ve AB-Türkiye ilişkileri üzerine araştırmalar yürütmektedir. ABD merkezli Ulusal Demokrasi Enstitüsü (NDI) ise siyasi katılım, yerel yönetimler ve ifade özgürlüğü konularında analizler ve raporlar yayımlamaktadır. Bu kuruluşlar genellikle küresel ve bölgesel eğilimlere paralel olarak çalışma alanlarını güncelleyerek dijitalleşme, göç ve yeşil ekonomi gibi konulara da odaklanmaktadır.

Türkiye’deki akademik çalışmalara ve kültürel araştırmalara katkı sunan bir diğer kurum, American Research Institute in Turkey (ARIT) olup, özellikle Türkiye’nin tarihi ve kültürel mirasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Osmanlı dönemine ait azınlık grupları, sanat tarihi ve arkeoloji alanlarında destek sağlamakta, böylece kültürel mirasın korunması ve akademik araştırmaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye üzerine düzenli rapor ve analiz yayımlayan uluslararası kuruluşlar arasında OECD ve RAND Corporation öne çıkmaktadır. OECD’nin Türkiye üzerine hazırladığı raporlar genellikle ekonomi, sürdürülebilir kalkınma, gençlik politikaları ve afetlere karşı toplumsal direnç gibi konulara odaklanmaktadır. RAND Corporation ise Türkiye’nin dış politikası, güvenlik stratejileri, siber güvenlik ve ekonomik kalkınma gibi geniş bir perspektifte araştırmalar sunmaktadır. Bu kuruluşların Türkiye’ye yönelik çalışmalarının zamanla genişleyerek yeni toplumsal ve ekonomik dinamikleri de içine aldığı görülmektedir.

4.4.3.2. Uluslararası Kuruluşların Türkiye’de Araştırma Finansmanı

Uluslararası kuruluşların ülkemizdeki sosyal ve kültürel çalışmaların gündemine muhtemel en büyük etkisi Türkiye’deki araştırmacıların yaptıkları araştırmalara sağladıkları finansman üzerinden olmaktadır. İster doğa bilimleri alanında ister sosyal ve insani bilim alanlarında olsun bilimsel araştırmaların giderek artan maliyetleri araştırma finansmanında öncelik belirleme konusunu tüm dünyada çok önemli hale getirmiştir. Bu bağlamda, araştırmalara finansal destek sağlayan resmi ve sivil kuruluşların öncelikleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de araştırma gündemleri konusunda belirleyici olmaktadır (Chubb & Reed, 2018).

Bu alt bölümde Avrupa Birliği’nin ülkemizde sosyal ve kültürel alanda desteklediği projelerin konuları kısaca ele alınmıştır. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ndeki aday ülke statüsü ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki birçok antlaşma ve iş birliği sebebiyle AB ülkemizdeki sosyal ve kültürel araştırmalara düzenli fon sağlayan en önemli uluslararası örgüttür.

AB çok sayıda program üzerinden kamu kurumları, üniversiteler, özel kuruluşlar ve STK’lar dahil olmak farklı türlerde destek sağlamaktadır. Oldukça karmaşık olan destek ve finansman yapısı incelemeyi zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, AB’nin sosyal ve kültürel alanlarda fonladığı çalışmaların tespiti için öncelikle Commission Database of EU-funded Research and Innovation Projects (CORDIS) veri tabanı (Avrupa Komisyonu, 2024a) üzerinden “Türkiye” veya “Turkey” anahtar kelimeleri ile arama yapılmıştır. Arama araştırma projeleri ve sosyal ve insani bilimler ile sınırlandırılmış ve bu şekilde 951 projeye ulaşılmıştır.

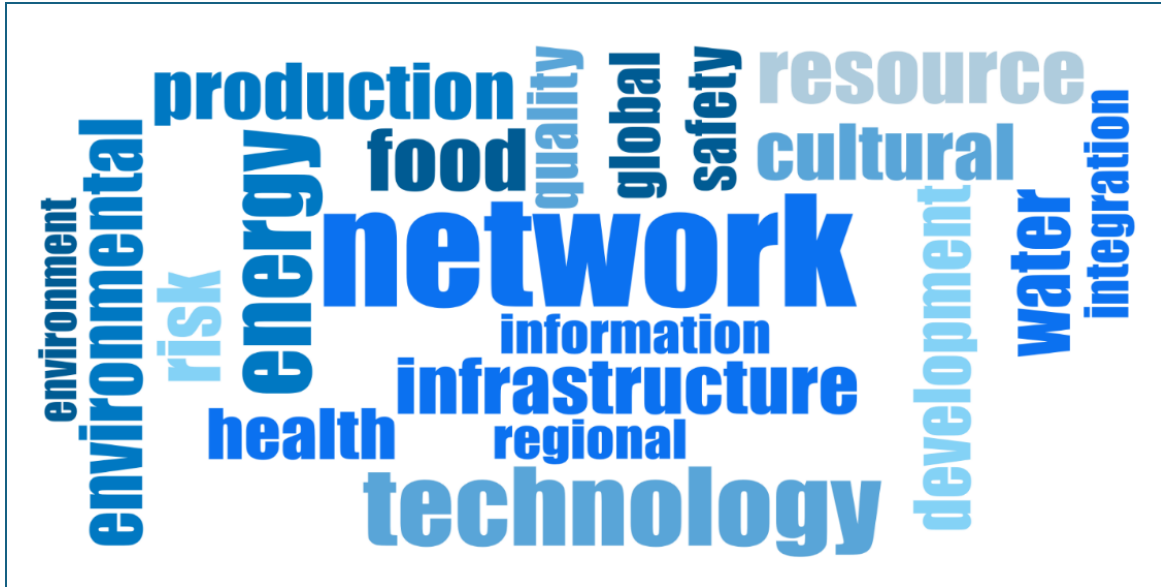
Bu 951 proje sadece Türkiye üzerine yapılan projeleri içermemekte, sosyal ve insani bilimler alanlarında yapılan ve Türkiye’den araştırmacıların katıldığı projeleri de içermektedir. Doğrudan Türkiye üzerine içeren projeleri inceleyebilmek için Ufuk 2020 ve Ufuk Avrupa kapsamında finanse edilen 49061 araştırma projesi içinde başlığında veya özetinde “Türkiye” veya “Turkey” geçen araştırma projeleri (toplam 248) belirlenmiştir (Avrupa Komisyonu, 2024b).

CORDIS Veri Tabanında Listelenen Türkiye Bağlantılı Projeler

Bu kısımda CORDIS veri tabanı üzerinden tespit edilen Türkiye bağlantılı sosyal ve insani bilimler projelerinin kısa bir analizi yapılmıştır. Projelerin içeriğinin analiz edilebilmesi için veri tabanı tarafından sağlanan proje özetleri (teaser) üzerinden bir kelime frekansı incelemesi yapılmıştır. Aşağıdaki şekiller frekans analizinin görselleştirilmiş hali olan kelime bulutlarını okuyucunun dikkatine sunmaktadır. Veri tabanında listelenen projelerin zaman içindeki dönüşümünü göstermek için ise projeler üç ayrı grup halinde frekans analizine tutulmuştur. Veri tabanında listelenen projelerin başlangıç yılları en erken 2000, en son ise 2025’tir. İlk grupta başlangıç tarihi 2000-2009 olan projeler yer almaktadır. İkinci grupta 2009-2019 döneminde başlayan projeler incelenmiştir. Son olarak ise 2020 ve sonrasında başlayan projeler ele alınmıştır. Aşağıdaki şekiller sırayla bu üç dönemdeki projelerin özetleri üzerinde yapılan kelime frekans analizini göstermektedir.

Şekil 51

2000-2009 Yılları Arasında Başlayan Projeler

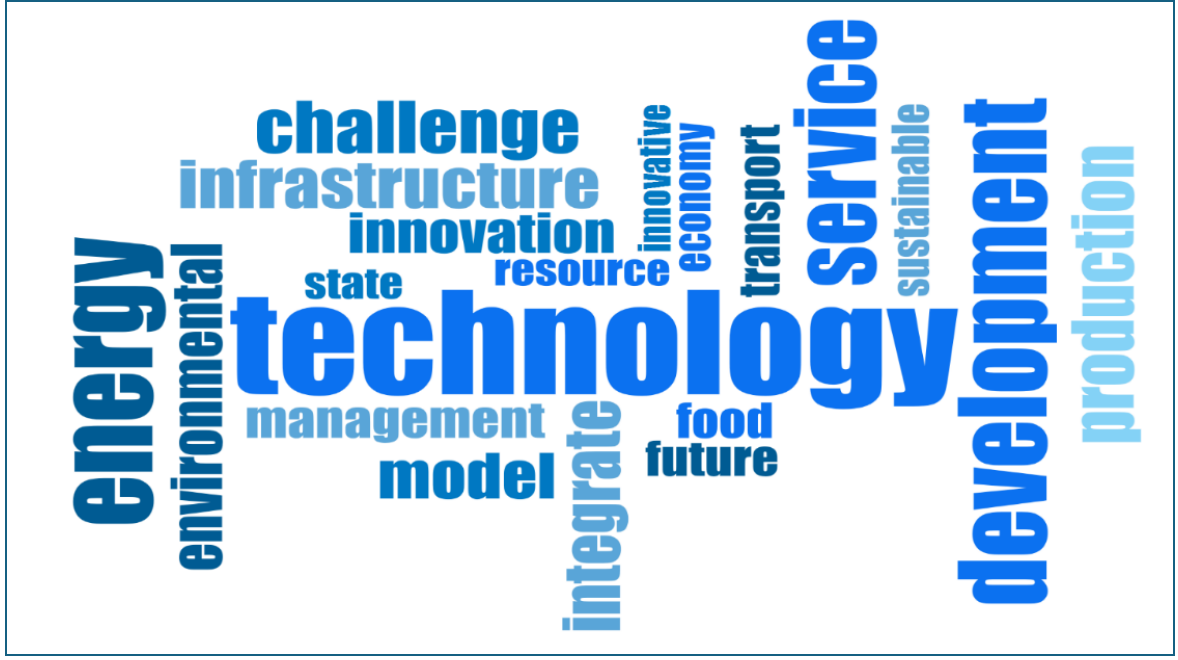
2000-2009 döneminde (Şekil 51) AB tarafından fonlanan Türkiye bağlantılı projelere bakıldığında 2000'lerin başlarında akademisyenlerin ve politika yapımcıların gündeminde önemli yer tutan internet, bilgi toplumu, küreselleşme ve dijital ağlar gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Çevre, gıda ve su güvenliği ve sürdürülebilirlik gibi konularda bu dönemde çalışmaların başlamış olduğu görülmektedir ama bu konuların son yıllarda kazandığı önem bu dönemde henüz görünür değildir. Altyapı ve enerji bu dönemde önemli yer tutan konular arasındadır.

2010-2019 dönemine bakıldığında ise (Şekil 52) teknoloji ve inovasyon konularının öne çıktığı görülmektedir. Bu dönemde enerji konusu önceki döneme göre önemini arttırmış gözükmemektedir. Enerji konusunun önemi bu dönemde bir önceki döneme göre artmış görülmektedir. Bunun yanı sıra kalkınma ve inovasyon konuları da bu dönemde önemli yer tutmuştur.

İncelenen son dönem olan 2020 ve sonrasında ise üç ana tema açık bir biçimde kendini göstermektedir (Şekil 52-53). Bunlardan ilki enerji konusudur. Artan enerji ihtiyacı ve temini konusunda giderek artan sıkıntılar proje önceliklerine yansımıştır. İkinci ana konu ise çevre ve sürdürülebilirlik konularıdır. Son olarak ise teknoloji ve inovasyon konusu projelerde önemli bir yer tutmaktadır. Bu üç konunun önümüzdeki yıllarda AB araştırma destek öncelikleri arasında yer alacağını öngörmek aşırı iddialı olmayacaktır.

Şekil 52

2010-2019 Yılları Arasında Başlayan Projeler

Şekil 53

2020 ve Sonrasında Başlayan Projeler

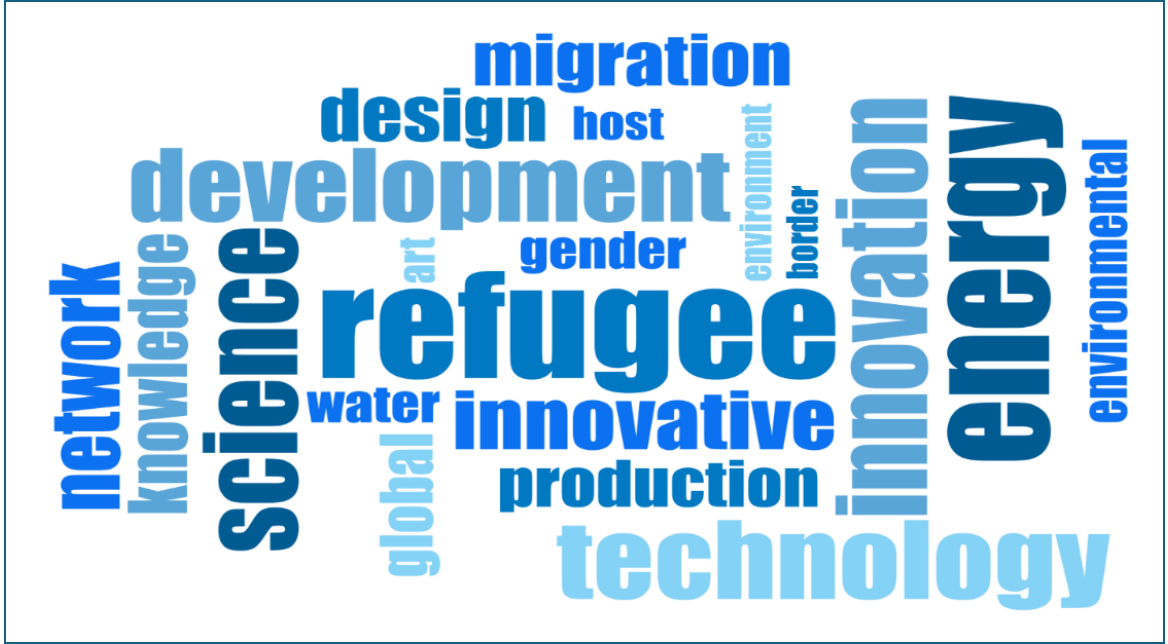
Ufuk 2020 ve Ufuk Avrupa Kapsamında Fonlanan Türkiye Temalı Projeler

Yukarıda da ifade edildiği gibi Cordis veri tabanından elde edilen projeler sadece Türkiye üzerine yapılmış projeler değildir. Yukarıda sunulan daha genel analizler AB'nin genel araştırma gündemini de içermektedir. Doğrudan Türkiye üzerine olan AB projelerini de ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda, AB akademik proje finansmanının ana gövdesini oluşturan Ufuk (Horizon) projelerine bakmakta fayda vardır. 2020 yılına kadar olan projeleri içeren Ufuk 2020 ve sonrasındaki projeleri içeren Ufuk Avrupa projeleri incelenmiştir. Bu iki program kapsamında fonlanan bütün projelerin başlık ve amaç (objective) kısımları ele alınmıştır. Bu şekilde, başlık ve amaç kısmında "Turkey" veya "Türkiye" ifadesi geçen projeler belirlenmiştir (toplam 248 proje). Sonrasında, bu projelerin amaç kısımları üzerinden bir kelime frekans analizi yapılmıştır. Aşağıdaki iki şekil, bu analizlerin görselleştirilmiş hali olan kelime bulutlarını sunmaktadır.

Şekil 54, Ufuk 2020 kapsamında AB tarafından fonlanan Türkiye konulu projelerin kelime frekansı incelemesini görselleştirmektedir. Ufuk 2020 kapsamında incelenen projelerin başlangıç tarihleri 2014 ve 2020 yılları arasındadır. Şekilde de görülebileceği gibi mülteciler ve göç konusu bu dönemde en çok öne çıkan başlıktır. Suriye İç Savaşı ile diğer bölgesel ve küresel krizler sebebiyle 2013 yılında başlayan ve sonraki yıllarda hızlanan mülteci akını ve göç, bu dönemde AB tarafından ülkemizde fonlanan projelerde çok önemli bir yer tutmuştur. Ufuk 2020 projelerinde öne çıkan bir diğer husus ise inovasyon, teknoloji ve bilim konularıdır. Ek olarak, enerji ve kalkınma konuları da göze çarpmaktadır.

Şekil 54

Ufuk 2020 Kapsamındaki 2014-2020 Yılları Arasındaki Projeler

2021 ve sonrası kapsayan Ufuk Avrupa projelerine bakıldığında ise (Şekil 55) göç konusunun dikkate değer bir biçimde gündemden düştüğü görülmektedir. Göç konusunun yerini kalkınma, inovasyon ve teknoloji konuları almış görünmektedir. İlginç bir biçimde, Avrupa'nın kendi araştırma gündeminde önemli yer tutan enerji konusu ülkemizde fonlanan projelerde kendine yer bulsa da Avrupa'daki kadar önde değildir. Yine Avrupa'da çok önde olan çevre ve sürdürülebilirlik konuları ülkemizde fonlanan projelerde kendine çok yer bulmamış gözükmektedir.

Şekil 55

Ufuk Avrupa Kapsamındaki 2021 ve Sonrasını Kapsayan Projeler

Genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası kuruluşların gerçekleştirdikleri ve fonladıkları çalışmalara ve güncel önceliklerine bakıldığında şu hususlar öne çıkmaktadır:

- ◆ **Güvenlik ve Jeopolitik:** Türkiye'nin güvenlik politikaları, çevre ülkelerle kurduğu siyasi ve ekonomik ilişkiler, Avrupa ve ABD ile olan ikili ilişkileri ve Türk toplumunun bu konulardaki eğilimleri ve algıları önemli bir yer tutmaktadır.
- ◆ **Yönetim ve Demokrasi:** Türk halkının siyasi tercihleri ve politik konulardaki tutumları düzenli bir biçimde ele alınan konular arasındadır. Bunun yanı sıra devletimizin farklı konulardaki politika ve uygulamaları da değişmeyen gündem maddeleridir.
- ◆ **Göç ve Mülteciler:** Göç ve mülteciler konusu özellikle son yıllardaki çalışmalarda çok önemli bir yer tutmaktadır. Türk halkının göç ve göçmenler konusundaki tutumu da düzenli olarak ölçülmektedir.
- ◆ **Teknolojik Dönüşüm ve İnovasyon:** Uluslararası kuruluşların kendi gündemlerinde önemli yer tutan bu konu ülkemizde de düzenli olarak el aldıkları konulardan biridir. Türkiye'nin teknolojik altyapısından girişimcilik kültürüne kadar olan geniş bir yelpazede bu konu çalışılmaktadır.
- ◆ **Çevre ve Sürdürülebilirlik:** Son yıllarda tüm dünyada önem kazanan çevre ve sürdürülebilirlik konuları ülkemizde uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmalarda da kendine önemli bir yer tutmaktadır. Bu konularda hem devlet

politikaları hem de kamuoyunun tutum ve düşünceleri düzenli olarak ele alınmaktadır.

- ◆ **Enerji:** Türkiye’nin sürdürülebilir kaynaklar açısından göreci zenginliği uluslararası kuruluşların araştırma gündemlerinde kendini göstermektedir. Türkiye’nin enerji konusundaki asıl önemi ise coğrafi konumudur. Türkiye’nin enerji korusundaki işbirlikleri ve politikaları ele alınan önemli konular arasındadır.
- ◆ **Toplumsal Değişim:** Düzenli anket çalışmaları ile toplumsal değişimin nabzı uluslararası kuruluşlar tarafından çok kapsamlı bir şekilde tutulmaktadır. Aile yapısından demografik dönüşüme din ve değerlerden gündelik alışkanlıklara kadar birçok konuda düzenli veri toplanmaktadır.
- ◆ **Gençlik ve Eğitim:** Uluslararası kuruluşlar tarafından özel önem affedilen başka bir konu gençlik ve eğitim konularıdır. Avrupa ve OECD ülkeleri arasında en genç ve dinamik nüfuslardan birine sahip olan Türkiye’nin gençlik politikaları ve gençliğin yapısı birçok çalışmada özel olarak ele alınmıştır.

4.4.4. Türkiye’de Sosyal ve Kültürel Alanda Yapılan Doktora Tezlerinin Konu Bazlı Analizi

4.4.4.1. Verilerin Kaynağı ve Toplanma Yöntemi

Bu çalışmada kullanılan veriler, Türkiye’deki 23 araştırma üniversitesine ait sosyal bilimler enstitülerinin doktora tez verilerine dayanmaktadır. Zaman ve diğer kaynak kısıtından dolayı sadece araştırma üniversiteleri seçilmiştir. Tez incelemeleri tüm üniversiteleri kapsayacak şekilde de genişletilebilecektir.

Veriler, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden yazılım botu kullanılarak yarı otomatik olarak elde edilmiştir. Yıllara, dillere, akademik disiplinlere ve üniversitelere göre sınıflandırılan veriler, her bir üniversitedeki doktora tezlerinin sayısal dağılımını ve bu dağılımdaki trendleri analiz etmek için kullanılmıştır.

Tablo 16’da enstitülere göre tamamlanmış tezlerin türlerinin dağılımını en yüksek 23 üniversite gösterilmektedir.

Tablo 16*Enstitülere Göre Tamamlanmış Tezlerin Türlerine Dağılımı*

Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora	Tıpta Uzmanlık	Sanatta Yeterlik	Diş Hekimliği Uzmanlık	Tıpta Yan Dal Uzmanlık	Toplam
İstanbul Üniversitesi	23580	11207	7716	103	81	110	42797
Gazi Üniversitesi	28359	9260	2795	127	135	56	40738
Marmara Üniversitesi	29458	7993	1995	278	157	46	39933
Ankara Üniversitesi	19928	11896	4424	0	151	41	36445
Hacettepe Üniversitesi	17633	7893	2441	497	206	67	28745
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	22973	5725	0	0	0	0	28698
İstanbul Teknik Üniversitesi	23481	5020	0	57	0	0	28558
Ege Üniversitesi	14465	6311	3627	0	120	49	24578
Dokuz Eylül Üniversitesi	16094	4378	2949	256	0	47	23724
Selçuk Üniversitesi	14626	4551	1496	9	175	7	20864
Atatürk Üniversitesi	11837	5889	2471	45	188	12	20442
Çukurova Üniversitesi	10016	3821	2443	13	87	43	16423
Yıldız Teknik Üniversitesi	12328	2918	0	29	0	0	15275
Erciyes Üniversitesi	9392	2560	2133	9	132	19	14249
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	553	251	12283	0	39	16	13142
Sakarya Üniversitesi	9747	2209	406	7	0	3	12372
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	7180	2337	2239	10	166	7	11939
Boğaziçi Üniversitesi	10085	1730	0	0	0	0	11815
Süleyman Demirel Üniversitesi	8308	2136	1134	56	159	7	11800
Fırat Üniversitesi	7775	2299	1521	0	42	8	11645
Karadeniz Teknik Üniversitesi	6744	2549	1076	0	156	4	10531
Akdeniz Üniversitesi	6862	1594	1866	34	124	35	10515
Anadolu Üniversitesi	7350	2746	144	254	0	1	10495

Bu tablo, Türkiye’deki akademik üretimin farklı disiplinlerde nasıl şekillendiğini ve hangi alanların daha fazla mezun verdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sosyal bilimler, mühendislik ve sağlık bilimleri gibi geniş disiplinlerde yüksek lisans ve doktora seviyelerinde büyük bir üretkenlik görülürken, sanatta yeterlik ve tıpta uzmanlık programları da belirli alanlarda önemli katkılar sunmaktadır.

4.4.4.2. Kullanılan Analiz Teknikleri

Veriler, sayısal analiz teknikleriyle işlenmiş ve görselleştirilmiştir. Üniversiteler arasındaki üretim farklarını, yıllar içindeki artış eğilimlerini ve dil tercihlerini incelemek için istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizlerde, her bir üniversitenin belirli yıllardaki doktora tez üretimi, tezlerin dil dağılımı ve akademik alanlara göre dağılımları değerlendirilmiştir. Veriler üzerinde genel eğilimleri göstermek için frekans analizleri, dağılım grafikleri ve çapraz tablolar kullanılmıştır. Ayrıca yıllara göre doktora üretimindeki trendlerin belirlenmesi amacıyla zaman serisi analizi uygulanmıştır.

4.4.4.3. Sınırlamalar

Çalışma, sadece sosyal bilimler alanında doktora tezlerine odaklandığından, mühendislik, tıp veya diğer fen bilimleri alanlarındaki tez üretimi değerlendirme dışında bırakılmıştır. Verilerin kaynağı olarak <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresi kullanılmış, dolayısı ile üniversite arşivlerinde kalan ve YÖK sistemine entegre edilmeyen çalışmalar analize dahil edilememiştir. Ayrıca, her üniversitenin eşit akademik altyapıya ve öğrenci kapasitesine sahip olmaması, akademik üretkenlik farklarını etkileyen dışsal faktörlerin dikkate alınmasını gerektirebilmektedir. Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) tanımına göre, araştırma üniversitesi, bilimsel araştırmalar ve projeler alanında yüksek başarılar elde eden, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel etkinliklerle öne çıkan üniversiteler olarak tanımlanmaktadır. Araştırma üniversiteleri, üniversitelerin araştırma kapasitesini ve çıktısını artırmayı hedefleyen, inovasyon, teknoloji transferi ve bilimsel iş birliklerinde öncü olan kurumlardır. Bu çalışma kapsamında YÖK tarafından belirlenmiş araştırma üniversite çalışmaları dikkate alınmıştır.

4.4.4.4. Analiz Sonuçları ve Yorumlamaları

En Fazla Doktora Tezi Üreten Üniversiteler

Verilere göre, en fazla doktora tezi üreten üniversiteler arasında İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi öne çıkmaktadır. İstanbul Üniversitesi, toplam 6.104 tez ile Türkiye’deki sosyal bilimler alanında en yüksek doktora tez üretimine sahip üniversite olarak dikkat çekmektedir. Marmara Üniversitesi 3.996 tez ve Ankara Üniversitesi ise 4.992 tez ile önemli akademik merkezler arasında yer almaktadır (Tablo 16).

Tablo 17*Üniversitelerin Doktora Tez Sayıları*

Üniversite Adı	Toplam Tez Sayısı
Ankara Üniversitesi	4992
Atatürk Üniversitesi	2205
Bilkent Üniversitesi	141
Boğaziçi Üniversitesi	495
Çukurova Üniversitesi	907
Dokuz Eylül Üniversitesi	1803
Ege Üniversitesi	1429
Erciyes Üniversitesi	925
Fırat Üniversitesi	503
Gazi Üniversitesi	2243
Gebze Teknik Üniversitesi	108
Hacettepe Üniversitesi	2577
İstanbul Teknik Üniversitesi	197
İstanbul Üniversitesi	6104
Karadeniz Teknik Üniversitesi	437
Koç Üniversitesi	120
Marmara Üniversitesi	3996
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1594
Sabancı Üniversitesi	76
Uludağ Üniversitesi	496
Yıldız Teknik Üniversitesi	544
Toplam	31892

Bu üniversitelerin lider konumda olması hem köklü akademik geçmişleri hem de sosyal bilimler alanındaki araştırma ve eğitim kapasitelerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu kurumlar, ulusal ve uluslararası düzeyde akademik araştırmalarda önemli birer merkez olarak öne çıkmaktadır.

Üniversitelere Göre Tez Dağılımı

Üniversitelerin doktora tez üretimleri arasında belirgin farklar gözlemlenmektedir. Bilkent Üniversitesi gibi bazı üniversiteler İngilizce dilinde yüksek sayıda tez üretirken, Atatürk Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi gibi üniversiteler Türkçe doktora tez üretiminde öne çıkmaktadır. Üniversiteler arasındaki bu üretim farkları hem akademik personel sayısı hem de doktora programlarının kapsamı ve sundukları olanaklarla ilişkilendirilebilecektir. Aynı

zamanda bu farklar, bazı üniversitelerin uluslararası iş birliklerine daha fazla önem vererek İngilizce tez üretimine odaklanmasına da işaret edebilecektir. Üniversiteler arasında akademik üretim farklılıklarının en büyük nedenlerinden biri, üniversitelerin öğrenci ve akademisyen kapasitesi, sundukları araştırma olanakları ve uluslararası bağlantıdır. İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) gibi teknik ağırlıklı üniversiteler, sosyal bilimlerde daha sınırlı tez üretirken, sosyal bilimler odaklı üniversiteler olan İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi bu alandaki üretimde lider konumdadır.

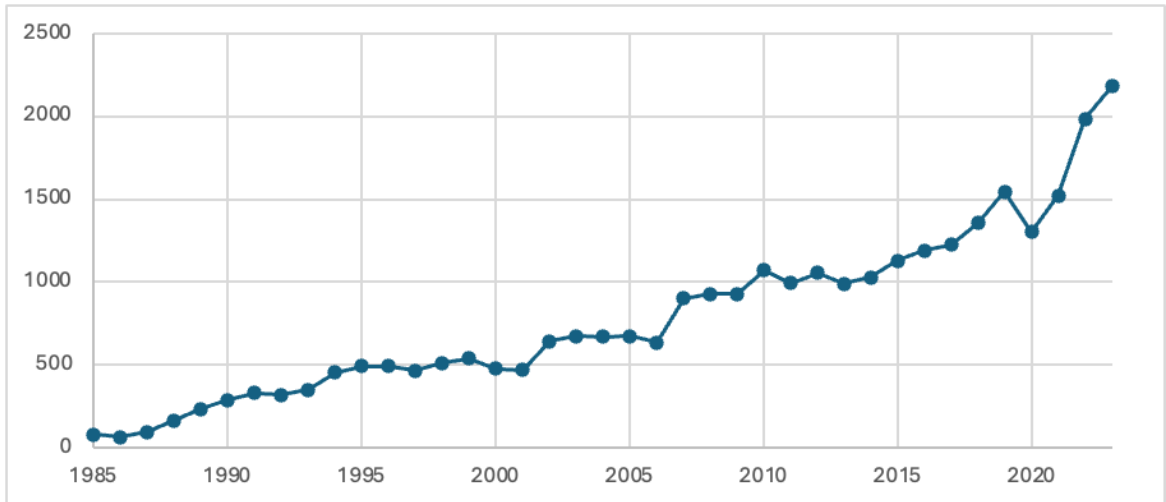
COVID-19 pandemisinin eğitim sistemine etkisi 2020 yılında gözlemlenmiştir. 2019’da toplam 76.580 olan mezun sayısı, 2020’de 40.935’e gerilemiştir. Ancak pandeminin ardından 2021 ve 2022 yıllarında mezun sayılarında toparlanma gözlemlenmiş, 2022’de toplamda 63.574 mezun verilmiştir. Bu da pandemi sonrası eğitimin hızlı bir şekilde eski seviyelerine geri döndüğünü göstermektedir.

Yıllara Göre Doktora Tezi Üretimi ve Trendler

1960 yılından itibaren, Türkiye’de sosyal bilimler alanındaki doktora tez üretiminde sürekli bir artış gözlenmektedir. 1960-1980 döneminde oldukça düşük olan tez üretimi, 1980’lerden itibaren hızla artmaya başlamıştır. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte doktora programlarının sayısındaki artış ve akademik altyapıdaki genişleme, yıllık tez sayısının 1.000’in üzerine çıkmasına neden olmuştur. 2023 yılına gelindiğinde, yıllık 2.182 doktora tezi üretildiği görülmektedir (Şekil 56).

Şekil 56

Toplam Tez Sayıları

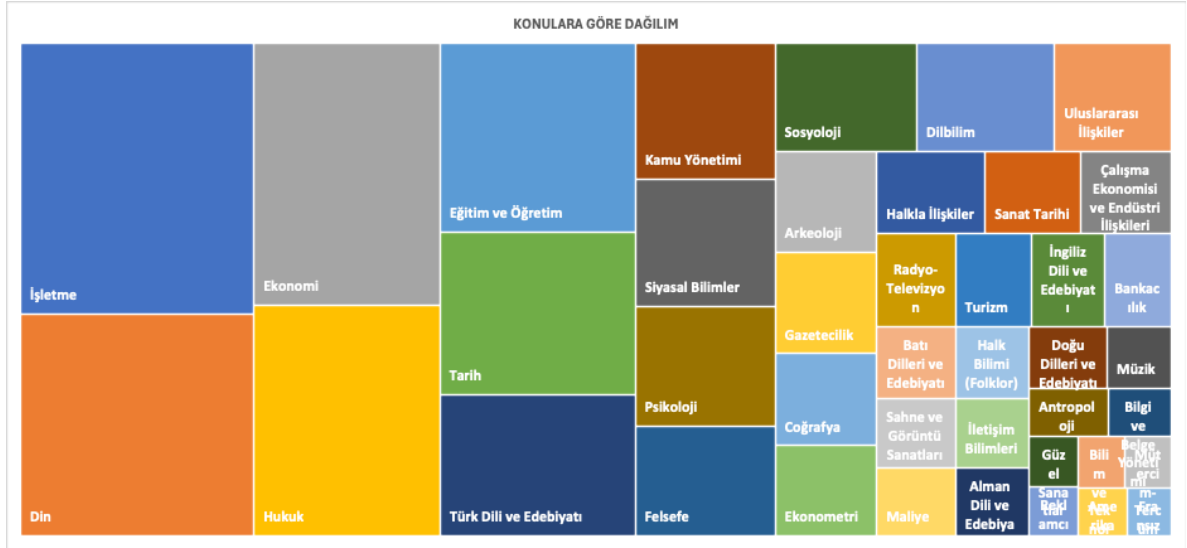
1960'lı yıllarda sosyal bilimlerde yıllık sadece birkaç tez üretilirken, 2020'li yıllarda bu sayı yıllık binlerle ifade edilmektedir. 1980'lerde Türkiye'de akademik üretim altyapısının güçlenmesi ve üniversitelerin sayısının artmasıyla birlikte doktora çalışmaları önemli bir ivme kazanmıştır. 1990'lar ve 2000'ler boyunca ise sosyal bilimler alanındaki akademik üretim her yıl artarak devam etmiştir. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren doktora programlarının çeşitlenmesi ve yüksek lisans eğitime olan talebin artması, tez üretiminde büyük bir sıçramaya yol açmıştır. 1980, 1990 ve 2000 yılları, sosyal bilimlerde doktora çalışmalarının en çok arttığı yıllar olarak dikkat çekmektedir. 1981'de üretilen tez sayısı 40 iken, 2003'te bu sayı 675'e, 2022'de ise 1.984'e yükselmiştir. 2020'li yılların başında ise pandemi etkisine rağmen doktora tez üretimi hız kesmemiş ve 2023 yılına gelindiğinde rekor seviyeye ulaşmıştır. Bu, Türkiye'deki akademik altyapının sürekli genişlediğini ve araştırma olanaklarının arttığını göstermektedir.

Konu Bazlı İnceleme: En Fazla Tez Üretilen Akademik Alanlar

Konu incelemeleri yapılırken birden fazla konu belirtilen tezlerde sadece birincil konular dikkate alınmıştır. Sosyal bilimler alanında en fazla doktora tezi üretilen konular arasında Tarih, İşletme, Kamu Yönetimi ve Hukuk öne çıkmaktadır. Tarih alanında toplam 1.706 tez üretilmiş olup, sosyal bilimlerdeki en üretken disiplinlerden biridir. İşletme ise 3.395 tez ile sosyal bilimlerin en geniş kapsamlı alanlarından biridir.

Şekil 57

Konu Bazlı Tez Alanları

Dil tercihi, disiplinlere göre değişiklik göstermektedir. İngiliz Dili ve Edebiyatı, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Uluslararası İlişkiler gibi alanlarda İngilizce tezler daha fazla üretilirken, Tarih, Kamu Yönetimi ve İşletme gibi daha yerel odaklı alanlarda Türkçe tezler baskındır.

4.4.4.5. Analiz Sonuçlarının Değerlendirmesi

Bulgulara göre, Türkiye’deki sosyal bilimler alanında doktora tez üretimi 1960’lı yıllardan günümüze kadar sürekli bir artış göstermiştir. 1960 yılında sadece 1 doktora tezi üretilirken, 2023 yılına gelindiğinde yıllık üretim 2.182 teze ulaşmıştır. Bu, Türkiye’de sosyal bilimler alanında doktora çalışmalarının yaklaşık 60 yıllık bir süreçte ne kadar genişlediğini ve akademik altyapının nasıl geliştiğini göstermektedir. 1980’lerden sonra gözlemlenen belirgin artış, Türkiye’deki yükseköğretim politikalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilecektir.

Üniversitelere göre doktora tezlerinin dağılımı incelendiğinde, İstanbul Üniversitesi toplamda 6.104 doktora tezi ile en fazla doktora tezi üreten kurum olarak öne çıkmıştır. Bu üretim, toplamda %19’luk bir paya sahiptir. Onu, Ankara Üniversitesi 4.992 tez (%16) ve Marmara Üniversitesi 3.996 tez (%12) ile takip etmektedir. Bu üç üniversite, sosyal bilimler doktora tezlerinin yaklaşık %47’sini üretmiştir.

Bu veriler, büyük ve köklü üniversitelerin akademik üretimdeki lider konumlarını gözler önüne sermektedir. Öte yandan, daha küçük veya daha genç üniversitelerde tez üretiminin daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bilkent Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi gibi kurumlar, nispeten daha az tez üretmiş olsalar da İngilizce dilinde yazılan tezlerin sayısındaki katkılarıyla dikkat çekmektedir.

Türkiye’deki sosyal bilimler alanında doktora çalışmalarının geleceği oldukça parlak görünmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren doktora programlarının yaygınlaşması, öğrenci ve akademik personel sayısındaki artış ve üniversitelerin altyapı kapasitelerinin genişlemesi bu süreci hızlandırmıştır. Örneğin, 2000 yılında toplam 478 doktora tezi üretilmişken, 2010 yılına gelindiğinde bu sayı 1.070’e yükselmiş ve son 10 yıl içinde daha da artarak 2023’te 2.182’ye ulaşmıştır. Bu rakamlar, Türkiye’deki doktora çalışmalarının hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Daha spesifik olarak, dil tercihlerine bakıldığında, Türkçe’nin sosyal bilimlerde doktora tezlerinde açık ara baskın dil olduğunu görmekteyiz. Toplamda 27.720 tez (%87) Türkçe olarak yazılmıştır. İngilizce, 3.814 tez ile (%12) ikinci sırada yer almakta ve uluslararası akademik bağlantıların ve iş birliklerinin önemini yansıtmaktadır. Özellikle Boğaziçi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi üniversitelerde İngilizce tez sayılarının diğer üniversitelere göre çok daha yüksek olması, eğitim dillerinin İngilizce olmasının ötesinde bu kurumların uluslararası arenada aktif roller üstlendiğini ve yabancı dildeki akademik üretime büyük katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Dil tercihleri, akademik üretimde büyük bir role sahiptir. Verilere göre, İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi gibi büyük üniversiteler ağırlıklı olarak Türkçe tezler üretmişken, Boğaziçi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi kurumlar İngilizce doktora tezlerinin üretiminde lider konumdadır. Bu durum, üniversitelerin uluslararasılaşma politikaları ve global akademik camiaya entegre olma hedefleri doğrultusunda farklılaştığını göstermektedir.

Ayrıca Almanca'da 198 tez, Fransızca'da 124 tez ve Arapça'da sadece 20 tez bulunması, bu dillerde akademik üretimin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Özellikle Alman Dili ve Edebiyatı ile Fransız Dili ve Edebiyatı gibi belirli alanlarda bu dillerde tezler üretilse de genel olarak Türkçe ve İngilizce'nin baskın olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, sosyal bilimlerde doktora çalışmalarının gelecekteki yönüyle ilgili bazı öneriler sunulabilecektir. Türkiye'deki sosyal bilimler alanında doktora tez üretiminin daha da artacağı öngörülebilecektir. Özellikle dil tercihleri konusunda uluslararasılaşma çabalarının artırılması, İngilizce tez üretiminin daha fazla teşvik edilmesiyle mümkün olabilecektir. Üniversiteler arasındaki iş birliklerinin güçlendirilmesi, global akademik fonlar ve projelere daha fazla erişim sağlanması bu süreci hızlandırabilecektir.

Ayrıca belirli akademik disiplinlerde, örneğin Tarih, İşletme ve Kamu Yönetimi gibi yüksek tez üretimi olan alanlarda daha derinlemesine incelemeler yapılabilecektir. Bu alanlarda ulusal ve uluslararası akademik iş birliklerinin artırılması, sosyal bilimlerin gelişimine önemli katkılar sunabilecektir.

Sonuç olarak, Türkiye'de sosyal bilimler alanında doktora çalışmaları hem dil hem de konu çeşitliliği bakımından zaman içinde büyük bir gelişim göstermiştir. Gelecekte bu trendlerin devam etmesi Türkiye'nin akademik üretim gücünü uluslararası düzeyde daha ileriye taşıyacaktır.

4.5. Gelecek için Türkiye'nin Araştırma Öncelikleri: Nicel ve Nitel Araştırma Sonuçları

Türkiye'nin araştırma ihtiyacını ortaya çıkartmak için çeşitli paydaş gruplarının katkıları dikkate alınarak bir nicel ve bir nitel olmak üzere 2 farklı saha araştırması yapılmıştır. Bu bölümde, yapılan nicel ve nitel araştırmalar irdelenecektir.

4.5.1. Sosyal ve Kültürel Alanda Mevcut Durumda ve Gelecekte Araştırma Önceliklerini Belirlemeye Yönelik Nicel Araştırma

Türkiye'de sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, mevcut durumu ve gelecekteki beklentileri ortaya koyarak politika yapımcılar için yol gösterici bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

4.5.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerine ilişkin mevcut durumu ve gelecekteki beklentileri ortaya koymak ve politika yapımcılar için yol gösterici bir metin oluşturmaktır. Araştırmada şu soruların cevapları aranmıştır:

- ◆ Türkiye’de mevcut durumda araştırma konularının önceliklendirilmesinde etkili olan faktörler nelerdir?
- ◆ Gelecekte Türkiye’deki araştırma konularının önceliklendirilmesinde etkili olması gereken faktörler nelerdir?
- ◆ Sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerini belirlemede en önemli kriterler neler olmalıdır?
- ◆ Türkiye’nin mevcut durumda karşı karşıya olduğu en kritik sosyal ve kültürel sorunlar nelerdir ve bunlara ilişkin öncelikli araştırma konuları neler olmalıdır?
- ◆ Türkiye’nin gelecekte karşılaşılabileceği en kritik sosyal ve kültürel sorunlar nelerdir ve bunlara ilişkin öncelikli araştırma konuları neler olmalıdır?
- ◆ Sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerinin belirlenmesi ve yönetilmesi konusunda ne gibi öneriler getirilebilir?
- ◆ Farklı akademik disiplinler (sosyal bilimler, fen bilimleri, sağlık bilimleri vb.) arasında araştırma öncelikleri konusunda anlamlı farklılıklar var mıdır?
- ◆ Cinsiyet, yaş ve mesleki deneyim gibi demografik faktörler, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?

4.5.1.2. Nicel Araştırmaya Dair Betimsel İstatistikler

Veri, uygun örnekleme yöntemi kullanarak Google Drive üzerinden toplanmıştır. Araştırmada güncel sorunları anlama (%43,7), akademik yayın performansını artırma (%39,9) ve araştırma fonlarından destek sağlama (%38,7) etkili faktörler olarak öne çıkmış; eğitim (%70,2), ekonomik kalkınma (%51,8) ve sosyal eşitsizlik (%36,5) en kritik sorunlar olarak belirlenmiştir.

Ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma (%55,6), toplumsal ihtiyaçlara katkı sağlama (%53,0) ve gelecekteki zorluklara cevap verme (%49,6) önemli faktörler olarak öne çıkmıştır. Eğitim (%61,3), ekonomik ve sosyal eşitsizlik (%44,2) ve yapay zekâ (%35,1) gelecekte kritik sorunlar olarak öngörülmüştür. Yine toplumsal ihtiyaçlara yanıt verme derecesi (%53,9), önem derecesi (%51,6) ve etki derecesi (%40,8) en önemli kriterler olarak belirlenmiştir. Eğitim reformu ve yenilik (%71,1), ekonomik büyüme ve iş yaratma (%53,2), teknolojik ilerlemeler ve dijitalleşme (%52,3) mevcut durumda önemli araştırma konuları olarak öne çıkmıştır. Gelecek için eğitim reformu ve yenilik (%62,5), ekonomik büyüme ve iş yaratma (%48,4), sosyal eşitlik ve kapsayıcılık (%44,2) öncelikli araştırma konuları olarak belirlenmiştir.

Yaş grupları arasında araştırma önceliklerinde farklılıklar gözlemlenmiştir. Genç araştırmacılar daha çok yenilik ve teknolojik dönüşüm konularına ilgi gösterirken, ileri yaş grubu araştırmacılar geleneksel değerlerin korunması ve ulusal politikalarla uyum konularını önemsemektedir. Sosyal ve Beşerî Bilimler alanındaki araştırmacılar, politika yapıcılara

destek olma ve sosyal eşitlik konularına daha fazla önem verirken, Sağlık-Spor alanındaki araştırmacılar sağlık hizmetleri ve halk sağlığı konularına daha fazla öncelik vermektedir. Bu bulgular, Türkiye'nin araştırma önceliklerinin belirlenmesinde toplumsal ihtiyaçlar, eğitim, ekonomik kalkınma, teknolojik gelişmeler ve sosyal eşitlik konularının ön plana çıktığını göstermektedir. Araştırma, gelecekteki politika ve stratejilerin bu öncelikler doğrultusunda şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Veri, Google Drive üzerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anketin linki TÜBA tarafından üyeleriyle ve diğer üniversitelerle ve kamu kurumlarıyla paylaşılmıştır. Anketi toplamda 419 kişi cevaplamıştır. Katılımcıların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır (n = 246, %59,42). Kadın katılımcıların sayısı 168'dir (%40,58). Beş katılımcı (%1,19) cinsiyet bilgisini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 45'tir (SS = 9,77, aralık = 21-79 yaş). Yaş gruplarına göre dağılım şu şekildedir: 35 yaş altı (n = 60, %14,63), 36-45 yaş arası (n = 176, %42,93), 46-55 yaş arası (n = 109, %26,59) ve 55 yaş üstü (n = 65, %15,85). Dokuz katılımcı (%2,15) yaş bilgisini belirtmemiştir.

Örneklemin büyük çoğunluğunu akademisyenler oluşturmaktadır (n = 401, %97,09). Katılımcıların çoğunluğu kamu üniversitelerinde çalışmaktadır (n = 368, %89,10). Diğer kurum türleri şunlardır: vakıf üniversitesi (n = 34, %8,23), kamu üniversitesi harici kurumlar (n = 2, %0,48), özel sektör (n = 6, %1,45) ve diğer kurumlar (n = 3, %0,73). Altı katılımcı (%1,43) kurum bilgisini belirtmemiştir.

Uzmanlık alanlarına göre dağılım şu şekildedir: sosyal ve beşerî bilimler (n = 248, %60,05), fen ve mühendislik (n = 77, %18,64), sağlık ve spor (n = 54, %13,08) ve diğer alanlar (n = 34, %8,23). Altı katılımcı (%1,43) alan bilgisini belirtmemiştir.

Katılımcıların mesleki deneyim süreleri şu şekildedir: 0-2 yıl (n = 13, %3,15), 3-5 yıl (n = 23, %5,57), 6-10 yıl (n = 74, %17,92), 11-15 yıl (n = 106, %25,67), 16-20 yıl (n = 52, %12,59) ve 21 yıl ve üzeri (n = 145, %35,11). Altı katılımcı (%1,43) deneyim süresini belirtmemiştir. Katılımcıların %73,37'si 11 yıl ve üzeri deneyime sahiptir.

4.5.1.3. Mevcut Durumda Ülkemizdeki Araştırma Konularının Öncelikli Olarak Ele Alınmasında Etkili Faktörler

Tablo 18'de araştırmacılarından "mevcut durumda ülkemizdeki araştırma konularının öncelikli olarak ele alınmasında etkili en önemli beş faktör" seçmeleri istenmiştir. Soru açık uçlu sorulduktan sonra gruplandırma yapılmıştır. Buna göre en çok tercih edilen beş faktör, "güncel sorunları anlama, akademik yayın performansını artırma, araştırma fonlarından destek sağlama, ekonomik katkı sağlama ve yayın yapma kolaylığı" olmuştur. Burada araştırma ve akademi arasındaki ilişkiye dair bazı durum analizleri yapmak mümkündür. Konu ve çalışma alanları itibarıyla daha güncel sorunlar etrafında üretimin yapıldığı öncelikle söylenebilecektir. Genel olarak farklı bilim alanlarında döneme göre değişen eğilimler ortaya çıkmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerde belli zamanlarda toplumu çokça meşgul eden ve bilgi üretme ihtiyacı doğan sorunlar daha çok araştırmalara konu olmaktadır. Bunun yanında

akademide araştırmaların hâlâ yayına bağlı yükselme, kadro alma ve ayrıca ekonomik katkı sağlama yönlerinden de bahsedilebilecektir. Kişisel merak, politika yapıcılara destek olma, disiplinler arası araştırmalar, teknolojik dönüşüm ve gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretme gibi konular daha az tercih edilmiştir. Buna göre mevcut durumda akademik yapı ve kültürün genel eğilimleri belirlediği söylenebilecektir.

Tablo 18

Sizce mevcut durumda ülkemizdeki araştırma konularının öncelikli olarak ele alınmasında etkili en önemli 5 (beş) faktör aşağıdakilerden hangileridir?

Konu	(Evet) %
1. Güncel sorunları anlama	43,7
2. Akademik yayın performansını artırma	39,9
3. Araştırma fonlarından destek sağlama	38,7
4. Ekonomik katkı sağlama	35,8
5. Yayın yapma kolaylığı	31,3
6. Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlama	30,3
7. Veri toplama kolaylığı	30,3
8. Ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma	27,7
9. Bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlama	25,5
10. Ulusal politikaların gereğini yerine getirme	24,3
11. Üst makamların yönlendirmesi	24,3
12. Gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme	21,7
13. Politika yapıcılara/karar vericilere destek olma	21,0
14. Araştırmacının kişisel merakı	20,3
15. Disiplinler arası araştırma potansiyelini geliştirme	18,6
16. Araştırma danışmanının uzmanlık alanı	17,7
17. Yenilik ve teknolojik dönüşümü sağlama	17,4
18. Gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara/zorluklara katkı sağlama	12,4

Bu tablo, Türkiye’de akademik araştırma önceliklerini şekillendiren faktörleri ortaya koymakta ve ülkenin bilimsel araştırma ekosisteminin karmaşık yapısını gözler önüne sermektedir. Verileri detaylı analiz ettiğimizde, çeşitli disiplinler arasındaki etkileşimleri ve Türkiye’nin akademik ortamının kendine özgü dinamiklerini gözlemleyebiliriz.

4.5.1.4. *Öncelikler ve Motivasyonlar*

İlk beş faktör, Türkiye’deki araştırmacıların önceliklerini net bir şekilde ortaya koymaktadır:

- ◆ **Güncel sorunları anlama (%43,7):** Bu faktörün en üstte yer alması, Türkiye’de akademisyenlerin toplumsal meselelere duyarlılığını göstermektedir. Bu, sosyal bilimlerden mühendisliğe kadar tüm disiplinlerde geçerli bir eğilimdir.
- ◆ **Akademik yayın performansını artırma (%39,9) ve yayın yapma kolaylığı (%31,3):** Bu iki faktörün yüksek oranlarda çıkması, “yayınla ya da yok ol” (publish or perish) kültürünün Türkiye’de de güçlü bir şekilde yerleştiğini göstermektedir. Bu durum, global akademik trendlerle uyumludur ancak niceliğin niteliğin önüne geçmesi riski taşımaktadır.
- ◆ **Araştırma fonlarından destek sağlama (%38,7) ve ekonomik katkı sağlama (%35,8):** Bu faktörler, araştırma finansmanının önemini ve ekonomik kaygıların araştırma gündemini şekillendirmedeki rolünü vurgulamaktadır.

4.5.1.5. *Çelişkili ve Beklenmedik Sonuçlar*

- ◆ **Toplumsal ihtiyaçlara katkı (%30,3) ile güncel sorunları anlama (%43,7)** arasındaki fark dikkat çekicidir. Bu, akademisyenlerin güncel sorunları anlamaya önem vermelerine rağmen, bu anlayışı toplumsal faydaya dönüştürmekte zorlandıklarını göstermektedir.
- ◆ **Gelecekteki sorunlara cevap verme (%21,7) ve gelecekteki zorluklara katkı sağlama (%12,4)** faktörlerinin düşük oranlarda kalması, akademinin daha çok güncel meselelere odaklandığını, uzun vadeli planlamanın ikinci planda kaldığını göstermektedir.
- ◆ **Araştırmacının kişisel merakının (%20,3)** nispeten düşük kalması, akademik özgürlük ve yaratıcılık açısından endişe vericidir.
- ◆ **Disiplinler arası araştırma potansiyelini geliştirme (%18,6)** faktörünün düşük oranda kalması, Türkiye’de disiplinler arası çalışmaların henüz yeterince değer görmediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, kompleks toplumsal ve bilimsel sorunların çözümünde engel teşkil edebilecektir.
- ◆ **Yenilik ve teknolojik dönüşümü sağlama (%17,4)** faktörünün düşük oranda kalması, Türkiye’nin küresel inovasyon yarışında geri kalma riskini işaret etmektedir. Bu durum, ülkenin sosyo-ekonomik kalkınma hedefleriyle çelişmektedir.

4.5.1.6. Gelecekte Ülkemizdeki Araştırma Konularının Öncelikli Olarak Ele Alınmasında Etkili Faktörler

Mevcut durum tespit edildikten sonra gelecekte ülkemizde araştırma konularının öncelikli olarak ele alınması konusunda faktörlerin farklılaştığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla durum ya da olanlar ile gelecek ya da olması gerekenler araştırmacıların zihninde ayrılmaktadır. Bu genel tespitin kendisi bile mevcut durum ile geleceğe dair beklentiler arasında bir mesafenin var olduğunu ve dolaylı bir değişim talebini içermektedir. Gelecekte öncelikli araştırma konularının belirlenmesi için tercih edilen beş faktör “ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma, toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlama, gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme, güncel sorunları anlama ve bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlama” olarak belirlenmiştir. Mevcut durumu tespit eden ve daha yüksek oranda tercih edilen “yayın, veri toplama, akademik performans” gibi faktörler gelecekçi perspektifte çok daha az tercih edilen faktörler olmuştur (Tablo 19).

Tablo 19

Gelecekte ülkemizdeki araştırma konularının öncelikli olarak ele alınmasında en önemli 5 (beş) faktör aşağıdakilerden hangileri olmalıdır?

Faktör	Evet (%)
1. Ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma	55,6
2. Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlama	53,0
3. Gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme	49,6
4. Güncel sorunları anlama	46,8
5. Bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlama	43,0
6. Gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara/zorluklara katkı sağlama	39,6
7. Disiplinler arası araştırma potansiyelini geliştirme	35,1
8. Ekonomik katkı sağlama	33,9
9. Politika yapıcılara / karar vericilere destek olma	20,3
10. Ulusal politikaların gereğini yerine getirme	20,0
11. Araştırma fonlarından destek sağlama	19,6
12. Akademik yayın performansını artırma	17,7
13. Araştırmacının kişisel merakı	15,3
14. Yayın yapma kolaylığı	12,4
15. Veri toplama kolaylığı	10,7
16. Üst makamların yönlendirmesi	8,4

Tablo 19’u incelediğimizde, gelecekte Türkiye’deki araştırma konularının önceliklendirilmesinde etkili olması gereken en önemli faktörlerin, “Ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma” (%55,6), “Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlama” (%53,0), “Gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme” (%49,6), “Güncel sorunları anlama” (%46,8), “Bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlama” (%43,0) olduğunu görüyoruz. Bu veriler, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde ülkenin bilimsel kapasitesini artırma, toplumsal fayda sağlama ve geleceğe hazırlık yapma gibi faktörlerin ön plana çıktığını göstermektedir.

4.5.1.7. Türkiye’de Araştırma Önceliklerini Belirlemede En Önemli Kriterler

Ülkemiz için sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerini belirlemede en önemli üç kriterin ne olması gerektiği sorusuna verilen cevaplara göre “toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklara yanıt verme derecesi, önem derecesi ve etki derecesi” en çok tercih edilen üç seçenek olmuştur. Toplumsal ihtiyaçlar ve karşılaşılabilecek risklerin en çok tercih edilen seçenek olması anlaşılabilir bir durumdur. Araştırma öncelikleri belirlenirken sorunların tespit edilmesi ve toplumsal ihtiyaçlara karşılık veren çözümlerin üretilmesi, araştırmacılar tarafından oldukça yüksek oranda tercih edilen bir seçenek olmuştur. Toplumun ihtiyaçlarını karşılama, araştırmanın sosyal faydasını artırma potansiyeli taşımaktadır.

İkinci en yüksek oran, “Önem derecesi (ele aldığı sorunun büyüklüğü, etkilediği çevre, sorunun şiddeti)” olarak belirlenmiş olup, katılımcıların %51,6’sı tarafından vurgulanmıştır. Bu bulgu, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde ele alınacak sorunun büyüklüğü ve geniş etki alanına sahip olmasının önemsendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, büyük çaplı veya geniş kitleleri etkileyen sorunlara yönelik araştırmaların, daha öncelikli olarak değerlendirilme eğiliminde olduğu söylenebilir (Tablo 20).

Tablo 20

Ülkemiz için sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerini belirlemede sizce en önemli 3 (üç) kriter aşağıdakilerden hangileri olmalıdır?

Faktör	Evet (%)
1. Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklara yanıt verme derecesi	53,9
2. Önem derecesi (ele aldığı sorunun büyüklüğü, etkilediği çevre, sorunun şiddeti)	51,6
3. Etki derecesi (araştırma sonucunun etkisi: yenilik, ekonomik büyüme)	40,8
4. Aciliyet derecesi (güncel sorunların baskı derecesi)	36,0
5. Bilimsel ilerlemeye katkı derecesi	34,8
6. Sinerjik etki derecesi (kamu, iş dünyası, STK ve akademik dünyanın işbirliği ve ortak fayda potansiyeli)	25,1
7. Öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma derecesi	17,7
8. Kaynakların etkin kullanımı ve maliyet-etkinlik derecesi	13,8
9. Ulusal üst politikalarla uyum derecesi	13,1
10. Diğer	1,4

Üçüncü en önemli kriter ise, “Etki derecesi (araştırma sonucunun etkisi: yenilik, ekonomik büyüme)” olup katılımcıların %40,8’i bu kriteri tercih etmiştir. Bu durum, araştırmaların sonucunda ortaya çıkacak yenilik ve ekonomik büyümenin, araştırma önceliklerini belirlemede önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Araştırma projelerinin ülkeye getireceği ekonomik fayda ve yenilik potansiyeli, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde katılımcıların göz önünde bulundurdıkları temel bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Bunun yanında önem derecesi ve etki derecesi seçeneklerinin de bu ilk seçenekle birlikte düşünülmesi, bu seçeneklerin birbirlerini tamamlayıcı yönüyle ilgilidir. Öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma, kaynakların etkin kullanımı ve maliyet derecesi ile ulusal üst politikalarla uyum derecesi seçeneklerinin en az tercih edildiği görülmektedir. Burada toplumsal ihtiyaçların ve karşılaşılabilecek risklerin önem ve etki dereceleriyle tespit edilmesi ve bu şekilde çözüm üretilmesinin öncelendiği net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, araştırmaların toplum için fayda yaratma potansiyelinin, geniş kitleleri etkileyecek ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak nitelikte olmasının katılımcılar açısından öncelikli olduğunu

göstermektedir. Araştırma politikalarının, bu öncelikler doğrultusunda şekillendirilmesi, toplumsal faydanın maksimize edilmesine katkıda bulunabilecektir.

4.5.1.8. Türkiye’de Araştırmalara Konu Edilmesi Gerektiği Düşünülen Sorunlar

Türkiye’de araştırma önceliklerinin belirlenmesi, toplumsal dinamikler, ekonomik gereklilikler ve bilimsel ilerlemeler doğrultusunda şekillenmektedir. Özellikle ülkenin kalkınma hedefleri ve stratejik planları çerçevesinde, sosyal ve kültürel alanlarda yapılacak araştırmaların belirli konulara yoğunlaşması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda, öncelikli olarak hangi araştırma alanlarına odaklanılması gerektiği belirlenmiş ve temel kriterler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Öncelikle araştırmalara seçilmesi gereken beş konu sıralamasında eğitim, ekonomik kalkınma, sosyal eşitsizlik, çevresel sürdürülebilirlik ve demografik dönüşüm (göç ve yaşlanma) konuları ilk beş sırada yer almıştır. Bu sorunlar, Türkiye’de büyük çaplı araştırmalarda da öne çıkan sorunlara karşılık gelmektedir. Eğitimin çok yüksek oranda tercih edilmesi de bu tespiti doğrulamaktadır. Bu sorunların toplumsal hayata doğrudan etki eden, gündelik hayatta da izleri görülen yönleri vardır. Siber savaşlar, altyapı, terör ve çevreyle ilgili toplumsal zorluklar çok az tercih edilen konulardır. Burada araştırmaların öncelikli toplumsal sorunlara yönelmesi ve topluma katkı yapması konusunda fikirlerin ortak bir yönde gruplandırılması tespit etmek mümkündür. Başka bir deyişle Türkiye’nin yakın zamanda daha geniş kesimleri etkileyen öncelikli sorunlarının araştırılması ve bu sorunlara çözümler üretilmesi noktasında genel bir fikir birliği oluşmuştur (Tablo 21).

Tablo 21

Öncelikli olarak araştırmalara konu edilmesi gerektiğini düşündüğünüz ülkemizin mevcut durumda karşı karşıya olduğu en kritik 5 (beş) sorun aşağıdakilerden hangileridir?

Konu	Evet (%)
1. Eğitim	70,2
2. Ekonomik kalkınma	51,8
3. Sosyal eşitsizlik	36,5
4. Çevresel sürdürülebilirlik	32,5
5. Demografik dönüşüm/göç/yaşlanma	32,0
6. Refah ve yoksulluk	31,5
7. Teknoloji ve yenilik	25,5
8. Teknolojinin ve dijitalleşmenin bireysel ve toplumsal etkileri/yansımaları	25,3
9. Demokrasi ve insan hakları	23,6
10. Sağlık hizmetleri	22,2
11. Geleneksel değerlerin korunması	22,0
12. Toplumsal sapma ve suç	21,7
13. Barış ve adalet	21,2
14. Güvenlik ve savunma	20,5
15. Uluslararası rekabet	10,5
16. Siber savaşlar	10,3
17. Altyapı	7,9
18. Terör	7,6
19. Çevreyle ilgili toplumsal zorluklar	5,5
20. Diğer	3,3

Veri, Türkiye’de öncelikli araştırma konularının belirlenmesinde eğitim, ekonomi, sosyal eşitlik, çevre ve demografik değişimlerin ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, ülkenin karşı karşıya olduğu çok boyutlu zorlukları yansıtmakta ve gelecekteki araştırma politikalarının şekillendirilmesinde yol gösterici olabilecektir.

4.5.1.9. Türkiye’de Mevcut Durumda Öncelikle Araştırılması Gereken Konular

Tablo 22’deki konular, daha önceki sorunların hangi araştırmalar üzerinden tespit edileceğini tespit etmektedir. Burada da eğitimde reform ve yenilik, ekonomik büyüme ve istihdam, teknolojik ilerlemeler ve dijitalleşme, iklim değişikliği ve çevre koruma ile sosyal eşitlik ve

kapsayıcılık daha önceki konulara uygun araştırma konuları olarak belirlenmiştir. Burada özellikle eğitim reformu ve yenilik konusunun çok yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir. Sosyal inovasyon, küresel salgınlar ve çevresel adalet gibi konular çok tercih edilmemiştir. Bu araştırma konularının mevcut durum analizindeki konularla daha çok uyduğu da söylenebilecektir.

Tablo 22

Öncelikli olarak araştırmalara konu edilmesi gerektiğini düşündüğünüz ülkemizin mevcut durumda karşı karşıya olduğu en kritik 5(beş) soruna ilişkin en kritik 5 (beş) araştırma konusu aşağıdakilerden hangileridir?

Konu	Evet (%)
1. Eğitim reformu ve yenilik	71,1
2. Ekonomik büyüme ve iş yaratma	53,2
3. Teknolojik ilerlemeler, yapay zeka ve dijitalleşme	52,3
4. İklim değişikliği ve çevre koruma	48,4
5. Sosyal eşitlik ve kapsayıcılık	45,3
6. Göç ve uyum	39,6
7. Demokrasi ve insan hakları	34,4
8. Ulusal güvenlik, savunma ve siber savaşlar	31,3
9. Demografik dönüşüm ve yaşlanma	29,6
10. Halk sağlığı ve sağlık sistemleri	28,4
11. Sosyal inovasyon	17,2
12. Küresel salgınlar ve pandemiler	12,6
13. Çevresel adalet	9,5
14. Diğer	4,3

Veri, eğitim alanındaki reform ve yeniliklerin ülkenin en öncelikli araştırma konusu olarak algılandığını göstermektedir. Ekonomik büyüme ve iş yaratma ile teknolojik ilerlemeler, yapay zekâ ve dijitalleşme konuları da yüksek oranlarda seçilmiştir. İklim değişikliği ve çevre koruma ile sosyal eşitlik ve kapsayıcılık konularının da öncelikli araştırma alanları arasında yer alması, çevresel ve sosyal konuların da önemsendiğini göstermektedir. Dikkat çekici bir şekilde, göç ve uyum ile demokrasi ve insan hakları konuları da ilk beş konunun hemen ardından gelmektedir. Bu durum, sosyal ve politik konuların da önemli araştırma alanları

olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Özetle bu bulgular, ülkenin karşı karşıya olduğu çok boyutlu zorlukları yansıtmakta ve gelecekteki araştırma politikalarının şekillendirilmesinde yol gösterici olabilecektir.

4.5.1.10. Türkiye’de Gelecekte Öncelikle Araştırılması Gereken Konular

Tablo 23, katılımcıların ülkemizin gelecekte karşılaşacağını düşündükleri en kritik beş sorunu değerlendirmeleri ve bu sorunların araştırma öncelikleri olarak belirlenmesini vurgulamaktadır. Bu tablo, geleceğe dair önemli sorunların öne çıkarılmasına ilişkin toplumsal algıları ve beklentileri göstermektedir. Gelecekteki en kritik sorun olarak en fazla vurgulanan konu eğitim olmuştur. Katılımcıların %61,3’ü, eğitim konusunu gelecekte en kritik sorun olarak belirtmiştir. Bu bulgu, eğitimin sadece bugünün değil, geleceğin de en temel sorunlarından biri olacağını ve araştırma önceliklerinde ilk sırada yer alması gerektiğini göstermektedir.

Katılımcıların %44,2’si, ekonomik ve sosyal eşitsizliği gelecekte en kritik sorunlar arasında değerlendirmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, toplumsal sınıflar arasındaki uçurum ve sosyoekonomik eşitsizliklerin gelecekte daha büyük sorunlar doğurabileceği yönündeki endişeleri ortaya koymaktadır. Bu nedenle, eşitsizliklerin giderilmesine yönelik araştırmaların öncelikli olarak ele alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Anketi cevaplayanların %35,1’i, yapay zekâ konusunu gelecekte en kritik sorun olarak belirtmiştir. Bu sonuç, teknolojik gelişmelerin ve yapay zekânın toplum üzerinde yaratabileceği etkilerin farkındalığını yansıtmaktadır. Yapay zekânın etik, ekonomik ve sosyal etkileri konusunda yapılacak araştırmalar, bu teknolojinin olumlu etkilerini artırmak ve olumsuz etkilerini en aza indirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 23

Öncelikli olarak araştırmalara konu edilmesi gerektiğini düşündüğünüz ülkemizin gelecekte karşılaşacağı en kritik 5 (beş) sorun aşağıdakilerden hangileridir?

Konu	Evet (%)
1. Eğitim	61,3
2. Ekonomik ve sosyal eşitsizlik	44,2
3. Yapay Zekâ	35,1
4. Refah ve yoksulluk	34,1
5. Çevresel sürdürülebilirlik	33,9
6. Demografik dönüşüm/göç/yaşlanma	33,7
7. Teknoloji ve yenilik	28,4
8. Güvenlik, siber savaşlar ve savunma	27,0
9. Toplumsal sapma ve suç	26,5
10. Sağlık hizmetleri	24,8
11. Geleneksel değerlerin korunması	21,5
12. Teknolojinin ve dijitalleşmenin bireysel ve toplumsal etkileri/yansımaları	21,2
13. Barış ve adalet	20,0
14. Demokrasi ve insan hakları	17,7
15. Bir arada yaşama sorunları	16,2
16. Din ve maneviyat bunalımı	12,4
17. Uluslararası siyasi krizler	11,0
18. Çevreyle ilgili toplumsal zorluklar	9,1
19. Ulusal ve yerel güvenlik	6,4
20. Diğer	1,2

Katılımcıların %34,1'i, refah ve yoksulluk konusunu gelecekte karşılaşılabilecek kritik sorunlar arasında görmektedir. Bu bulgu, toplumun belirli kesimlerinin ekonomik olarak dezavantajlı durumda kalmaya devam etme riskini ve bu durumun toplumsal refahı tehdit edebileceğini göstermektedir. Refah düzeyinin artırılması ve yoksullukla mücadele konularında yapılacak araştırmalar, bu alandaki dengesizliklerin giderilmesine katkıda bulunabilecektir.

Diğer taraftan çevresel sürdürülebilirliği gelecekte en kritik sorunlar arasında değerlendirmiştir (%33,9). Bu sonuç, doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliği gibi sorunların gelecekte toplumsal yaşamı ciddi şekilde tehdit edeceği yönündeki endişeleri yansıtmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik konusunda yapılacak araştırmalar hem ekosistemin korunmasına hem de insan sağlığının güvence altına alınmasına katkı sağlayabilecektir.

Ayrıca veri, demografik dönüşüm; göç ve yaşlanma, teknolojik yeniliklerin ve bu yeniliklerin topluma etkileri; güvenlik, siber savaşlar ve savunma; toplumsal sapma ve suç; sağlık hizmetleri; geleneksel değerlerin korunması; teknolojinin/dijitalleşmenin bireysel ve toplumsal etkileri gibi konuların da öne çıktığını göstermektedir.

4.5.1.11. Gelecekteki Kritik Sorunlara İlişkin Araştırma Öncelikleri

Tablo 24, katılımcıların ülkemizin gelecekte karşılaşacağı düşünükleri en kritik beş soruna yönelik olarak araştırılması gereken en önemli beş araştırma konusunu değerlendirmektedir. Bu tablo, geleceğe yönelik sosyal, ekonomik, çevresel ve teknolojik alanlarda belirlenen araştırma önceliklerini göstermektedir. Veriye göre, araştırma konuları, eğitimden çevre korumaya, sosyal eşitlikten dijital dönüşüme kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

En çok vurgulanan araştırma konusu, eğitim reformu ve yenilik olmuştur. Katılımcıların %62,5’i bu konuyu öncelikli araştırma alanı olarak belirtmiştir. Bu bulgu, eğitimin gelecekte de toplumsal gelişim ve ekonomik refah için kritik bir öneme sahip olacağını göstermektedir. Eğitim reformuna yönelik araştırmalar, kaliteli eğitime erişimi artırmak, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve geleceğin gereksinimlerine uygun yetkinliklerin kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Anketi cevaplayanların %48,4’ü, ekonomik büyüme ve iş yaratma konusunu araştırma öncelikleri arasında üst sıralarda belirtmiştir. Bu sonuç, gelecekte ekonomik refahın artırılması ve istihdam olanaklarının geliştirilmesine yönelik araştırmaların kritik bir öncelik olarak görüldüğünü göstermektedir. Ekonomik büyüme ve istihdam, toplumun genel refahı ve sosyal istikrarı için önemli bir temel oluşturur.

Tablo 24

Öncelikli olarak araştırmalara konu edilmesi gerektiğini düşündüğünüz ülkemizin gelecekte karşılaşacağı en kritik 5 (beş) soruna ilişkin en kritik 5 (beş) araştırma konusu aşağıdakilerden hangileridir?

Konu	Evet (%)
1. Eğitim reformu ve yenilik	62,5
2. Ekonomik büyüme ve iş yaratma	48,4
3. Sosyal eşitlik ve kapsayıcılık	44,2
4. İklim değişikliği ve çevre koruma	43,0
5. Göç ve kültürel entegrasyon	40,3
6. Teknolojik ilerlemeler ve dijitalleşme	39,4
7. Dijital dönüşüm ve toplum	31,7
8. Terör, siber savaşlar ve uluslararası rekabet	31,0
9. Demokrasi ve insan hakları	29,4
10. Halk sağlığı ve sağlık sistemleri	24,8
11. Dijital çağda eğitim	24,1
12. Demokratik değişiklikler ve yaşlanan toplumlar	16,5
13. Sosyal inovasyon	14,8
14. İklim göçü	11,5
15. Çevresel adalet	8,6
16. Pandemiler ve sosyal davranış	8,6
17. Diğer	2,1

Ayrıca sosyal eşitlik ve kapsayıcılık konusunu öncelikli araştırma alanı olarak değerlendirmiştir. Bu bulgu, eşitsizliklerin giderilmesi ve toplumsal kapsayıcılığın sağlanmasının önemine işaret etmektedir. Sosyal eşitlik ve kapsayıcılığa yönelik araştırmalar, toplumsal uyumu ve adaleti artırmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Yine iklim değişikliği ve çevre koruma konusunu araştırma öncelikleri arasındadır. Bulgular, çevresel sorunların ve iklim değişikliğinin gelecekte toplum üzerindeki olası olumsuz etkilerine karşı farkındalığın arttığını göstermektedir. Çevre koruma ve iklim değişikliğiyle mücadele konularında yapılacak araştırmalar, toplumsal ve ekolojik sürdürülebilirliği sağlama adına kritik öneme sahiptir.

Bir başka öncelikli konu, göç ve kültürel entegrasyondur. Göçmenlerin topluma entegrasyonu ve bu süreçte yaşanan kültürel uyum sorunlarına yönelik araştırmaların önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca teknolojik ilerlemeler, dijitalleşme, siber savaşlar, terör, uluslararası rekabet, demokrasi/insan hakları, halk sağlığı ve sağlık hizmetleri ülkemizin gelecekte karşılaşacağını düşündükleri en kritik sorunlar arasında yerini almışlardır.

4.5.1.12. Alanlara ve Demografik Değişkenlere Göre Araştırma Önceliklerinde Farklılıklar

Kadın araştırmacılar ile erkek araştırmacılar arasında bazı sorulara verilen cevaplardan farklılıklar gözlenmiştir. Kadın araştırmacılar çevresel sürdürülebilirlik (%38,1 kadın, %28,9 erkek) ve sosyal ve kültürel olguları anlama gibi konularda daha fazla önem verirken; erkek araştırmacılar ekonomik katkı sağlama (%38,6 erkek, %28,0 kadın), güvenlik ve savunma (%24,4 erkek, %14,9 kadın) gibi konularda daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Veri, kadın ve erkek akademisyenlerin araştırma önceliklerinde toplumsal sorunlara ve güvenliğe yönelik konularda kısmen farklı perspektiflere sahip olduğunu göstermektedir ($\chi^2 (1) = 5,017, p < 0,05$).

Yaş gruplarına göre farklar, meslekte tecrübe açısından da değerlendirilebilecektir. Burada en genç grup ile 46-55 ve 56 ve üstü yaş gruplarında bazı anlamlı farklar tespit edilmiştir. Yaş ve tecrübe olarak daha yaşlı olan iki grup, bazı konularda farklı tercih yönelimlerine sahip olsalar da anlamlı farklılık ilişkisi tespit edilen tablolarda genelde var olan ortalamanın ya üstünde ya da altında yüzde değerlerine sahip olmuşlardır. Genç grubun ise yaşlı gruba göre bazı konulardaki eğilimlerinin olumlu ya da olumsuz şekilde değiştiği görülmektedir. Temel meselelerde bu gruplar arasında da çok net ayrımların olduğu söylenemese de araştırmada diğer bağımsız değişkenlerde olduğu gibi yaş değişkeninde de anlamlı farklılaşmaların tespit edilmesi önemlidir. En genç grubun toplumsal sorun odaklı bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilecektir. Daha yaşlı grupların göç, demografik değişim, yaşlanma gibi sorunların yanında toplumsal etkiler, güvenlik, kaynakların etkin kullanımı gibi konuları daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Yaş grupları arasındaki farklar, mesleki tecrübe açısından da değerlendirilebilecektir. Araştırmada, en genç grup ile 46-55 ve 56 yaş üstü gruplar arasında bazı anlamlı farklar tespit edilmiştir. Yaş ve tecrübe bakımından daha ileri olan iki grup, bazı konularda farklı tercih yönelimlerine sahip olsalar da anlamlı farklılık ilişkisi tespit edilen tablolarda genellikle mevcut ortalamanın ya üstünde ya da altında yüzde değerlerine sahip olmuşlardır.

Genç grubun, yaşlı gruba göre bazı konulardaki eğilimlerinin olumlu veya olumsuz yönde değiştiği gözlemlenmiştir. Temel meselelerde gruplar arasında çok net ayrımlar olmasa da araştırmada diğer bağımsız değişkenlerde olduğu gibi yaş değişkeninde de anlamlı farklılaşmaların tespit edilmesi önemlidir.

En genç grubun toplumsal sorun odaklı bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilecektir. Bu grup, özellikle yenilik ve teknolojik dönüşüm gibi konulara daha fazla ilgi göstermektedir. Buna karşılık, daha yaşlı grupların göç, demografik değişim, yaşlanma gibi sorunların yanı sıra toplumsal etkiler, güvenlik ve kaynakların etkin kullanımı gibi konuları daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Yaş grupları arasında farklı konulara yönelik ilgi derecelerinde belirgin farklar gözlemlenmiştir. 35 yaş altı araştırmacılar daha çok yenilik ve teknolojik dönüşüm gibi konulara ilgi gösterirken, 55 yaş ve üzeri araştırmacılar geleneksel değerlerin korunması ve ulusal politikalarla uyum gibi konuları daha fazla önemsemiştir. Bu durum, genç araştırmacıların geleceğe dönük yenilikçi projelere yönelme eğilimini, daha ileri yaştaki araştırmacıların ise geçmişten gelen değerlere ve mevcut düzenin devamlılığına olan ilgisini yansıtmaktadır ($\chi^2 (3) = 9.330, p < 0,05$).

Çalışılan alanlara göre farklılıklara baktığımızda ise, sağlık ve spor alanlarındaki araştırmacıların halk sağlığı ve sağlık sistemleri konusunda diğer alanlara göre daha yüksek oranda tercihte bulunduğu görülmüştür (%64,8). Fen ve mühendislik alanındaki araştırmacılar, ekonomik büyüme ve iş yaratma konularında diğerlerinden anlamlı olarak farklılaşmıştır (%63,6). Sosyal ve beşerî bilimlerde çalışan araştırmacılar ise politika yapıcılara destek verme, sosyal eşitlik ve kapsayıcılık gibi konulara daha yüksek oranda ilgi göstermiştir (%51,2). Bu sonuçlar, farklı disiplinlerin toplumsal ve ekonomik sorunlara yönelik bakış açılarını anlamlı farklılaşmalar olduğunu göstermektedir ($\chi^2 (3) = 41,862, p < 0,001$).

4.5.1.13. Sosyal ve Kültürel Alanda Ulusal Araştırma Önceliklerinin Belirlenmesi Konusunda İlave Görüşler Tematik Analiz

Anketin sonunda katılımcılara “Sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerinin belirlenmesi ve yönetilmesi konusunda ilave önerileri” varsa belirtmelerini isteyen bir açık uçlu soru sorulmuştur. Açık uçlu soruya verilen cevaplar içerik analizi yöntemi kullanılarak, tekrar eden öğeler kodlanmış, benzer kodlar kategoriler altında gruplandırılmış ve daha geniş temalar altında birleştirilmiştir. Temaların frekans analizi yapılmış ve öne çıkan temalar belirlenmiştir.

Sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerinin belirlenmesi, ülkemizin sosyoekonomik gelişimi ve kültürel sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, Türkiye’de bu alanda çalışan akademisyen ve araştırmacıların görüşlerini analiz ederek, önceliklerin belirlenmesi ve yönetilmesi sürecine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

4.5.1.13.1. Araştırma Ortamı ve Politikaları

Bu tema, katılımcıların araştırma ve akademik ortamda karşılaştıkları sorunlara ve önerilere odaklanmaktadır.

- ◆ **Liyakat ve Adalet:** Katılımcılar, araştırma ve akademide liyakat esaslı bir sistemin kurulmasının önemini vurgulamıştır. Örnek Alıntı: “Liyakat, hukuk ve demokrasi ile insan hakları, bilime dayalı eğitim yaklaşımları... ilim ışığında ilerlenebilir.”
- ◆ **Akademik Uygulamalar ve Politikalar:** Mevcut akademik uygulamaların gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Örnek Alıntı: “Lütfen makale yazmak için makale yazmayalım, insanlara bilime katkıda bulunmaya çalışalım.”
- ◆ **Kaynak ve Destek İhtiyacı:** Araştırmacıların maddi ve manevi desteklere ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Örnek Alıntı: “Araştırmacıların maddi kaygılarının ortadan kaldırılması... araştırmaya ayrılan zamanın ve kaynağın artırılması...”

4.5.1.13.2. Eğitim ve Değerler

Katılımcılar, eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve değerlerin korunması konularına değinmiştir.

- ◆ **Eğitim Reformu:** Eğitim sisteminde köklü değişikliklerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Örnek Alıntı: “Eğitim ve toplumsal ahlak ilk düğmedir. Bu doğru iliklenirse diğer sorunlar daha kolay çözüme kavuşturulur.”
- ◆ **Erken Yaşta Eğitim ve Değerler:** Değerlerin ve ahlakın erken yaşlarda eğitimle kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. Örnek Alıntı: “Okul öncesi eğitimden başlanarak sistematik bir şekilde liyakat, hak ve adalet kavramlarının... nesillere aşılması...”
- ◆ **Etik ve Kültürel Miras:** Milli ve manevi değerlerin korunması ve öğretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Örnek Alıntı: “Geleneksel değerler ve aile konusuna ağırlık verilmeli.”

4.5.1.13.3. İş birliği ve Disiplinler arası Yaklaşımlar

Bu tema, farklı disiplinler ve kurumlar arasındaki iş birliğinin önemini ortaya koymaktadır.

- ◆ **Disiplinler arası Çalışmalar:** Sosyal ve kültürel alanların fen ve diğer alanlarla entegre edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Örnek Alıntı: “Sosyal ve kültürel alanlar fen alanları ile entegre şekilde çözümlenebilir. Çok disiplinli yaklaşım gündeme getirilmelidir.”
- ◆ **Kurumlar Arası İş birliği:** Kamu kurumları ve diğer paydaşlar arasında işbirliğinin artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Örnek Alıntı: “Kamu kurumlarının ortaklaşa çalışması, veri paylaşımının kolaylaştırılması.”

4.5.1.13.4. Teknoloji ve Yenilikçilik

Katılımcılar, teknolojik gelişmelere uyum sağlanmasının ve yenilikçi yaklaşımların benimsenmesinin önemine değinmiştir.

- ◆ **Dijitalleşme ve Teknoloji Kullanımı:** Teknolojik gelişmelere uyum sağlanması ve dijitalleşmenin ivmelendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Örnek Alıntı: “İdarenin ve yargının yükünü azaltacak yönde dijitalleşme ivmelendirilmeli.”
- ◆ **Yapay Zekâ ve Global Trendler:** Yapay zekâ ve küresel araştırma trendlerine ayak uydurmanın önemi vurgulanmıştır. Örnek Alıntı: “Yapay zekâ ve dijital çağın gerekleri bağlamında araştırma ortamlarının sağlanması iyi olacaktır.”

4.5.1.13.5. Toplumsal Sorunlar ve Uygulamalı Araştırmalar

Bu tema, güncel toplumsal sorunlara ve bunlara yönelik pratik çözümlere odaklanmaktadır.

- ◆ **Göç ve Entegrasyon:** Göçmenlerin entegrasyonu ve bu konudaki sorunların araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Örnek Alıntı: “Ülkemize gelen göçmen nüfus hayli yüksek. Bunların entegrasyonu... son derece önemlidir.”
- ◆ **Uygulamalı Çözümler:** Toplumsal sorunlara yönelik pratik ve uygulamalı araştırmaların önemi vurgulanmıştır. Örnek Alıntı: “Toplumsal davranışların anlaşılmasında psikolojik araştırmalara yer verilmesi ve psikolojik etki analizleri ile... hareket edilmesi.”

4.5.1.13.6. Temalar Arasındaki İlişkiler ve Genel Örüntüler

Analiz edilen temalar arasında belirgin ilişkiler ve örüntüler bulunmaktadır. Özellikle “Araştırma Ortamı ve Politikaları” ile “Eğitim ve Değerler” temaları, liyakat, adalet ve etik değerler ekseninde kesişmektedir. Katılımcılar hem araştırma ortamında hem de eğitim sisteminde adalet ve liyakate vurgu yapmaktadır.

“İş birliği ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar” teması, diğer temalarla etkileşim içindedir. Teknoloji ve yenilikçilik konularında disiplinlerarası çalışmaların ve iş birliğinin önemi ortaya çıkmaktadır.

“Teknoloji ve Yenilikçilik” teması, eğitim ve araştırma politikalarının güncellenmesi gerekliliği ile bağlantılıdır. Katılımcılar, dijitalleşme ve yapay zekâ gibi alanlarda ilerleme sağlanması için yenilikçi yaklaşımların benimsenmesini önermektedir.

Bulgular, Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerinin belirlenmesinde liyakat ve adaletin sağlanması, eğitim sisteminin iyileştirilmesi, disiplinlerarası iş birliğinin teşvik edilmesi ve teknolojik gelişmelere uyum sağlanması gibi konuların ön plana çıktığını göstermektedir. Bu temalar, ülkenin sosyoekonomik gelişimi ve küresel rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir.

Katılımcıların vurguladığı etik değerler ve milli kültürün korunması, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde yerel dinamiklerin ve kültürel mirasın göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, göç ve entegrasyon gibi güncel toplumsal sorunların araştırılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi de önemli bir ihtiyaç olarak belirtilmiştir.

Bu çalışma, sosyal ve kültürel alanda ulusal araştırma önceliklerinin belirlenmesi konusunda katılımcıların önerilerini analiz etmiş ve öne çıkan temaları ortaya koymuştur. Liyakat ve adaletin sağlanması, eğitim reformu, disiplinler-arası iş birliği, teknolojik yeniliklere uyum ve toplumsal sorunlara odaklanan uygulamalı araştırmalar, Türkiye’nin araştırma önceliklerinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken temel alanlardır.

4.5.2. Sosyal ve Kültürel Alanda Mevcut Durumda ve Gelecekte Araştırma Önceliklerini Belirlemeye Yönelik Nitel Araştırma

Nitel araştırma kapsamında iki hafta içinde 4 farklı odak grup toplantısı yapılmıştır. Odak grup toplantılarının üçü alanında önde gelen akademisyenlerle, birisi de İş dünyası, kamu kurumları ve STK temsilcileriyle gerçekleştirilmiştir. Akademisyenlerle yapılan ilk odak grup toplantısına, işletme, sosyoloji, turizm, ekonomi ve eğitim alanlarından toplam 7 kişi, ikinci odak grup toplantısına hukuk, psikoloji, bilişim sistemleri, çalışma ekonomisi ve istatistik ile işletme alanlarından toplam 6 kişi, üçüncü odak grup toplantısına iletişim, edebiyat, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ile felsefe alanlarından beş kişi katılmıştır. Dördüncü odak grup toplantısında ise bir sanayici ve oda başkanı, iki üst düzey kamu yöneticisi, bir STK yöneticisi ve psikiyatri alanında bir akademisyen olmak üzere toplam 5 kişi yer almıştır.

Odak grup toplantılarında, katılımcılara, genel olarak, Türkiye’de mevcut durumda sosyal ve kültürel alanda araştırma konularının neye göre seçildiği, araştırmaların önceliklendirilmesinde ne tür sorunlar bulunduğu, hangi konuların araştırılması gerektiği, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde önemli kriterlerin neler olabileceği ve ülkemizi her açıdan ileri taşıyacak araştırma önceliklerinin belirlenmesine ilişkin hangi politika ve stratejilerin izlenebileceği sorulmuştur. Sorular katılımcılarla odak grup toplantısı öncesinde yazılı olarak paylaşılmıştır. Ayrıca, odak grup moderatörü toplantı başlangıcında soruları genel olarak hatırlatarak katılımcılara söz hakkı vermiştir. Her katılımcıya her birisi ortalama 10 dakika ve 2 turda konuşma hakkı verilmiştir. Ayrıca, katılımcılar yeri geldikçe söz alarak ya da doğrudan görüşlerini beyan etmişlerdir. Bu şekilde odak grup toplantılarının dördü de 2 saatin üzerinde sürmüştür.

Odak grup görüşmeleri çevrimiçi olarak yapılmış ve konuşmalar program kullanılarak analiz edilebilir metne dönüştürülmüştür. Metinler Maxqda Analytics nitel analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz, odak grup katılımcılarının bütün konuşmaları bağlamları dikkate alınarak detaylı bir şekilde gözden geçirilerek yapılmıştır. Her bir ifade teker teker tümevarım bir yaklaşım içinde açık kodlama ile kodlanmıştır. Kodlama süreci, her bir metin pasajının, odak grup sorularından hangisiyle nasıl ilgili olduğu, hangi anlama ve kavrama atıfta bulunduğu ve bunların ne ölçüde tutarlı olduğu dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, eksensel kodlama yoluyla görgül temalardan kavramsal kategoriler üretilmiştir. Son olarak, kavramsal kategoriler odak grup sorularından oluşan ana boyutlar altında toplanmıştır.

Analizde görgül temalar ve kavramsal kategoriler aşağıdaki ana boyutlar altında toplanmıştır.

- ◆ Araştırma konuları neye göre belirlenmektedir?
- ◆ Önceliklendirme ile ilgili ne tür sorunlar yaşanmaktadır?
- ◆ Araştırma konularının önceliklendirilmesinde kriterler neler olmalıdır?
- ◆ Hangi konular çalışılmalıdır?
- ◆ Ne tür önceliklendirme politika ve stratejileri geliştirilmelidir?
- ◆ Araştırma konuları neye göre belirlenmektedir?

Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda araştırma konularının neye göre belirlendiği ile ilgili oluşan görgül temalar ve kavramsal kategoriler Tablo 25’te görülmektedir.

Tablo 25

Araştırma konuları neye göre belirleniyor?

Görgül temalar	Sıklık	Kavramsal kategoriler	Temel boyut
Uluslararası bağlantılar ve iş birlikleri	1	Uluslararası bağlantılar ve iş birlikleri	Araştırma konuları neye göre belirlenmektedir?
Fon sağlayıcılar	4	Fon sağlayıcılar	
AB vb. dış kaynakların yönlendirmesi	3		
Kişisel akademik kariyer	1	Kişisel tercih	
Kendiliğinden oluşur	3	Kişisel tercih	
Kişisel merak	1	Kişisel tercih	
Bireysel araştırma gündemine göre	1	Kişisel tercih	
Kişisel akademik kariyer	1	Kişisel tercih	
Akademik teşvikler	1	Kurumsal düzenlemeler	
YÖK	1	Kurumsal düzenlemeler	
Üniversitelerin puanlama sistemi	2	Kurumsal düzenlemeler	
Düzenleyici kurumlar	1	Kurumsal düzenlemeler	
Doçentlik komisyonu	2	Kurumsal düzenlemeler	
Planlanmış dışsal bir amaca göre	1	Kurumsal düzenlemeler	
Kurumsal kaynak ve imkanlara göre	1	Kurumsal imkanlar	

Tablo 25’te görüldüğü üzere, odak grup toplantısı katılımcılarına göre, ülkemizde sosyal ve kültürel alanda araştırma konularının belirlenmesinde genel olarak uluslararası bağlantılar ve iş birlikleri, fon sağlayıcı kurum ve kuruluşlar, özellikle de AB vb. ülke dışı fon sağlayıcılar, kişisel akademik kariyer, kişisel merak ve gündem, akademik teşvikler, YÖK’ün düzenlemeleri, üniversitelerin puanlama sistemleri, düzenleyici kurumlar, doçentlik komisyonu ve değerlendirme sistemi ve akademisyenin çalıştığı kurumun kaynak ve imkanlar etkili olmaktadır. Bunlar, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar dikkate alınarak aşağıdaki şekilde kavramsal kategorilere ayrılmıştır:

- ◆ Uluslararası bağlantılar ve iş birlikleri
- ◆ Fon sağlayıcılar
- ◆ Kişisel tercih
- ◆ Kurumsal düzenlemeler
- ◆ Kurumsal imkanlar

4.5.2.1. Önceliklendirme ile ilgili ne tür sorunlar yaşanmaktadır?

Araştırma kapsamında önemli hususlardan birisi ülkemizde sosyal ve kültürel alandaki araştırmalarda ve bunların konularının önceliklendirilmesinde ne tür sorunların yaşandığıdır. Odak grup toplantısında hemen hemen her katılımcı bununla ilgili kapsamlı görüş bildirmiştir. Bunların detaylı bir şekilde analiz edilerek kodlanması sonucunda çok sayıda görgül tema ortaya çıkmıştır. Bu görgül temalar ve aralarındaki ilişkilere göre oluşturulan kavramsal kategoriler Tablo 26’da görülmektedir.

Tablo 26

Önceliklendirme ile ilgili sorunlar

Görgül temalar	Sıklık	Kavramsal kategoriler	Temel boyut
Üniversite-sanayi (iş dünyası) kopukluğu	1	Bilgi-pratik kopukluğu	Önceliklendirme ile ilgili sorunlar
Araştırmaların toplumdan kopuk olması	2	Bilgi-pratik kopukluğu	
Bilgi ile sermaye arasında ilişki kurulamaması	1	Bilgi-pratik kopukluğu	
Bilgi ihtiyacı/talebi ile arz arasında kopukluk	2	Bilgi-pratik kopukluğu	
Akademik çalışmalarla kurumsal ihtiyaçlar arasında köprü olmaması	2	Bilgi-pratik kopukluğu	
İnterdisipliner kopukluk	4	Alanlar arası kopukluk	
Batı kavram ve kuramlarının ülkemiz toplumsal gerçekliği ile örtüşmemesi	1	Bilgi transferi	
Teori testi/Taklit/tekrar etme	2	Bilgi transferi	
Türkiye’de fon sağlayıcıların kısıtları	2	Finansal	
Sürdürülebilirlik sorunu	1	Kurumsal	
Yayın baskısı	2	Kurumsal	
Veri temelli karar verilmemesi	4	Kurumsal	
Kurumsal uygulamalarda yetersizlik	1	Kurumsal	
Kurumsal düzen ve uygulamalar oluşturamama	3	Kurumsal	
Dil sorunu	2	Kurumsal	
Araştırma yapmanın getirisi olmaması/akademik ünvanla çalışmanın durması	4	Kurumsal	
Uzmanlaşamama	2	Kurumsal	
Birlikte çalışılacak kadroyu seçememe/oluşturamama	1	Kurumsal	
Üniversitelerin meslek yüksekokullarına dönüşmesi	1	Kurumsal	
Atama kriterlerinin ölçsüz olması	1	Kurumsal	
Vizyon ve strateji olmaması	5	Kurumsal	
Sürdürülebilir bir sistem olmaması	1	Kurumsal	
Dengesizlik	1	Kurumsal	
Neyin neye göre yapıldığının belli olmaması	2	Kurumsal	
(Nitelikli) bilgiye talep olmaması	2	Kurumsal	
Kapsamlı araştırma kültürünün olmaması	2	Kurumsal	
Veri eksikliği/kısıtlılığı	4	Kurumsal	
Puan toplamaya yönelme	4	Kurumsal	
Hedeflerin net olmaması	1	Kurumsal	
Türkiye’nin sorunlarına/önceliklerine odaklanma eksikliği	4	Kurumsal	
Geçmiş gözardı etme	1	Kurumsal	
Ekolleşme eksikliği	1	Kurumsal	

İndeksli yayınlara çok önem atfedilmesi/bağlı kalınması	4	Kurumsal
Özgünlük eksikliği	1	Liyakat yetersizliği
Merak eksikliği	1	Liyakat yetersizliği
Gündemi belirleyememe, oluşan gündemi takip etme	2	Liyakat yetersizliği
Ülke dertlerinin nitelikli çalışılmaması	2	Liyakat yetersizliği
Ortalama araştırma kalitesinin düşüklüğü / liyakatsizlik	7	Liyakat yetersizliği
Araştırma tasarımı sorunu	1	Liyakat yetersizliği
Durumu anlamaya yönelik çalışmaların eksikliği	1	Liyakat yetersizliği
Literatüre katkısı olmayan/sınırlı olan çok fazla çalışma olması	1	Liyakat yetersizliği
Karşılaştırma eksikliği	3	Liyakat yetersizliği
Güncele (popülere) takılma, gündemi yakalayamama	2	Liyakat yetersizliği
Politika geliştirmeye dayanak olabilecek araştırmaların sınırlılığı	1	Liyakat yetersizliği
Siyasi kutuplaşma	2	Toplumsal-kültürel
Kapalılık	1	Toplumsal-kültürel
Etik sorunlar	1	Toplumsal-kültürel
Kabilecilik ve hiyerarşi	1	Toplumsal-kültürel
Gevşeklik	1	Toplumsal-kültürel
Geleneği devam ettirme eğilimi	1	Toplumsal-kültürel
Acelecilik	1	Toplumsal-kültürel
Çeteleşme	1	Toplumsal-kültürel
Populere/güncele kayma eğilimi	5	Toplumsal-kültürel
Kolay olanı tercih etme	2	Toplumsal-kültürel

Tablo 26’da da görülebileceği üzere, odak grup toplantısının katılımcıları arasında mevcut araştırmalar ve önceliklendirme ile ilgili en fazla üzerinde durulan sorun ortalama araştırma kalitesinin düşüklüğü ve liyakatsizlik olmuştur. Bu tespit değişik katılımcılar tarafından farklı şekillerde vurgulanmıştır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik vizyon ve strateji olmaması, araştırmacıların ülkenin ve dünyanın gerçek meselelerinden çok popüler ve güncel olan konulara kayma eğilimleri, kamu ve özel sektörde karar vericilerin veriye gereksinim duymadan karar verme eğilimleri, farklı disiplinlerden araştırmacılar arasında kopukluk olması, puan toplamaya yönelme ve toplumsal katkıya yönelik bilgi üretmek yerine indeksli yayınlara çok fazla önem atfedilmesi ve bağlı kalınması da dikkat çekici düzeyde belirtilmiştir.

Diğer yandan, üniversite-sanayi (iş dünyası) kopukluğu, araştırmaların toplumdan kopuk olması, bilgi ile sermaye arasında ilişki kurulamaması, bilgi ihtiyacı/talebi ile arz arasında kopukluk, Batı kavram ve kuramlarının ülkemiz toplumsal gerçekliği ile örtüşmemesi, sadece teori testine, taklide ya da tekrar eden çalışmalara yönelme, ülkemiz fon sağlayıcılarının

kısıtları, sürdürülebilirlik, yayın baskısı, kurumsal uygulamalarda yetersizlik, kurumsal düzen ve uygulamalar oluşturamama, dil sorunu, araştırma yapmanın getirisi olmaması, akademik kariyerde belirli bir ilerlemeden sonra çalışma yapmama eğilimi, uzmanlaşmanın yeterli olmaması, birlikte çalışılacak kadroyu seçememe ya da oluşturamama, üniversitelerin meslek yüksekokullarına dönüşmesi, atama kriterlerinin ölçsüz olması, sürdürülebilir bir sistem olmaması, bilgi arzı ve talebi arasında dengesizlik, neyin neye göre yapıldığının belli olmaması, özellikle nitelikli bilgiye yeterince talep olmaması, kapsamlı araştırma kültürünün olmaması, veri eksikliği/kısıtlılığı, kariyer ve teşvik için puan toplamaya yönelme, hedeflerin net olmaması, Türkiye'nin sorunlarına/önceliklerine odaklanma eksikliği, geçmişi göz ardı etme, ekolleşme eksikliği, özgünlük eksikliği, merak eksikliği, gündemi belirleyememe ya da sadece oluşan gündemi takip etme, ülke dertlerinin nitelikli çalışılmaması, araştırma tasarımı sorunu, durumu anlamaya yönelik çalışmaların eksikliği, literatüre katkısı olmayan/sınırlı olan çok fazla çalışma olması, karşılaştırma eksikliği, güncel (popülere) takılma, gündemi yakalayamama, politika geliştirmeye dayanak olabilecek araştırmaların sınırlılığı, siyasi kutuplaşma, farklı görüş ve alandan akademisyenlerin kendi içlerinde kapalılık eğilimi, etik sorunlar, kabilecilik ve hiyerarşi, gevşeklik, geleneği devam ettirme eğilimi, acelecilik, çeteleşme ve kolay olanı tercih etme eğilimi de odak grup katılımcıları tarafından mevcut araştırmalar ve önceliklendirme ile ilgili önemli sorunlar değişik şekillerde ifade edilmişlerdir. Dile getirilen bu sorunların aralarındaki ilişki ve bağlantılardan hareketle aşağıdaki kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Kavramsal kategoriler, sorunların toplandığı alanları bir bütün olarak göstererek nerelere odaklanılabileceği ile ilgili fikir vermektedir.

- ◆ Bilgi-pratik kopukluğu sorunları
- ◆ Bilgi transferi sorunları
- ◆ Finansal sorunlar
- ◆ Kurumsal sorunlar
- ◆ Liyakat yetersizliği sorunları
- ◆ Toplumsal-kültürel sorunlar

4.5.2.2. Araştırma konularının önceliklendirilmesinde kriterler neler olmalıdır?

Herhangi bir konuda önceliklendirmenin nasıl yapılabileceği belirlenmeye çalışılıyorsa, üzerinde durulması gereken temel hususlardan birisi önceliklendirmeye temel oluşturabilecek kriterlerin belirlenmesi olacaktır. Bu bağlamda bu çalışmada da odak grup katılımcılarına sorulan sorulardan birisi bununla ilgili olmuştur. Odak grup katılımcılarının önemli bir kısmı konunun önemini vurgulayarak dikkate alınması gereken kriterlerle ilgili

görüşlerini detaylı bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu şekilde, odak grup katılımcılarının konuşma metinlerinin analizi sonucunda farklı kriterler ortaya çıkmıştır. Sosyal ve kültürel alanda araştırma konularının önceliklendirilmesinde dikkate alınması gerektiği düşünülen kriterlerle ilgili ortaya çıkan görgül temalar ve bunların aralarındaki bağlantılara bakılarak üretilen kavramsal kategoriler Tablo 27’de görülmektedir.

Tablo 27

Önceliklendirme kriterleri

Görgül temalar	Sıklık	Kavramsal kategoriler	Temel boyut
Sağlık ve doğa bilimleri alanındaki gelişmeleri izleme	1	Sağlık ve doğa bilimlerindeki gelişmeler	Önceliklendirme kriterleri
Çok disiplinlilik	6	Çok disiplinlilik	
Katma değer sağlamaya katkı	4	Katma değer sağlama	
Ülke sorunları/ihtiyaçları	6	Toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama	
Kurumlarda karar vermek için veri gereksinimi	1	Kamu yararı/ihtiyacı	
Kurumsal yarar/talep	3	Kamu yararı/ihtiyacı	
Kamu yararı/ihtiyacı	10	Kamu yararı/ihtiyacı	
İhtiyaçları anlama	2	Toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama	
Ülkenin dönüşümünü izleme ve anlama	3	Toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama	

Tablo 27’de görüldüğü üzere, odak grup katılımcıları tarafından sosyal ve kültürel alanda araştırma konularının önceliklendirilmesinde kullanılması gereken kriter olarak kamu yararı ve ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Kamu yararı ve ihtiyacının araştırma konularının önceliklendirilmesinde dikkate alınması gerektiği katılımcıların büyük bir kısmı tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Buna paralel olarak ülke, sorunları ve ihtiyaçlarının da önceliklendirilmede dikkate alınması gereken kriterlerden birisi olması gerektiği farklı şekillerde vurgulanmıştır.

Kamu yararı daha çok toplumun farklı alanlarındaki karar vericilerin kararlarında ihtiyaç duyacakları veri ve bilginin üretilmesini ifade ederken, ülke sorunları ve ihtiyaçları, daha çok farklı şekillerde yaşanan toplumsal ve bireysel sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine

yönelik bilgi üretilmesine yönelik ihtiyacı dile getirmek için vurgulanmıştır. Burada odak grup katılımcılarının her iki ihtiyacın da önceliklendirme kararlarında dikkate alınması gerektiğini kuvvetlice vurguladıklarını ifade etmek gerekir.

Bunların dışında, odak grup katılımcılarının ifadelerinden çok disiplinlik, bilginin ülke için ne derece katma değer sağlamaya katkı yapacağı ve sağlık ve doğa bilimlerindeki gelişmelerin toplum ve bireylere etkilerini ne derece anlamayı sağlayacağı da görgül temalar olarak ortaya çıkmıştır. Bunlarla birlikte toplamda 9 görgül tema oluşmuştur. Görgül temaların tamamı arasındaki ilişki ve bağlantılara bakılarak üretilen önceliklendirme kriterleri kavramsal kategorileri de şunlar olmuştur:

- ◆ Sağlık ve doğa bilimlerindeki gelişmeler
- ◆ Çok disiplinlilik
- ◆ Katma değer sağlama
- ◆ Toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama
- ◆ Kamu yararı/ihtiyacı

4.5.2.3. Hangi konular çalışılmalıdır?

Ülkemizde sosyal ve kültürel alanda hangi konuların çalışılması gerektiğine gelindiğinde, odak grup katılımcıları tarafından çok sayıda konu sunulmuştur. Bu konular ve aralarındaki ilişki ve bağlantılardan hareketle geliştirilen kavramsal kategoriler Tablo 28'de görülmektedir.

Tablo 28

Çalışılması gereken konular

Görgül temalar	Sıklık	Kavramsal kategoriler	Temel boyut
Yeşil dönüşüm	1	Çevre ve sürdürülebilirlik	Çalışılması gereken konular
Kadın çalışmaları	1	Aile, kimlik ve çeşitlilik	
Toplumsal cinsiyet sorunları	2	Aile, kimlik ve çeşitlilik	
Aile	3	Aile, kimlik ve çeşitlilik	
Aile ve jenerasyon çalışmaları	1	Aile, kimlik ve çeşitlilik	
Algı yönetimi	4	Algı ve iletişim	
Bağımlılık	2	Bağımlılık	
Beyin göçü	5	Beyin göçü	
Bölgesel çalışmalar	2	Bölge çalışmaları	
Uzaktan çalışma	2	Çalışma yaşamı	
Boş zamanı değerlendirme çalışmaları	1	Eğitim sosyolojisi	
Öğrenme	1	Eğitim sosyolojisi	
Liyakatsizlik ve nedenleri	2	Eğitim sosyolojisi	
Eğitim sosyolojisi	2	Eğitim sosyolojisi	
Yüksek öğretim	1	Eğitim sosyolojisi	
Uluslararası doğrudan yatırımlar	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
İnovasyon/yenilik	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Yastık altı birikimin finansal sisteme çekilmesi	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Vergi reformu	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Kayıt dışılıkla mücadele	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Sağlık turizmi	1	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Refah ve sağlık politikaları	3	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Çalışma hayatında dönüşüm	5	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Sürdürülebilir kalkınma	2	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Ekonomik sorunlar ve yoksullaşma	5	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Eşitsizlik	5	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet	
Toplumsal hareketlilik	5	Göç ve demografi	

Göç ve demografi	10	Göç ve demografi
Sosyalleşme pratikleri	1	Gündelik yaşam
Gündelik hayat	2	Gündelik yaşam
İş mahkemeleri kararları/iş yasaları	4	Hukuk ve sosyal adalet
Hak, adalet, hukuk	1	Hukuk ve sosyal adalet
Eleman açığı	1	İşgücü ve işsizlik
Kariyer değişimleri	2	İşgücü ve işsizlik
Genç işsizlik	1	İşgücü ve işsizlik
Soyut kültürel miras ve turizm	1	Kültürel miras
Nörobilim	1	Nörobilim
Siber güvenlik	1	Siber güvenlik
Sosyal etki	4	Sosyal etki
Gelecek tahminleri	1	Sosyal ve kültürel trendler
Kitleler psikolojisi	1	Sosyal ve kültürel trendler
Teknolojinin, dijitalleşme ve yapay zekanın toplumsal süreçlere etkisi	14	Teknoloji, dijitalleşme ve toplum
Hayatı anlamlandırma (yaratıcı-doğa-insan ilişkileri) çalışmaları	2	Teoloji
Ahlak ve değer sorunları	3	Toplumsal kültür ve ahlak
Değerler sistemi	1	Toplumsal kültür ve ahlak
Dayanıklılığın/dirençliliğin artırılması	2	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Sosyal sağlık	1	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Etnik farklılıklar	3	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Cemaatleşme ve yapılaşmalar	2	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Afet sosyolojisi	1	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Kültürel etki	1	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Çok Kültürlülük	1	Toplumsal yapı ve dayanıklılık
Afetler	3	Toplumsal yapı ve dayanıklılık

Tablo 28’de de görüldüğü üzere, çalışılması gerektiği düşünülen konular arasında özellikle teknolojinin, dijitalleşme ve yapay zekanın toplumsal süreçlere etkisi ile göç ve demografi konuları ön plana çıkmıştır. Bu iki konu da odak grup katılımcılarının büyük bir kısmı tarafından çalışılması gereken konular olarak defaatle vurgulanmıştır.

Bu iki konu dışında, beyin göçü, algı yönetimi, çalışma hayatında dönüşüm, ekonomik sorunlar ve yoksullaşma, eşitsizlik, toplumsal hareketlilik, sosyal adalet ve sosyal etki değerlendirmeleri, çalışılması gereken önemli konular olarak farklı katılımcılar tarafından değişik şekillerde vurgulanmıştır. Ayrıca, aile, refah ve sağlık politikaları, ahlak ve değer sorunları, etnik farklılıklar ve afetlere karşı dayanıklılığın da çalışılması gerektiği de yine farklı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Diğer yandan, yeşil dönüşüm, kadın çalışmaları, toplumsal cinsiyet sorunları, aile ve jenerasyon çalışmaları, bağımlılık, bölgesel çalışmalar, uzaktan çalışma, boş zamanı değerlendirme çalışmaları, öğrenme, liyakatsizlik ve nedenleri, eğitim sosyolojisi, yükseköğretim, uluslararası doğrudan yatırımlar, inovasyon/yenilik, yastık altı birikimin finansal sisteme çekilmesi, vergi reformu, kayıt dışılıkla mücadele, sağlık turizmi, çalışma hayatında dönüşüm, Sürdürülebilir kalkınma, sosyalleşme pratikleri, gündelik hayat, iş mahkemeleri kararları, eleman açığı, kariyer değişimleri, genç işsizlik, soyut kültürel miras ve turizm, nörobilim, siber güvenlik, gelecek tahminleri, hayatı anlamlandırma (yaratıcı-doğa-insan ilişkileri), değerler sistemi, dayanıklılığın ve dirençliliğin artırılması, sosyal sağlık, cemaatleşme ve yapılaşmalar, afet sosyolojisi, kültürel etki ve çok Kültürlülük de odak grup konuşmalarında çalışılması gereken konular arasında sayılmıştır.

Çevre ve sürdürülebilirlik	Aile, kimlik ve çeşitlilik	Algı ve iletişim
Bağımlılık	Beyin göçü	Bölge çalışmaları
Çalışma yaşamı	Eğitim sosyolojisi	Ekonomi, iş dünyası ve rekabet
Göç ve demografi	Gündelik yaşam	Hukuk ve sosyal adalet
İşgücü ve işsizlik	Kültürel miras	Nörobilim
Siber güvenlik	Sosyal etki	Sosyal ve kültürel trendler
Teknoloji, dijitalleşme ve toplum	Teoloji	Toplumsal kültür ve ahlak
Toplumsal yapı ve dayanıklılık		

4.5.2.4. Ne tür önceliklendirme politika ve stratejileri geliştirilmelidir?

Odak grup toplantılarında katılımcılardan üzerinde durmaları istenen son konu, araştırma konularının önceliklendirilmesinde ülke olarak ne tür politika ve stratejilerin geliştirilebileceği idi. Odak grup konuşmacılarının metinlerinde bununla ilgili de oldukça farklı görüşler ortaya çıkmış bulunmaktadır. Dile getirilen görüşlerin kodlanmasıyla oluşan görgül temalar ve bunların toplandığı kavramsal kategoriler Tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29

Geliştirilebilecek önceliklendirme politika ve stratejileri

Görgül temalar	Sıklık	Kavramsal kategoriler	Temel boyut
Fon sağlayıcılar çeşitlendirilmeli	1	Araştırmanın finansmanı politikaları	Geliştirilebilecek politika ve stratejiler
Araştırma fonlarının etkinliği izlenmeli	1	Araştırmanın finansmanı politikaları	
Çok katmanlı/uzun soluklu araştırmalara ağırlık verilmeli	3	Araştırmanın finansmanı politikaları	
Araştırmalar merkezi fonlarla yönlendirilmeli	2	Araştırmanın finansmanı politikaları	
Büyük fonlarla toplumun tamamı ile ilgili büyük çalışmalar yapılmalı	2	Araştırmanın finansmanı politikaları	
Kurumsal burs mekanizmaları oluşturulmalı	1	Araştırmanın finansmanı politikaları	
Sosyal bilimlerde performans kriterleri belirlenmeli	1	Akademik performans değerlendirme sistemleri	
Ar-ge teşviklerinin kriterleri gözden geçirilmeli	1	Akademik performans değerlendirme sistemleri	
Ulusal ranking sistemi kurulabilir	1	Akademik performans değerlendirme sistemleri	
Akademik personel rejimi değiştirilmeli	2	Akademik personel reformu	
İçten beslenme sınırlandırılmalı/sonlandırılmalı	1	Akademik personel reformu	

Yıldız akademisyen projesi	1	Akademik personel reformu
Toplumsal sorunlarımızı anlamaya yönelik bilgi üretimine ağırlık verilmeli	2	Araştırma politikaları
Bilgi ile pratik arasında ilişki kurulmalı	1	Araştırma politikaları
Enstitüleşme olmalı	1	Araştırma politikaları
Durum tespitine yönelik çalışmalara ağırlık verilmeli	3	Araştırma politikaları
Burslu Türk öğrencilerin eğitim gördükleri ülkedeki konuları çalışması sağlanmalı	2	Araştırma politikaları
Uluslararası öğrencilerin kendi bölgelerini/ülkelerini çalışmaları sağlanmalı	1	Araştırma politikaları
Kaynaklar rekabetçi şekilde dağıtılmalı	1	Araştırma politikaları
Gündemi olan merkezlerimiz olmalı	1	Araştırma politikaları
Yurtdışı bağlantılar ve iş birlikleri olmalı	3	Araştırma politikaları
İhtiyaç belirlemenin yöntemi oluşturulmalı	1	Araştırma politikaları
İhtiyacı destekleyecek mekanizmalar oluşturulmalı	3	Araştırma politikaları
Kendiliğinden oluşan bilgi toplumsal süreçlere entegre edilmeli	1	Araştırma politikaları
Öncelikler dayatmadan ekosistem desteklenmeli	1	Araştırma politikaları
Ülke bağlamına uygun lokalleştirmeler yapılmalı	4	Araştırma politikaları
Üniversiteler arası işbölümü (ekolleşme) yapılmalı	4	Araştırma politikaları
Paydaşlarla iş birliğine dayalı bir yükseköğretim yapılanması kurgulanmalı	2	Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması
Üniversite müfredatları güncellenerek modifiye edilmeli	2	Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması

Üniversitelerin işlevleri ve süreçleri gözden geçirilmeli	1	Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması
Üniversite-sanayi iş birliğini geliştirici mekanizmalar kurulmalı	4	Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması
Politikaların/kararların veri temelli olmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalı	1	Veri temelli politika/karar düzenlemeleri
Her Bakanlığın bilim kurulu/komisyonu olmalı	2	Veri temelli politika/karar düzenlemeleri
Sosyal etki değerlendirmesi yapacak Enstitü	3	Yaygın etki politikaları
Etki değerlendirmesi yapılmalı	1	Yaygın etki politikaları
Ulusal yükseköğretim stratejisi olmalı	2	Yükseköğretim stratejisi

Tablo 29'da görüldüğü üzere, ülke olarak geliştirilebilecek politika ve stratejiler arasında en fazla vurgulan hususların üniversite-sanayi iş birliğini geliştirici mekanizmaların kurulması, ekolleşme olarak ifade edilebilecek üniversitelerin farklı alanlarda niteliklerini geliştirmesi ve özellikle bilgi transferinde ülke bağlamına uygun lokalleştirmelerin yapılması dikkat çekmektedir.

Bunların dışında, fon sağlayıcılar çeşitlendirilmesi, araştırma fonlarının etkinliğinin izlenmesi, çok katmanlı/uzun soluklu araştırmalara ağırlık verilmesi, araştırmaların merkezi fonlarla yönlendirilmesi, büyük fonlarla toplumun tamamı ile ilgili büyük çalışmaların yapılması, kurumsal burs mekanizmalarının oluşturulması, sosyal bilimlerde performans kriterlerinin belirlenmesi, Ar-Ge teşviklerinin kriterlerinin gözden geçirilmesi, ulusal sıralama (ranking) sisteminin kurulması, akademik personel rejiminin değiştirilmesi, içten beslenmenin sınırlandırılması ya da sonlandırılması, yıldız akademisyen projesi uygulanması, toplumsal sorunlarımızı anlamaya yönelik bilgi üretimine ağırlık verilmesi, bilgi ile pratik arasında ilişki kurulması, enstitüleşmenin olması, durum tespitiye yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi, burslu Türk öğrencilerin eğitim gördükleri ülkedeki konuları çalışmalarının sağlanması, uluslararası öğrencilerin kendi bölgelerini/ülkelerini çalışmalarının sağlanması, kaynakların rekabetçi şekilde dağıtılması, gündemi olan merkezlerin olması, yurtdışı bağlantılar ve iş birliklerinin geliştirilmesi, ihtiyaç belirlemenin yönteminin oluşturulması, ihtiyacı destekleyecek mekanizmaların oluşturulması, kendiliğinden oluşan bilginin toplumsal süreçlere entegre edilmesi, öncelikler dayatmadan ekosistemin desteklenmesi, paydaşlarla iş birliğine dayalı bir yükseköğretim yapılanmasının kurgulanması, üniversite müfredatlarının güncellenerek modifiye edilmesi, üniversitelerin işlevleri ve süreçlerinin gözden geçirilmesi,

politikaların/kararların veri temelli olmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması, her Bakanlığın bilim kurulu/komisyonu kurması, sosyal etki değerlendirmesi yapacak Enstitü kurulması, etki değerlendirmesinin yapılması ve ulusal yükseköğretim stratejisi geliştirilmesi odak grup katılımcıları tarafından daha iyi bir önceliklendirme için gerekli politika ve strateji önerileri olarak sunulmuştur. Tüm öneriler, aralarındaki, benzerlikler, farklılıklar, ilişkiler ve bağlantılar dikkate alınarak aşağıdaki kavramsal kategoriler altında toplanmıştır.

- ◆ Araştırmanın finansmanı politikaları
- ◆ Akademik performans değerlendirme sistemleri
- ◆ Akademik personel reformu
- ◆ Araştırma politikaları
- ◆ Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması
- ◆ Veri temelli politika/karar düzenlemeleri
- ◆ Yaygın etki politikaları
- ◆ Yükseköğretim stratejisi

4.6. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde yapılan araştırmanın ortaya çıkardığı bazı önemli sonuçlar şöyle sıralanabilir:

1. Mevcut durumda Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanda belirlediği, uyguladığı ve izleyerek etkilerini raporladığı araştırma öncelikleri yönetimi stratejisi bulunmamaktadır. Özellikle nitel araştırma sonuçları, ülkemizde sosyal ve kültürel alandaki araştırma konularının büyük oranda fon sağlayıcılar yanında akademisyenlerin kişisel tercihlerine göre oluştuğuna işaret etmekte, ülke genelinde bu noktada kapsamlı bir stratejik yönlendirme ve politikadan bahsedilmemektedir. Ülke genelindeki kurumsal politika ve yönlendirmelerin de araştırma konuları üzerindeki etkisinden çok puan ve akademik terfilerdeki değerlendirmelerdeki etkisinden söz edilmektedir. Buna göre, ülkemizde sosyal ve kültürel alanda araştırma konularını ülkemizin ihtiyaç ve beklentilerine göre şekillendiren kapsamlı bir stratejik plan ve politika eksikliği dikkat çekmektedir.

2. Nicel araştırmanın en önemli bulgularını maddeler halinde şöyle sıralanabilecektir:

- ◆ Mevcut durumda araştırma konularının belirlenmesinde en etkili faktörler: Güncel sorunları anlama (%43,7), Akademik yayın performansını artırma (%39,9), Araştırma fonlarından destek sağlama (%38,7), Ekonomik katkı sağlama (%35,8), Yayın yapma kolaylığı (%31,3)
- ◆ Gelecekte araştırma konularının belirlenmesinde etkili olması gereken faktörler: Ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandırma (%55,6), Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlama (%53,0), Gelecekte oluşabilecek

ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme (%49,6), Güncel sorunları anlama (%46,8), Bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlama (%43,0)

- ◆ Araştırma önceliklerini belirlemede en önemli kriterler: Toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklara yanıt verme derecesi (%53,9), Önem derecesi (ele aldığı sorunun büyüklüğü, etkilediği çevre, sorunun şiddeti) (%51,6), Etki derecesi (araştırma sonucunun etkisi: yenilik, ekonomik büyüme) (%40,8)
- ◆ Mevcut durumda karşı karşıya olunan en kritik sorunlar: Eğitim (%70,2), Ekonomik kalkınma (%51,8), Sosyal eşitsizlik (%36,5), Çevresel sürdürülebilirlik (%32,5), Demografik dönüşüm/göç/yaşlanma (%32,0)
- ◆ Gelecekte karşılaşılabilecek en kritik sorunlar: Eğitim (%61,3), Ekonomik ve sosyal eşitsizlik (%44,2), Yapay Zekâ (%35,1), Refah ve yoksulluk (%34,1), Çevresel sürdürülebilirlik (%33,9)
- ◆ Gelecekte çalışılması gereken en kritik araştırma konuları: Eğitim reformu ve yenilik (%62,5), Ekonomik büyüme ve iş yaratma (%48,4), Sosyal eşitlik ve kapsayıcılık (%44,2), İklim değişikliği ve çevre koruma (%43,0), Göç ve kültürel entegrasyon (%40,3)
- ◆ Demografik farklılıklar:
 - Kadın araştırmacılar çevre, eğitim ve kültürel olguları anlamaya daha fazla önem verirken, erkek araştırmacılar ekonomik katkı, güvenlik, terör, uluslararası rekabet ve göç konularına daha fazla öncelik vermektedir.
 - Genç araştırmacılar toplumsal sorun odaklı bir bakış açısına sahipken, daha yaşlı araştırmacılar göç, demografik değişim, yaşlanma, toplumsal etkiler, güvenlik ve kaynakların etkin kullanımı gibi konulara daha fazla önem vermektedir.
- ◆ Alan bazlı farklılıklar:
 - Sağlık ve spor alanındaki araştırmacılar sağlık hizmetleri ve halk sağlığı konularına daha fazla öncelik verirken, sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar politika yapıcılara destek, sosyal eşitlik ve kapsayıcılık konularına daha fazla önem vermektedir.
 - Fen ve mühendislik bilimleri alanındaki araştırmacılar ekonomik büyüme ve iş yaratma konusuna daha fazla öncelik vermektedir.

Bu bulgular, Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerinin belirlenmesinde mevcut durum ile gelecek beklentileri arasında önemli farklar olduğuna ve farklı demografik grupların önceliklerinin farklılaştığına işaret etmektedir.

3. Nitel araştırmanın en önemli bulgularını maddeler halinde şöyle sıralanabilecektir:

- ◆ Araştırma konularının belirlenme nedenleri:
 - Uluslararası bağlantılar ve iş birlikleri
 - Fon sağlayıcılar (özellikle AB vb. dış kaynaklar)
 - Kişisel tercihler (akademik kariyer, merak, araştırma gündemi)
 - Kurumsal düzenlemeler (YÖK, akademik teşvikler, üniversitelerin puanlama sistemi)
 - Kurumsal imkanlar
- ◆ Önceliklendirme ile ilgili yaşanan sorunlar:
 - Bilgi-pratik kopukluğu (üniversite-sanayi kopukluğu, araştırmaların toplumdan kopuk olması)
 - Bilgi transferi sorunları (Batı kavramlarının ülke gerçekliğiyle örtüşmemesi)
 - Finansal sorunlar
 - Kurumsal sorunlar (sürdürülebilirlik, yayın baskısı, veri eksikliği)
 - Liyakat yetersizliği (ortalama araştırma kalitesinin düşüklüğü)
 - Toplumsal-kültürel sorunlar (siyasi kutuplaşma, kapalılık, etik sorunlar)
- ◆ Araştırma konularının önceliklendirilmesinde önerilen kriterler:
 - Sağlık ve doğa bilimlerindeki gelişmeler
 - Çok disiplinlilik
 - Katma değer sağlama
 - Toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama
 - Kamu yararı/ihtiyacı
- ◆ Çalışılması gereken konular:
 - Çevre ve sürdürülebilirlik
 - Aile, kimlik ve çeşitlilik
 - Göç ve demografi
 - Teknoloji, dijitalleşme ve toplum
 - Ekonomi, iş dünyası ve rekabet
 - Eğitim sosyolojisi
 - Hukuk ve sosyal adalet
 - Toplumsal yapı ve dayanıklılık

- ◆ Geliştirilebilecek önceliklendirme politika ve stratejileri:
 - Araştırmanın finansmanı politikaları (fon çeşitlendirme, etkinlik izleme)
 - Akademik performans değerlendirme sistemleri
 - Akademik personel reformu
 - Araştırma politikaları (enstitüleşme, durum tespitine yönelik çalışmalar)
 - Paydaşlarla iş birliği temelli yükseköğretim yapılanması
 - Veri temelli politika/karar düzenlemeleri
 - Yaygın etki politikaları
 - Yükseköğretim stratejisi
- ◆ Öncelikli araştırma alanları:
 - Teknolojinin, dijitalleşme ve yapay zekanın toplumsal süreçlere etkisi
 - Göç ve demografi
 - Beyin göçü
 - Algı yönetimi
 - Çalışma hayatında dönüşüm
 - Ekonomik sorunlar ve yoksullaşma
 - Eşitsizlik
 - Toplumsal hareketlilik
- ◆ Üniversite-sanayi iş birliği:
 - İş birliğini geliştirici mekanizmaların kurulması gerektiği vurgulanmıştır.
- ◆ Ekolleşme ve lokalleştirme:
 - Üniversitelerin farklı alanlarda niteliklerini geliştirmesi ve bilgi transferinde ülke bağlamına uygun lokalleştirmelerin yapılması önerilmiştir.
- ◆ Disiplinler arası yaklaşım:
 - Çok disiplinli araştırmaların teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- ◆ Etki değerlendirmesi:
 - Sosyal etki değerlendirmesi yapacak enstitülerin kurulması önerilmiştir.

Bu bulgular, Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda araştırma önceliklerinin belirlenmesinde mevcut sorunların anlaşılmasına, gelecekte odaklanılması gereken konuların neler olabileceğine ve etkili bir önceliklendirme için hangi politika ve stratejilerin geliştirilebileceğine ilişkin bir fikir vermektedir. Ayrıca, araştırma ekosisteminin iyileştirilmesi için yapılması gerekenlere de ışık tutmaktadır.

4. Araştırma bulguları, ülkemizde sosyal ve kültürel alanda etkili bir önceliklendirme yapmayı ve uygulamayı zorlaştırabilecek birtakım sorunların varlığına işaret etmektedir. Bu sorunlar arasında, özellikle genel olarak üniversite-sanayi iş birliği eksikliği şeklinde bir söylemle yaygınlaşan bilgi-pratik kopukluğu, batıdan yaygın bir şekilde yapılan bilgi transferinin ülkemiz bağlamı ve sorunlarıyla örtüşmemesi, kurumsal düzenlemelerdeki yetersizlikler, eksiklikler ve aksaklıklar, liyakat yetersizliği, kültürel dinamikler ve alışkanlıklar ve fon kaynaklarının kısıtlılığı önemli sorun alanları olarak dikkat çekmektedir. Bu tür sorunları dikkate almadan geliştirilecek önceliklendirme politika ve stratejilerinin etkin ve başarılı bir şekilde uygulanabilmesi beklenemez. Dolayısıyla, önceliklendirme ile ilgili politika ve stratejilerin bu tür sorun alanlarının da dikkate alınarak geliştirilmesi gerekir.

5. Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanda araştırmaları önceliklendirme üzerinden yönetme stratejisi olmasa da özellikle TÜBİTAK tarafından desteklerle yönlendirilen araştırma gündemi, BM, AB gibi ulus üstü, Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası, ABD, İngiltere, İsviçre gibi incelenen ulusal kuruluşların araştırma gündemiyle paralellik arz etmektedir. Türkiye’nin araştırma gündemi, dünyanın araştırma gündemi ile önemli bir farklılık arz etmese de araştırmaların kapsamı, derinliği, faydaya dönüşmesinin de benzer olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Sosyal ve kültürel alanda Türkiye’nin araştırma gündeminin oluşmasının üzerinde AB’nin Horizon gibi desteklerinin, uluslararası kuruluşların, ABD ve AB ülkelerinin üniversite ve araştırma merkezlerinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu durum olumlu görüleceği gibi, sosyal ve kültürel alandaki araştırmaların bağlam bağımlı durumları da göz önüne alındığında bir eksiklik olarak da yorumlanabilecektir. Türkiye’nin sosyal, siyasal ve ekonomik değişimini derinden etkileyen ve uzun yıllar gündemini meşgul eden sosyal olayların (örneğin terörün sosyal, siyasal, finansal, uluslararası yönleri; sivil ve askeri darbelerin dini, ideolojik, sosyal ve uluslararası kaynakları; toplumsal değişimin yönü ve kaynakları; siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar vs.) araştırmalara çok az konu edilmesi, diğer bir ifadeyle, öncelikli araştırma alanları olarak görülmemesi (örneğin, mastır ve doktora tez konusu olarak seçilmemesi, TÜBİTAK ve BAP desteklerine konu olmaması, ulusal ve uluslararası yayınlarda çok az yer işgal etmesi), ulusal sorunlara araştırılmış bilgi temelli yaklaşım katkısını zayıflatmaktadır. Bu durum, ulusal, bağlamsal adresli öncelik arz etmesi gereken bu sosyal ve kültürel sorunların yeterince ele alınmamasının nedenleri üzerine daha derinlemesine araştırmalar yapılmasına olan ihtiyaç bir yana, araştırma gündeminin veya önceliğinin yapay (Batı dünyasının kendi bağlamında oluşan öncelikli araştırma gündeminin bizim de araştırma önceliğimiz olduğu varsayımıyla hareket etmenin yol açtığı bir durum) olarak oluştuğu izlemine uyandırmaktadır.

Araştırma bulguları Türkiye’de sosyal ve kültürel araştırma önceliklerinin mevcut durumu ve gelecekte ele alınması gereken öncelikli konular hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu veriler ışığında, politika yapıcılar ve karar vericiler için aşağıdaki öneriler ön plana çıkmaktadır:

- ◆ **Araştırma önceliklerinin etkin bir şekilde yönetilmesi, stratejik planlama ve politika oluşturmayı gerektirir:** Araştırma önceliklendirmesi, bir ülkenin bilimsel, toplumsal ve ekonomik kalkınması için kritik bir süreçtir. Bu süreç, sınırlı kaynaklar doğrultusunda hangi alan ve konuların araştırılmasının daha verimli ve etkili olacağına karar vermeyi gerektirir. Özellikle sosyal ve kültürel araştırmalar bağlamında, araştırma önceliklerinin belirlenmesi, toplumsal sorunları çözmeye yönelik çalışmaların stratejik olarak planlanması sağlanabilir ve böylece toplumsal sorunların çözümüne yönelik daha hedef odaklı ve sonuçları ölçülebilir araştırmalar yapılabilecektir. Araştırma önceliklendirmesi, kaynakların en verimli şekilde kullanılmasına olanak tanır. Özellikle sınırlı finansman ve insan kaynağı gibi durumlarda, bu süreç, kamu fonlarının en etkili araştırmalara yönlendirilmesine yardımcı olur. Sosyal ve kültürel alanlardaki araştırmalar, çoğunlukla uzun vadeli ve toplumsal dönüşümlere odaklanan çalışmalardır. Bu nedenle, önceliklendirme yapılırken sadece kısa vadeli etkiler değil, toplumsal sürdürülebilirlik ve kalkınmaya yapacağı katkılar da göz önünde bulundurulmalıdır. Çeşitli çalışmalarda ulusal ihtiyaçlara yönelik hazırlanan araştırma tekliflerinin niteliğinin önceliklendirme ile arttığı ortaya konulmaktadır (Kok vd., 2016). Araştırma önceliklerinin etkin bir şekilde yönetilmesi, stratejik planlama ve politika oluşturma süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Araştırma önceliklerinin dikkate alınması, uygulanması, izlenmesi, çıktı ve sonuçlarını değerlendirilerek raporlanması için ulusal ölçekte bir araştırma gözetimi ve stratejik yönetimi için bir yönetim sistemi kurulmalıdır. Bu bağlamda, öncelikli alanlar belirlendikten sonra, bu alanlara yönelik finansman, insan kaynağı ve diğer kaynakların etkin bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, Haan ve arkadaşlarının (2015) belirttiği gibi, kaynakların optimize kullanımı, sadece araştırma alanlarının belirlenmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu kaynakların doğru alanlara yönlendirilmesi rekabeti de artırır. Bu bağlamda, toplumsal ihtiyaçlara göre dinamik olarak güncellenen ve disiplinler arası iş birliklerini teşvik eden bir araştırma ekosistemi kurulması kritik önemdedir. Ancak, ülkenin araştırma stratejisini belirlemek araştırma konularının önceliklendirilmesinin yanı sıra belirlenen öncelikler çerçevesinde hedef ve performans ölçütlerinin ne olacağı, nasıl uygulamaların yapılacağı, nasıl ve kimler tarafından izleme, değerlendirme ve güncelleme yapılacağı, hangi sıklıkta yapılacağı, sorumlu aktörler vs. gibi hususları da içeren daha geniş bir çerçevede ele alınmasını gerektirmektedir. Örneğin, araştırma destekleri ne ölçüde araştırma önceliklerine göre yapılandırılacaktır? Önceliklendirilmeyen araştırma konuları nasıl finanse edilecektir? Bu gibi soruların ülkenin araştırma stratejisi içinde ele alınması gerekir. “Vizyon ve strateji olmaması” sorununun çözümü için, 5 yıllık periyotlarla güncellenen bir Ulusal Araştırma Öncelikleri Stratejisi geliştirilmelidir. Bu strateji, “toplumsal ihtiyaçları/dönüşümü anlama” kriterini temel alarak, ülkenin öncelikli araştırma alanlarını belirlemelidir.

- ◆ **Genel Araştırma Öncelikleri Stratejik Amaç ve Hedeflerle İlişkilendirilerek Spesifikleştirilmelidir:** Nitel ve nicel çalışmalardan ortaya çıkan ulusal araştırma öncelikleri “genel” nitelikte tespitler olarak görülmelidir. Bu tespitler, bir strateji çerçevesinde geliştirilmesi için yönlendirici amaç ve hedeflerle ilişkilendirilerek somutlaştırılmalıdır. Örneğin, Türkiye’nin küresel ölçekte öncü olmayı hedeflediği araştırma öncelikleri ile ulusal ölçekte yaşanan sosyal ve kültürel sorunların anlaşılması ve çözümü için araştırma öncelikleri değişecektir. Benzer şekilde, ulusal ölçekte araştırmaları yönlendiren TÜBİTAK destekleri ile bölgesel olarak yönlendiren Kalkınma Ajansları ve Üniversite düzeyinde yönlendiren BAP destekleri farklı araştırma önceliklerine ağırlık verebilecektir. Daha da önemlisi, gündemdeki sorunlardan öte ülkenin gelecek vizyonu doğrultusunda önem ve öncelik verdiği sosyal ve kültürel araştırma öncelikleri değişecektir. Bu çerçevede, bu çalışmanın tespit ve önerilerinden hareketle atılacak ileri bir adımda, ulusal araştırma önceliklerinin daha spesifikleştirilmesine referans teşkil edecek stratejik amaç ve hedefler belirlenmeli ve bu amaç ve hedeflerle ilişkili araştırma öncelikleri oluşturulmalıdır.
- ◆ **Stratejik yaklaşım basit bir planlama değil, rekabetçi bir yönetim felsefesi ve uygulama yaklaşımı olmalıdır:** Bu çalışmada öne çıkan hususlardan biri, ülkeye bilimsel alanda öncü ve yeni yetkinlikler kazandıracak araştırmaların gelecekte yüksek oranda tercih edilmesine dikkat çekilmesidir. Bu, Türkiye’nin bilimsel kapasitesini artırmak amacıyla stratejik yatırımlar yapması gerektiğini işaret etmektedir. Bilim ve teknoloji alanlarında uzun vadeli fonlama stratejileri oluşturulmalıdır. Önceliklerin stratejik yönetimi, rekabetçi bir perspektiften ele alınmasını gerektirmektedir. Rekabetçi bakış, toplumsal sorunların çözümüne katkının yanı sıra Türkiye’yi önceliklendirilmiş alanlarda bilimsel bilgi üretiminde lider haline getirmeyi de içerecek kapsamda bir yaklaşımı gerektirir. Yüzyıllardır rekabetin en yoğun yaşandığı kulvarlardan biri bilimsel bilgi üretimi alanıdır. Araştırmaların önceliklendirilerek yönetilmesi belirlenmiş alanlarda küresel ölçekte bilimsel bilgi üretiminde rekabet gücünü elde etme ve sürdürme yaklaşımı olarak da düşünülmelidir. Şüphe yok ki, araştırma önceliklendirmesi, Türkiye gibi ülkelerde araştırma alanlarının küresel rekabet edebilirliğini artırmak ve yetkinlik inşa etmek için önemli bir fırsat sunar. Bu rekabetçi bakış açısı, kararlaştırılmış öncü ve öncelikli alanlarda ülkenin stratejik pozisyonunu belirlemeyi, temel yetkinlikler inşa etmeyi, öncelikleri yönetmenin iş modelini tasarlamayı ve öncelikler üzerinden değer üretme yaklaşımı geliştirmeyi içeren 4 stratejik bileşenden oluşmalıdır.
- ◆ **Eğitim reformları ve araştırma kültürünün geliştirilmesi gereklidir:** Hem nicel hem de nitel çalışmada eğitim reformu ve yenilik, mevcut ve gelecekteki araştırma öncelikleri arasında en çok vurgu yapılan konulardan biridir. Eğitim sistemine

yapılacak yatırımlar hem bilimsel araştırma kapasitesinin artırılmasına hem de ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Akademik özgürlük ve araştırma kültürünün geliştirilmesi, araştırmacıların kişisel meraklarını ve yaratıcılıklarını destekleyecek şekilde düzenlenmelidir. Bu amaçla araştırmacılara yönelik teşvik edici fonlar ve ödüller oluşturulmalıdır. Eğitim felsefesi ve uygulamaları, sadece bilimsel disiplinlerin mesleki eğitimlerine değil, zihinleri araştırma yapmaya hazırlayan bir içerik ve yöntemle verecek şekilde dönüştürülmelidir.

- ◆ **Disiplinler arası araştırma merkezlerinin kurulmalı ve desteklenmelidir:** Disiplinler arası araştırmaların teşvik edilmesi, toplumsal sorunların çözümü için önemli bir faktördür. Sağlık, mühendislik, sosyal bilimler gibi alanlar arasında iş birliğini artıracak projeler geliştirilmelidir. Teknolojik entegrasyonun ve dijital dönüşümün hızlandırılması, özellikle yapay zekâ ve büyük veri analitiğinin sosyal ve kültürel araştırmalarda kullanılması teşvik edilmelidir. Araştırma bulgularında öne çıkan çok disiplinlilik kriterinin önemine dayanarak, disiplinler arası araştırma projelerini teşvik eden özel bir fon programı oluşturulmalıdır. Bu program, farklı disiplinlerden araştırmacıların bir araya gelerek toplumsal sorunlara çözüm üretmesini teşvik etmelidir.
- ◆ **Toplumsal sorunlara odaklanan, uygulamalı araştırma projelerine öncelik verilmelidir:** Araştırma bulguları, gelecekteki araştırma önceliklerinde toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklarla mücadeleye katkı sağlayacak araştırmalara öncelik verilmesine işaret etmektedir. Bu nedenle, toplumun karşılaştığı sosyal ve kültürel sorunlara çözüm getirecek araştırmalar desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Çoğu zaman kısa vadeli etki yaratma baskısı, daha uzun vadeli toplumsal fayda sağlayabilecek araştırmaların geri planda kalmasına neden olabilecektir. Bu sebeple, önceliklendirme yapılırken hem güncel sorunları hem de uzun vadeli toplumsal eğilimleri boylamsal açıdan ele alan dengeli bir yaklaşım benimsenmelidir. Çalışmada ortaya çıkan bulgulardan biri gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlara ve zorluklara cevap verme (%49) ve bilimsel bağlamda sosyal ve kültürel olguları anlamının (%43) öncelikli olarak ele alınması gerektiğine işaret etmesidir. Bu kapsamda, stratejik araştırma merkezleri kurularak gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlara yönelik önleyici çözümler geliştirilmelidir. Uzun vadeli krizlerin etkilerini azaltmak adına iklim değişikliği, dijital dönüşüm ve ekonomik büyüme gibi alanlarda proaktif araştırmalar teşvik edilmelidir.
- ◆ **Teknoloji ve Yenilikçilik Odaklı Araştırmalara öncelik verilmelidir:** Bulgulara göre yapay zekâ ve dijitalleşme konuları gelecekte Türkiye'nin en kritik araştırma konularından biri olarak görülmektedir. Bu nedenle, dijital dönüşüm ve yapay zekâ

odaklı araştırmalar artırılmalı ve bu alanlarda uzmanlaşan akademisyenler için destek programları oluşturulmalıdır. Gelecekte karşılaşılması muhtemel siber güvenlik tehditlerine karşı hazırlıklı olmak adına savunma ve siber savaşlar konularında araştırma yapılmalı ve bu alanda yetkinlik kazandıracak programlar oluşturulmalıdır.

- ◆ **Etik ve liyakate dayalı bir araştırma yönetim sisteminin oluşturulması:** Kurumsal düzenlemelerin etik/ahlaki ilkelere uyumu gözeterek liyakatli/nitelikli/vasıflı araştırmacı kapasitesinin güçlendirilmesini sağlayacak şekilde yeniden kurgulanması gerekmektedir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası iş birliklerini arttırıcı mekanizmalara da ihtiyaç bulunduğu görölmektedir.
- ◆ **Araştırma finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve artırılması:** Araştırma sonuçlarından biri de araştırmalara destek sağlanması gerektiğine yapılan vurgudur. Araştırma fonlarından destek sağlama faktörünün araştırma önceliklerinin yönetilmesindeki önemi göz önüne alındığında, mevcut araştırma fonlarının artırılması ve farklı finansman kaynaklarının oluşturularak fon sisteminin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Araştırmalar önceliklendirilirken dikkate alınması gerektiği önerilen ekonomik katkı sağlama ve araştırma sonuçlarının etki derecesi faktörlerine dayanarak, araştırmaların sadece akademik başarıya değil, toplumsal ve ekonomik kalkınmaya da katkı yapması gerektiği vurgulanmalıdır. “Araştırmacıların maddi kaygılarının ortadan kaldırılması” için gerekli adımların atılmasına ihtiyaç vardır.
- ◆ **Genç araştırmacılar ve dezavantajlı gruplar için özel destek programlarının oluşturulması:** “Araştırma yapmanın getirisi olmaması” sorununun çözümü için, genç araştırmacıları destekleyen özel bir program oluşturulmalıdır. Bu program, öncelikli araştırma alanlarında çalışan genç akademisyenlere uzun vadeli finansman ve kariyer desteği sağlamalıdır.
- ◆ **Üniversite-sanayi/kamu/sivil toplum işbirliğinin geliştirilmesi:** “Üniversite-sanayi, üniversite-kamu ve üniversite-sivil toplum iş birliğini geliştirici mekanizmalar kurulmalı” önerisi doğrultusunda, üniversiteler ve özel, kamu ve sivil toplum sektörleri arasında sürekli iletişim ve işbirliğini sağlayacak mekanizmalar (ör. dijital platform) oluşturulmalıdır. Bu mekanizmalar, araştırma ihtiyaçlarının belirlenmesi ve sonuçların uygulamaya aktarılması süreçlerini kolaylaştırmalıdır.
- ◆ **Akademik performans değerlendirme sisteminin yeniden yapılandırılması:** “Puan toplamaya yönelme” sorununun çözümü için, akademik performans değerlendirme sistemi yeniden yapılandırılmalıdır. Bu sistem, “kamu yararı/ihtiyacı” kriterini merkeze alarak, araştırmaların toplumsal etkisini ölçen göstergeleri

içermelidir. Akademik yayın performansını artırma ve yayın yapma kolaylığına yönelik faktörlerin, gelecekte daha nitelikli ve etki odaklı araştırmalar lehine yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durum, “yayınla ya da yok ol” kültüründen daha fazla toplumsal fayda sağlayan ve bilimsel yeniliklere öncelik veren bir yaklaşıma geçişi teşvik edecektir. Araştırmacıların akademik performans değerlendirmelerinde nicelik yerine niteliğin ön planda tutulması sağlanmalıdır. Ayrıca, toplumsal etkisi yüksek olan araştırmalara özel teşvikler verilmelidir.

- ◆ **Veri tabanı ve merkezlerinin oluşturulması:** Veri eksikliği/kısıtlılığı sorununun çözümü için, sosyal ve kültürel alanda kapsamlı veri toplayan, analiz eden ve bunları politika yapıcılara ve karar vericilere sunan bir merkez kurulmalıdır. Bu merkez, “veri temelli politika/karar düzenlemeleri” yapılmasını desteklemelidir.
- ◆ **Ulusal bağlama özgü araştırmalar teşvik edilmelidir:** Ülke bağlamına uygun lokalleştirmeler yapılmalı” önerisi doğrultusunda, uluslararası araştırma işbirliklerini teşvik eden ancak aynı zamanda bu işbirlikleri sonucunda üretilen bilginin yerel bağlama uyarlanmasını sağlayan bir program geliştirilmelidir.
- ◆ **Ekolleşme için destekleyici bir kurumsal zemin oluşturmalıdır:** “Üniversiteler arası işbölümü (ekolleşme) yapılmalı” önerisi doğrultusunda, üniversitelerin belirli alanlarda uzmanlaşmasını teşvik eden bir program oluşturulmalıdır. Bu program, üniversitelerin güçlü oldukları alanlarda mükemmeliyet merkezleri haline gelmesini desteklemelidir.
- ◆ **Desteklerin farklı alanlardaki dengesiz dağılımı önemli bir sorun oluşturmaktadır:** TÜBİTAK ve BAP desteklerinin farklı disiplinler arasındaki dengesiz dağılımları, Türkiye’de araştırma fonlaması açısından dikkate alınması gereken önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dengesizliğin nedenlerinin derinlemesine incelenmesi, sosyal ve beşerî bilimlerin gelişimi ve ulusal araştırma politikalarının bu alanlara yönelik tutumunun anlaşılması açısından kritiktir. Mevcut durum, sosyal ve beşerî bilimlerin, bilimsel araştırmalarda diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında daha az önemsendiğine dair bir algı yaratmaktadır. Bu algının ardında yatan temel nedenin ne olduğu derinlemesine analiz edilmelidir. Ulusal ve kurumsal araştırma politikalarının sosyal ve beşerî bilimlere yeterli önceliği vermediği savı, dengesiz kaynak dağılımını açıklamaya çalışan başlıca faktörlerden biridir. Sosyal ve beşerî bilimler, çoğu zaman ulusal kalkınma hedeflerinde daha somut çıktılara sahip olan fen, mühendislik veya teknoloji alanlarının gerisinde kalmaktadır. Bu durum, ulusal politikaların bilim ve araştırma alanındaki stratejik önceliklerinin, sosyal ve beşerî bilimlere yeterli alan tanımadığına işaret etmektedir. Diğer taraftan, bu dengesizlik, sosyal ve beşerî bilimlerin doğası ile de ilişkilendirilebilecektir.

Pedersen’in (2016) de belirttiği gibi, bu disiplinler genellikle soyut ve kavramsal araştırmalar yürütmekte, laboratuvar veya büyük ölçekli deneysel çalışmaların sınırlı olduğu alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, sosyal ve beşerî bilimlerde yapılan araştırmaların somut çıktılar yerine kavramsal katkılar üretmesi, bu alanların projelere daha geç aşamalarda dâhil edilmesine neden olabilmektedir. Pedersen, Horizon 2020 gibi fon programlarında bu asimetrik ilişkinin belirgin olduğunu, sosyal ve beşerî bilimlerin proje önerilerinin başlangıcında yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Disiplinler arası projelerde bu alanların genellikle tamamlayıcı veya ikincil bir rol üstlenmesi, sosyal bilimlerin sorun tanımlama sürecine daha fazla entegre edilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, TÜBİTAK ve BAP gibi destek mekanizmalarının sosyal ve beşerî bilimlere yönelik dağılımlarındaki dengesizlik, hem ulusal ve kurumsal araştırma politikaları hem de bu alanların doğasından kaynaklanan yapısal sorunlarla açıklanabilecektir. Bu nedenle, sosyal ve beşerî bilimlerin önemine dair farkındalığı artıracak ve bu alanları stratejik araştırma planlarına daha etkin bir şekilde entegre edecek politikaların geliştirilmesi gereklidir.

- ◆ **Önceliklerin gözden geçirilerek güncellemesi ihtiyacı bulunmaktadır:** Öncelikler birçok kriter, gelişme ve değerlendirmeye bağlı olarak yapıldığı için zaman içinde yönlendirici olma işlevlerini kaybedebilirler. Diğer alanlarla karşılaştırıldığında, sosyal ve kültürel alanda yaşanan değişimin hızı ve kapsamı nedeniyle bu ihtimal daha fazladır. Bu nedenle araştırma önceliklerinin güncellenmesi de araştırma önceliklerinin yönetilmesi kapsamında ele alınmayı gerektirir. Bu bağlamda, öncelikli araştırma alt kırılım ve konularının güncelleme ihtiyacı, sıklığı ve yöntemine ilişkin kararlar da alınmalıdır.
- ◆ **Önceliklendirmeye temel oluşturacak kriterler doğru belirlenmelidir:** Önceliklendirmenin başarısı büyük oranda esas alınan kriterlerin neler olduğuna bağlı olarak değişebilecektir. Yapılan anket ve odak grup çalışmaları bu konuda önemli fikirler vermektedir. Odak grup toplantısında önceliklendirmeye esas oluşturabilecek kriterler olarak üzerinde en fazla durulan hususlar kamu yararı ile toplumsal ihtiyaçları ve dinamikleri anlama ve çok disiplinlilik olmuştur. Bunların dışında araştırmanın katma değer oluşturmaya katkısının da dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Anket çalışmasında, araştırmanın toplumsal ihtiyaçlara ve zorluklara yanıt verme derecesi, önem derecesi (ele aldığı sorunun büyüklüğü, etkilediği çevre, sorunun şiddeti) ve etki derecesi (araştırma sonucunun etkisi: yenilik, ekonomik büyüme) önceliklendirmede dikkate alınması gereken en önemli üç kriter olarak ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bunların dışında araştırma konularının önceliklendirilmesinde başka kriterlerin kullanılması da söz konusu olabilecektir.

Burada önemli olan önceliklendirme ile ilgili politika ve stratejilere temel oluşturacak kriterler setinin ve ağırlıklarının bilgi üretiminin maksimum kapasitede gerçekleştirilebilmesini sağlayarak ülkemizin küresel ölçekte rekabet avantajının arttırılmasına katkı sunacak nitelikte olmasıdır. Sonuç olarak, bu çalışmada ön plana çıkanlar da dikkate alınarak önceliklendirmeye temel oluşturacak kriterler setinin ve ağırlıklarının belirlenmesine ihtiyaç bulunduğu ifade edilebilecektir.

- ◆ **Belirli dönemler için kriterler seti çerçevesinde öncelikle çalışılması gereken konular belirlenebilir:** Sosyal bilimlerin çalışma konusu olan toplumsal, kurumsal ve bireysel sorunlar, ihtiyaçlar ve beklentiler oldukça dinamik bir nitelik taşır. Dolayısıyla sosyal ve kültürel alanda bilgi ihtiyacı ve bu ihtiyacı giderecek araştırmaların odaklanması gereken ve beklenen konular da zaman içinde değişir. Bundan dolayı, içinde bulunulan zamanda ve gelecekte hangi sorunlarla ilgili ne tür konularda bilgi ihtiyacı olabileceğine ilişkin çalışmalar yapılarak araştırmalar yönlendirilebilecektir. Bu, kaynakların ülkenin ve kurumlarının ihtiyaçlarına göre bilgi üretiminin gerçekleştirilebilmesi açısından son derece elzemdir. Bu proje kapsamında yapılan anket ve odak grup çalışmaları günümüzde hangi konuların ön plana çıkarılabileceğine ilişkin bir fikir vermektedir. Örneğin, ortaya çıkan sonuçlar, günümüzde, eğitim reformu ve yenilik, eğitim büyüme ve iş yaratma, sosyal eşitsizlik ve kapsayıcılık, refah ve yoksulluk, çevre ve sürdürülebilirlik, aile, kimlik ve çeşitlilik, algı ve iletişim, bağımlılık, beyin göçü, bölge çalışmaları, çalışma yaşamı, eğitim sosyolojisi, ekonomi, iş dünyası ve rekabet, göç ve demografi, hukuk ve sosyal adalet, işgücü ve işsizlik, kültürel miras, nörobilim, siber güvenlik, sosyal etki, sosyal ve kültürel trendler, teknoloji, dijitalleşme ve toplum, teoloji, toplumsal kültür ve ahlak, toplumsal yapı ve dayanıklılık ile ilgili konularda araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.
- ◆ **Araştırma öncelikleri uygulamalarının etki değerlendirmesi:** Önceliklendirmenin etkisini ölçmek/değerlendirmek en önemli hususlardan biridir. Önceliklendirme bir araştırma stratejisi çerçevesinde hayata geçirildiğinde etkisini ölçmek gerekecektir. Bu etkiyi değerlendirebilmek için ex ante ve ex post olmak üzere bir etki analizinin yapılması planlanmalıdır. Etki değerlendirmesinde, öncelikler, çıktılar, sonuçlar (etkiler) birlikte değerlendirilerek önceliklendirme yoluyla orta-uzun vadedeki etkileri ortaya çıkarılmalıdır. Buradan da hareketle, yeni stratejiler, yaklaşımlar, destek modelleri tasarlanmalıdır. Etki analizi çerçevesinde bakılması gereken bir husus da niyetlenilmemiş olsa da önceliklendirmenin, önceliklendirilmemiş araştırma alanlarına olumlu/olumsuz etkisinin de dikkate alınması gereğidir. Sosyal etki değerlendirmesi yapacak Enstitü önerisi doğrultusunda, araştırma projelerinin ve politikaların toplumsal etkilerini ölçen ve değerlendiren bağımsız bir enstitü kurulmalıdır.

- ◆ **Araştırma öncelikleri için insan kaynağı ve altyapı geliştirilmeli ve destekler verilmeli:** Araştırmalar için kurumsal kapasitesinin ve araştırmacı insan sermayesinin, araştırma öncelikleriyle uyumlu olarak geliştirilmesi, temel hedeflerinden biri olarak kabul edilmelidir. Toplam araştırma yatırımlarının belirli bir yüzdesi, öncelikler referans alınarak tüm disiplinlerde rekabetçi finansman olarak kullanılabilir hale getirilmelidir.
- ◆ **Geliştirilecek politika ve stratejilerin neleri kapsamı gerektiğinin belirlenmesi kaynakların etkili ve verimli kullanılabilmesi açısından önemlidir:** Araştırma konularının önceliklendirilmesine ilişkin bir çalışma, doğal olarak birçok sistemin, sürecin mekanizmanın birlikte yürütülmesini gerektirir ve daha da önemlisi bunlar zaman içinde değişebilecektir. Ülke kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından politika ve stratejiler geliştirilirken üzerinde durularak oluşturulması ya da iyileştirilmesi gereken sistem, süreç veya mekanizmaların belirlenmesi gerekir. Yapılan odak grup çalışması bununla ilgili de dikkate değer bilgi sağlamıştır. Odak grup çalışması sonuçlarına göre, önceliklendirme politika ve stratejilerinin, araştırmanın finansmanını, akademik performans değerlendirme sistemlerini, akademik personel reformunu, araştırma politikalarını, yükseköğretim yapılanmasını, kamu kurumlarının veri temelli karar vermeye geçişini, yaygın etki politikalarını ve yükseköğretim stratejisini kapsamı gerektiği düşünülmektedir.
- ◆ **Sosyal ve Kültürel alanda araştırma önceliklerinin etkin yönetiminin kurumsal değişim gerektirmesi:** Önceliklendirme, araştırma stratejisi için ilk adım olarak görülmelidir. Önceliklendirmenin araştırma sistemi veya ekosisteminde uygulamalara yön verebilmesi, bir yaklaşım olarak benimsenmesini ve kurumsal değişimi gerektirir. Sağlık, mühendislik ve fen bilimleri alanlarıyla karşılaştırıldığında, zaten küçük olan ulusal araştırma bütçesinden sosyal ve kültürel araştırmaların görece daha az pay alması öncelikli araştırma alanı olarak değerlendirilmediği fikrine götürmektedir. Sosyal ve kültürel araştırmalara tahsis edilen veya kullanılan bütçe, mutlak anlamda, sağlık ve mühendislik alanlarındaki bütçelere göre çok daha az kalmaktadır. Bu bütçelerin daha dengeli ve etkin kullanılabilmesi için önceliklendirme yönlendirici olacaktır. Ancak kalıcı ve kapsamlı bir çözüm için kurumsal bir değişime ihtiyaç bulunmaktadır. Mevcut durum analizinden ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri, ulusal araştırma sisteminin önemli ölçüde değiştirilmesine olan ihtiyaçtır. Teknolojik yönelimli araştırma ve geliştirmeye TÜBİTAK, sağlık yönelimli araştırma ve geliştirmeye TÜSEB destek verirken, sosyal bilimler alanında destek veren bir kurumun bulunmaması önemli bir eksikliklerdir. TÜBİTAK bünyesinde sosyal bilim

araştırmaları yedekte desteklenmektedir. Sosyal bilim araştırmalarının da sağlık ve mühendislik/fen gibi bu alanda uzmanlaşmış bir kurum tarafından desteklenmesi faydalı olacaktır. Bunun için de ulusal araştırma sisteminin yeniden tasarlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

- ◆ **Sektörler ve Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması:** Mevcut durum analizinden ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeri, araştırma işbirliği ve koordinasyonunda gözlemlenen zayıflıklardır. Kamu, özel ve sivil sektörlerin hem kendi içinde hem de birbiri ile sosyal ve kültürel konularda işbirliği ve koordinasyon içerisinde hareket ettiklerine ilişkin fazla kanıt rastlanmamış, hatta tam tersi bununla ilgili eksikliğe vurgu yapıldığı görülmüştür. Halbuki, her alanın kendi içinde diğer alanlarda örtüşen/kesişen araştırma ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunların araştırma ihtiyaçlarını anketler ve atölye çalışmaları aracılığıyla belirleyerek sosyal ve kültürel alanda ortak hareket etmeyi ve birbirini beslemeyi mümkün kılacak bir işbirliği ve koordinasyon stratejisine ihtiyaç vardır. Ayrıca, bilimsel araştırmaların uluslararası alanda rekabet gücünü artırmak adına uluslararası iş birlikleri de teşvik edilmelidir. Bu durum hem bilimsel kapasitenin hem de Türkiye'nin bilimsel itibarının artmasına katkı sağlayacaktır.
- ◆ **Sosyal ve kültürel alanda önceliklendirilmeyen konuların yönetilmesi için de bir strateji geliştirilmesi gerekmektedir:** Son olarak belirtmek gerekir ki, önceliklendirme sürecinin bazı olumsuz istenmeyen etkileri de olabilecektir. Öncelik verilmeyen alanlar kaynak yetersizliği nedeniyle ihmal edilebilir. Bu da bazı bilimsel alanların gelişimini olumsuz etkileyebilir. Halbuki, önceliklendirme bir yaklaşım olarak benimsense, kurumsal yönlendirmeler yapılsa ve destekler verilse bile, araştırmaların büyük çoğunluğu bireysel tercih ve meraklarla yapılmaya devam edecektir. Çok kıymetli olan bu tür araştırmaların da desteklenmesi gerekmektedir. Bunlar için de ayrı bir strateji geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

4.7. Politika Önerileri

Yapılan analizlerin ışığında sorulması gereken soru şudur: "Türkiye adresli sosyal ve kültürel araştırmalar, araştırmaların kurumsal olarak önceliklendirildiğine ve yönetildiğine işaret ediyor mu?" Yapılan analizler, sosyal ve kültürel alanda araştırmaların bireylere bırakıldığı ve herhangi bir kurum tarafından önceliklendirilerek yönetilmediğini göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, mevcut durumda, ulusal kalkınma hedefleriyle entegre edilmiş, toplumsal sorun/çözümlerle ilişkilendirilmiş veya küresel bilgi rekabetinde güçlü bir konum elde etme amacına matuf belirlenmiş, desteklenmiş, izlenmiş ve raporlanmış araştırma önceliklerinden söz edilemez.

O zaman sorulması gereken soru, ulusal araştırma yönetiminde neler değiştirilirse veya farklı yapılırsa gelecekte araştırma yönetiminde daha başarılı olunabilir olacaktır. Eğer mevcut ulusal araştırma performansı yeterli görülüyorsa, araştırmaların bireysel meraklar tarafından sürüklendiği yaklaşım yerine, araştırmaların ulusal kurumsal öncelikler çerçevesinde yönetildiği yeni bir yaklaşıma geçmeye ihtiyaç vardır.

Kurumsal araştırma yönetimi, küresel, ulusal, bölgesel ve kurumsal gelişmeleri göz önünde bulundurarak uzun vadeli değer yaratan bir yaklaşımı ifade eder. Araştırma önceliklerine dayalı kurumsal araştırma yönetimi, bireysel merakın yönlendirdiği araştırmalarla kurumsal olarak önceliklendirilmiş araştırma alanlarını dengeleyerek uzun vadeli ulusal yönelim ve yüksek performansın elde edilebileceği bir yaklaşıma dayanır.

Araştırma önceliklerine dayalı kurumsal araştırma yönetimi, uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirlik açısından gereklidir. Ulusal araştırma yönetimi hedeflerini geliştirerek, bu hedeflere yönelik araştırma önceliklerini belirleyerek ve operasyonlarla (örneğin desteklerine) entegre ederek sadece ulusal araştırma performansı artırılmış olmaz, aynı zamanda bilimsel ilerlemeye sürdürülebilir ve önemli katkılar da sağlanabilecektir. Önceliklere dayalı araştırma yönetimine kurumsal yaklaşım, sosyal ve ekonomik faydaların yanı sıra uluslararası camiada ulusal itibarları artırma, sosyal, ekonomik ve siyasi riskleri yönetebilme ve insanlığın gelişimine olumlu katkılarda bulunma faydaları da sağlayacaktır.

Araştırma önceliklerine dayalı kurumsal araştırma yönetimi yaklaşımına geçebilmek için birbiri ile ilişkili şu 4 strateji geliştirilmeli ve hayata geçirilmelidir:

- ◆ Konum Stratejisi
- ◆ Değer Stratejisi
- ◆ Yönetim Modeli Stratejisi
- ◆ Kapasite ve Yetkinlik Stratejisi

4.7.1. Konum Stratejisi

Araştırma önceliklerini esas alarak ulusal ölçekte araştırma yönetimini kurumsal bir çerçevede etkin bir şekilde yapabilmek için ülkenin yeniden konumlandırılması gerekmektedir. Yeniden konumlandırma ülkenin araştırma ekosistemini küresel, bölgesel, ulusal eğilimler ve toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden değerlendirmek ve yapılandırmak anlamına gelir. Bu yeniden konumlandırma, ulusal araştırma hedeflerinin geliştirilmesi, ulusal araştırma hedefleriyle uyumlaştırılmış ve entegre edilmiş araştırma önceliklerinin belirlenmesi, kaynakların stratejik dağıtılması ve uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi gibi çok boyutlu bir yaklaşımla gerçekleştirilebilecektir.

Yeniden konumlandırmanın esasını ulusal araştırma hedeflerinin belirlenmesi oluşturur. Ulusal araştırma hedeflerinden hareketle, ulusal araştırma öncelikleri belirlenebilir. Bu doğrultuda, yeniden konumlandırma için şu ulusal hedefler ve bunlarla ilişkili araştırma öncelikleri belirlenmelidir:

- ◆ **Ulusal Kalkınma Hedefleri ve Bunlara Yönelik Araştırma Öncelikleri:** Ülkenin siyasal, ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri belirlenmeli ve bunlar göz önünde bulundurularak belirli araştırma alanlarına öncelik verilmelidir. Örneğin, eğitim, adalet, sürdürülebilir kalkınma, büyüme dinamikleri, tarım, sanayi ve bilgi ekonomileri gibi stratejik alanlara odaklanılabilir.
- ◆ **Toplum Odaklı Sorun/Çözüm Hedefleri ve Araştırma Öncelikleri:** Toplum odaklı sorun/çözüm hedefleri belirlenmeli ve toplumun sorunlarını çözmeye ve ihtiyaçlarına hitap etmeye yönelik çözümler üretmeye öncelik verecek araştırma gündemi öne çıkarılabilir. Önem ve aciliyet gösteren toplum odaklı sorun/çözüm hedefler geliştirilebilir ve bunlarla ilişkili araştırma öncelikleri belirlenebilir.
- ◆ **Siyasal Yönelimli Sorun/Çözüm Hedefleri ve Araştırma Öncelikleri:** Uzun vadede gündem oluşturan siyasal nitelikte çok sayıda sorun bulunmakta ancak çok az araştırma yapılmaktadır.
- ◆ **Küresel Eğilimler ve Politikalara Yönelik hedefler ve Bağlantılı Öncelikler Geliştirme:** Küresel eğilimler ve bunların ülkeye yansımaları stratejik hedefler ve bunlara yönelik öncelikler olarak ele alınabilir. Bu çerçevede, BM, AB gibi uluslararası politika belirleyicilerin küresel eğilimlere yönelik hedefleri ile uyumlu ulusal hedefler geliştirme ve bunlara yönelik araştırma öncelikleri belirlenebilir. Örneğin sürdürülebilir çevre yönetimi, yabancı yatırımlar, uluslararası ticaret ve tedarik zinciri gibi konulara ilişkin araştırma öncelikleri belirlenebilir. Çin başta olmak üzere küresel arenada Batı dünyası dışında yeni araştırma odaklarının oluşması yeni fırsat ve tehditlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bunlara yönelik araştırma hedefleri ve öncelikleri belirlenebilir.
- ◆ **Sektörel ve Tematik Alanlara Yönelik Hedefler ve Öncelikler Belirleme:** Spesifik sektörlerdeki gelişmelere, uzmanlıklara, rekabete, sorunlara ve çözümlere yönelik hedefler ve bunlara ilişkin öncelikler belirlenebilir. Örneğin enerji, gıda, savunma, bilişim, otomotiv gibi sektörlerle veya dijitalleşme, sosyal güvenlik sistemi, sağlıkta dönüşüm vb. temalara yönelik ulusal hedefler ve bunlara yönelik önceliklendirmeler yapılabilir.
- ◆ **Küresel Alanda Ulusal Rekabetçi Hedefler ve Bunlarla Entegre Edilmiş Araştırma Öncelikleri:** Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırma öncelikleri belirlenebilir. Böylesi bir ulusal hedef ve buna yönelik araştırma öncelikleri uluslararası alanda rekabetçi ve yenilikçi bir araştırma ekosisteminin

oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Rekabetçi bir anlayış çerçevesinde rekabet içinde olmayı hedeflediğimiz yakın rakiplerin kimler olduğu ve bunlardan nasıl farklılaşarak üstünlük elde edebileceğimiz ulusal araştırma hedeflerinde ve öncelik yönetiminde somutlaştırılmalıdır.

- ◆ **Bilimsel Bilgiye İleri Katkı Hedefleri ve Öncü Araştırma Öncelikleri:** Toplumsal, siyasal ve ekonomik kaygıların yanı sıra tamamen bilimin ilerlemesine yönelik katkıyı amaçlayan hedefler geliştirilebilir. Bu hedefe yönelik saf bilimsel çalışmalar, kuramsal çalışmalar, yeni araştırma kulvarları öncelikli araştırma alanları belirlenebilir.
- ◆ **Ulusal Olarak Uzmanlaşmak ve Öne Çıkmak İstenilen Alanlar ve İlişkili Araştırma Öncelikleri:** Ülkenin uzmanlaşarak uluslararası çevrelerde öne çıkmak istediği alanlar ulusal araştırma hedefleri olarak geliştirilebilir ve bunlara yönelik araştırma öncelikleri belirlenebilir. Örneğin, müzakere ve çözüm yönetimi, karşıt kültür oluşturma ve yayma, vb. yumuşak güç alanlarında ulusal kapasite oluşturmak için araştırma hedefleri ve öncelikleri belirlenebilir.
- ◆ **Kamu politikaları, kanunlar, reformlar ve değişim girişimleri:** Ülkenin yapma sürecinde olduğu ve gelecekte yapma sürecine gireceği sosyal, ekonomik ve siyasal değişimlere yönelik hususlar için ulusal hedefler geliştirilebilir ve bunlara yönelik ex ante ve ex post etki analizleri öncelikli araştırmalar olarak desteklenebilir.
- ◆ **Bölgesel/Lokal Araştırma Hedefleri ve İlişkili Araştırma Öncelikleri:** Ulus içi bölgesel farklılıkları (kalkınmışlık düzeyi, kültür, uzmanlaşma, vs.) esas alan araştırma hedefleri ve bunlarla bağlantılı öncelikler geliştirilebilir.
- ◆ **Bilgi İhtiyacı Temelli Hedefler ve Öncelikler Belirleme:** Kamu, özel sektör ve sivil toplum alanlarının bilgi ihtiyacı tanımlanarak ulusal hedefler geliştirme ve bunlara yönelik öncelikler belirleme yoluna gidilebilir.

4.7.2. Değer Stratejisi

Önceliklendirmeye dayalı kurumsal araştırma yönetimi için ülkenin yeniden konumlandırılması ile önceliklendirilmiş araştırmalar yoluyla elde edilmek istenen değer de ilişkilendirilmelidir. Ulusal araştırma hedefleriyle araştırma önceliklerinin uyumlaştırılması ve entegrasyonu kendiliğinden (otomatik olarak) bir değere dönüşmeyecektir. Ulusal hedeflere yönelik araştırma öncelikleri belirlenmiş ve bunlara yönelik araştırmalar yapılmış olsa bile bunların amaçlanan hedeflerin gerçekleşmesine katkıları için de ayrı bir stratejiye ihtiyaç vardır. Sağlık, fen ve mühendislik alanlarına göre sosyal ve kültürel araştırmalar çok daha soyut kalmakta ve değere (ürüne, faydaya, çözüme) dönüşmesi daha zor olmaktadır. Bu nedenle, önceliklere dayalı araştırma kurumsal araştırma yönetimi kapsamında ulusal hedeflerle araştırma çıktıları arasında değere dönüştürücü köprüler de kurulması gerekmektedir.

Değer yaratma potansiyeli yüksek araştırmaların önceliklendirilmesi yapılsa bile ancak bunların çıktılarının uygulamaya yansıtılması ile değerleri faydaya dönüşecektir. Sosyal ve kültürel araştırmaların çıktılarının ekonomik amaçlı (danışmanlık, çözüm önerisine/modeline dönüştürme, vb.) ve ekonomik amaç gütmeyen (bilginin yayılması, farkındalık çalışmaları, vs.) olarak faydaya dönüştürülebilecektir. Mevcut durumda sosyal ve kültürel araştırma sonuçlarının ekonomik amaç gütmeyen faydalar şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum sosyal ve kültürel araştırma motivasyonunu azaltmanın ötesinde sürdürülebilirlik sorununa yol açmaktadır. Sosyal ve kültürel araştırma çıktılarının bir değere (uygulama, çözüm, bilgi desteği, danışmanlık, vs.) dönüştürme için süreç, köprü, mekanizmalarını geliştirmenin yanı sıra bunları ekonomik karşılığı olan değerler olarak görerek uygun kurumlar (sosyal inovasyon parkları, sosyal yenilik transfer ofisi, faydalı çözüm, vs.) da oluşturulmalıdır.

Sosyal ve kültürel araştırmacılar ile muhtemel faydalanıcılar (kamu, özel ve sivil toplum kuruluş veya aktörleri) arasında şu tür köprü, mekanizma, sistem veya süreç yapılandırılması kurularak araştırma sonuçlarının faydaya dönüştürülmesi sağlanabilir:

- ◆ **Sosyokent:** Sosyal sorunlara ve gelişmelere yönelik inovasyon, teknolojik inovasyonlar gibi fiziki ürünler olarak üretilip alışverişe konu edilmese de kuruma ve duruma özel hizmetler olarak geliştirilebilir ve pazarlanabilir. Sosyokentler birer ihtisas teknokent olarak tasarlanarak sosyal sorunlara/gelişmelere yenilikçi çözümler üzerinde sistematik olarak çalışıldığı, ürüne dönüştürüldüğü ve pazarlandığı bir kurumsal model olarak düşünülebilir.
- ◆ **Sosyal Yenilik Transfer Ofisi:** Sosyal Ar-Ge'de ortaya çıkan çıktıların, iyi uygulamaların, hizmet ve modellerin fikirden ekonomik ürüne transferini sağlayan kurumsal yapı olarak tasarlanabilir.
- ◆ **Amaçlı Araştırma Pazarı ve Bilgi Lojistiği:** Tanımlanmış bilgi ihtiyaçları/açıkları amaçlı araştırmalara konu edilebilir ve buradan ortaya çıkan sonuçlar ilgili kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine dahil edilebilir. Amaçlı araştırma talep ve arzının bulunduğu, etkileşim içine girdiği bir ulusal pazar ekosisteminin geliştirilmesi ve tasarlanması amaçlı araştırmaları yaygınlaştıracaktır.
- ◆ **Kesişen Alanlar ve Kurumlar Arası İlişki Mekanizması:** Sosyal araştırma bilgisine ihtiyacın en fazla olduğu "kesişen alanlar" olarak ifade edilebilecek alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar çok sayıda aktörün eş anlı hareket ederek ortak alan performansı belirledikleri bir sonuca yol açmaktadırlar. Örneğin, çölleşme ve erozyonla mücadele yönetimi, eğitim yönetimi, su yönetimi, afet yönetimi vb. alanlar çok sayıda aktörün faaliyetleri sonucu şekillenmektedir. Kesişen alanlardaki farklı aktörlerin ihtiyaçlarını dikkate alan ortak araştırma, yönetim ve denetim modelleri sistemli ve devamlılık arz edecek şekilde tasarlanabilir, yapılandırılabilir ve yürütülebilir.

Sosyal araştırma çıktılarının ekonomik amaçlı faydaya dönüşüm mekanizmalarının yanı sıra ekonomik amaç gütmeyen, toplumsal fayda veya katkıyı amaçlayan mekanizmalarda geliştirilmelidir. Sosyal araştırmaların bulgularının çoğu zaman raflarda kaldığı gerçeği göz önüne alınırsa araştırmaların faydaya dönüştürülebilmesi sorununun büyüklüğü daha açık bir şekilde görülecektir. Ekonomik amaç gütmeyen faydalara dönüştürme bağlamında, sosyal ve kültürel araştırma sonuçlarının yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, araştırma sonuçlarının sadece akademik çevrelerle sınırlı kalmayarak toplumsal medyada, belgesellerde veya eğitim içeriklerinde kullanılması için çeşitli yollar denenebilecektir. Ayrıca, araştırma çıktıları ve önerilerinin faydalanıcıların dikkatine sunulabilecek ve erişimi kolay dijital platformların oluşturulması, araştırmacılar ile faydalanıcılar arasında fikir alışverişi yapabilecekleri mekanizmaların tanımlanması, bilgi kataloglarının geliştirilmesi vb. ilişki noktaları geliştirilebilecektir. Araştırmaya dayalı bilgi üretiminin faydaya dönüştürülmesi sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahiptir. Üretimi oldukça maliyetli olan araştırmaya dayalı bilgi üretiminin faydaya dönüşmemesi durumunda maliyet açısından sorgulanması kaçınılmaz olacaktır.

İlişkili diğer bir husus, yerli sosyal Ar-Ge kapasitesinin gelişebilmesi, büyük ölçüde bu değer stratejisine bağlı görünmektedir. Şimdiye kadar büyük ölçekli sosyal Ar-Ge projelerinin yabancı şirketler tarafından yapılması böylesi bir kapasitenin gelişmesini engellemiştir. Mevcut durumdaki zayıflıkları aşmak üzere çeşitli ortaklık/konsorsiyum modelleri geliştirilerek ve yerli hizmet sunucuları öncelenerek söz konusu ulusal Ar-Ge kapasitesi, danışmanlık sektörü ve ekonomik amaçlı bilgi üretimi geliştirilebilecektir.

Önceliklendirmeye dayalı kurumsal araştırma yönetiminde sürdürülebilir uygulamalar yoluyla uzun vadeli değer yaratma yaklaşımı esas olmalıdır. Sosyal araştırma çıktı ve sonuçlarının sürdürülebilir ürün, hizmet veya fayda şeklinde tasarlanması, ulus içi talebe cevap vermenin yanı sıra uluslararası pazara açılabilmesi ve küresel pazarda kayda değer bir pazar payı elde edebilmesi için destek ve teşviklerin verilmesi değer yönetimi açısından kritik önemde olacaktır. Sosyal araştırmalara dayalı ürün ve hizmetlerden oluşan alt sektörün bilgi ve hizmet ekonomileri açısından yüksek bir potansiyel oluşturduğu göz önünde bulundurularak bunun ülke içi sorun çözmeye yüksek katkısının olmasının ötesinde uluslararası hizmet ihracı için önemli bir alan olduğu ve bu alanın gelişmesinin uzun vadede ülkenin yumuşak gücünü oluşturacağı düşünülerek hareket edilmelidir.

4.7.3. Yönetim Modeli Stratejisi

Önceliklendirmeye dayalı kurumsal araştırma yönetimi çerçevesinde cevap verilmesi gereken en önemli hususlardan biri de “Ulusal araştırma yönetim modeli ne olmalıdır?” sorusudur. Yönetim modeli ulusal ölçekteki araştırma yönetimindeki ana paydaşların kimler olduğu, paydaşların misyonları, aralarındaki koordinasyon ve iş birliğinin nasıl olması gerektiği, kaynak kullanımı, izleme, değerlendirme ve raporlama gibi yönetim süreçleri gibi birçok hususu açıklığa kavuşturmalıdır.

- ◆ **Stratejik Paydaşlar, İş birliği ve Koordinasyon:** Önceliklendirmeye dayalı kurumsal araştırma yönetimine geçebilmek için cevaplanması gereken ilk soru, stratejik önemdeki paydaşların kimler olması gerektiğine karar vermek olmalıdır. Ulusal araştırma yönetiminde muhtemel paydaşlar eşit önemde olmayacaktır. Az sayıdaki araştırma alanının önceliklendirilerek hedef performansının artırılması yaklaşımıyla uyumlu olacak şekilde yüksek stratejik önemdeki paydaşlar, düşük önemdeki paydaşlardan ayırt edilmelidir. Yüksek stratejik paydaşlar arasında koordinasyonu sağlama misyonuna sahip merkezi bir görev ve sorumluluk tanımı yapılmalıdır. Koordinasyondan sorumlu merkezi konumdaki paydaşla, iş birliği yapılacak paydaşlar ve iş birliği yapılacak paydaşların kendi aralarında nasıl bir ilişki içinde olmaları gerektiği çerçevelendirilmelidir. Karar süreçlerinde paydaş katılımı esas olmalıdır. Paydaşların sürdürülebilirlik konusundaki beklenti ve endişeleri anlamak için açık iletişim ve iş birliği teşvik edilmeli ve güven inşa edici çalışmalar yapılmalıdır. Önceliklere dayalı ulusal araştırma yönetiminde paydaşlar arasındaki ilişkinin dikey, hiyerarşik bir emir-komuta zincirine değil, yatay ve güvene dayalı iş birliğine dayalı olması gerektiği unutulmamalıdır.
- ◆ **Araştırma Önceliklerinin Değer Üretme Değişimine Göre Dinamik Yönetim Yaklaşımı Geliştirme:** Değer üretimi üzerinden yönetilmesi gereken araştırma önceliklerinin değerinin değişken olduğu göz önünde bulundurularak dinamik bir yönetim yaklaşımı geliştirilmelidir. Sosyal araştırma çıktı ve sonuçlarının üreteceği değer zaman içerisinde değişeceği, bazı sosyal bilim alt alan ve konularının değer üretme bakımında önemlerinin artacağı, diğer bazılarının ise azalma eğilimi göstereceği kaçınılmaz olacaktır. Önceliklere dayalı kurumsal araştırma yönetimi bakımından, önceliklendirilmiş sosyal ve kültürel araştırma alt alanları arasında zaman içerisinde değeri azalan alt alanlardan uzaklaşarak değeri artıran alt alanlara doğru kaymak için dinamik bir yönetim yaklaşımı benimsenmelidir.
- ◆ **Ulusal Araştırma Stratejisi Geliştirme ve Merkezi Uyumlaştırma:** Stratejik uyumlaştırma için atılacak adımlardan biri Ulusal Araştırma Stratejisinin belirlenmesi olmalıdır. Ülke çapında bir araştırma stratejisi geliştirilerek, araştırma faaliyetlerinin merkezi bir planlama ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi sağlanabilir. Strateji; araştırma öncelikleri, değerlendirme kriterleri, izleme süreçleri ve başarı ölçütlerini kapsamalıdır. Strateji kapsamında, ulusal araştırma yönetimini izlemek ve değerlendirmek amacıyla net performans göstergeleri belirlenmelidir. Yayın sayısı, atıf oranı ve uluslararası iş birliklerinin sayısı gibi ölçütler, ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılabilir.
- ◆ **Sürdürülebilirliği Temel Yönetim Stratejisine Entegre Etme:** Önceliklendirmeye dayalı kurumsal araştırma yönetimi, sürdürülebilir uygulamalar ve stratejiler aracılığıyla araştırma performansını artırmayı amaçlar. Bu yönetim yaklaşımında

sürdürülebilirlik esas olmalıdır. Ulusal araştırma yönetimi, sosyal ve kültürel araştırmaları artıran sürdürülebilir uygulamalar geliştirilerek kısa vadeli çıktılar yerine uzun vadeli sonuçlara odaklanmalıdır. Ulusal araştırma öncelikleri yaklaşımı gelecekte de devam ettirilebilecek, değişen ihtiyaçlara göre yenilenebilecek, ekonomik ve sosyal fayda üretme amacına yönelik olabilecek, faydalanıcıların beklentilerini karşılayabilecek hususlara odaklanarak sürdürülebilirlik düşüncesiyle tasarlanmalıdır.

- ◆ **Araştırma Finansmanını Stratejik Olarak Yönlendirme:** Araştırma önceliklerine göre fon çeşitlemesi ve tahsisi araştırma yönetimi etkinliğini artırmak için belirleyici olacaktır. Araştırma fonlarının öncelikli alanlara kanalize edilmesi, belirli tematik alanlarda daha derinlemesine ve etkili çalışmalar yapılmasını sağlayacaktır. Fon dağıtımı, rekabetçi ve şeffaf bir değerlendirme süreciyle yürütülmelidir. Ancak ihtiyaca göre güdümlü araştırma projeleri de desteklenmelidir. Kamu fonlarına ek olarak, özel sektörün de araştırma projelerine katkı sağlayabileceği modeller geliştirilmeli, kamu-özel sektör iş birlikleri teşvik edilmelidir.
- ◆ **Başarıları Tanıma ve Takdir Etme:** Ülke içindeki araştırma başarıları görünür hale getirilerek, bilimsel katkılar ve başarılar ödülleriyle desteklenmelidir. Başarının tanınması ve takdiri katkısı yüksek araştırmalarda artışı motive etmenin yanı sıra uzun vadede devamlılığın oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Çünkü takdir edilen türden çalışmalar büyüyerek gelişir, takdir edilmeyenler ise azalarak kaybolur.
- ◆ **İzleme, Değerlendirme ve Raporlama Sistemi Geliştirme:** Ulusal araştırma hedefleriyle araştırma öncelikleri arasındaki uyum, çıktı ve sonuçları izleme, değerlendirme ve raporlama sistemi yönetim modelinin önemli bir bileşeni olmalıdır. Belirlenen araştırma çalışmalarının uygulamasını ve bunlarla ilişkili kaynak kullanımını izlemek ve yönetmek için gelişmiş teknolojilere dayalı yeni ve akıllı sistemler kullanılmalıdır. Bu sistem üzerinden araştırma çabaları ve ilerlemeler hakkında açık ve şeffaf raporlama sağlanmalıdır. Araştırma performansını paydaşlarla paylaşmak için entegre raporlama, çalışmalarını süreçte izlemek için dijital izleme platformu, hedeflerle öncelikleri uyumlaştırma için araştırma açıklarını/boşluklarını raporlama gibi izleme, değerlendirme ve raporlama çerçeveleri geliştirilebilir.

4.7.4. Kapasite, Yetkinlik ve Kültürel Dönüşüm Stratejisi

Önceliklere dayalı kurumsal ulusal araştırma yönetimi için kapasite, yetkinlik ve kültür geliştirme stratejisi, sosyal ve kültürel araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) hedeflerine ulaşmasını sağlayacak güçlü ve sürdürülebilir bir araştırma ekosisteminin oluşturulması amacıyla tasarlanmış kapsamlı bir yaklaşımı gerektirir.

Bu strateji, ulusal araştırma hedeflerine ve önceliklerine göre kurumların kapasitesini artırmayı, araştırma yetkinliklerini geliştirmeyi ve araştırma kültürünü yaygınlaştırmayı amaçlar:

Sosyal ve Kültürel Araştırma Kapasitesini Geliştirme:

Bu kapsamda şunlar yapılabilir:

- ◆ **Fiziksel ve Dijital Altyapı:** Ülkedeki üniversiteler, araştırma merkezleri ve laboratuvarların dünya standartlarına uygun hale getirilmesi için altyapı yatırımları yapılmalıdır. Veri tabanları ve araştırma ağları gibi dijital altyapının güçlendirilmesi, uluslararası iş birliklerini ve veri paylaşımını kolaylaştıracaktır.
- ◆ **Bilgiye Erişim:** Bilimsel bilgiye hızlı erişim sağlamak adına açık erişim politikaları teşvik edilmeli ve araştırmacıların en güncel kaynaklara ulaşabilmesi için gerekli kaynaklar sağlanmalıdır.
- ◆ **İleri Araştırma Eğitimleri:** Yüksek lisans ve doktora programlarında araştırma metodolojileri ve uygulama odaklı eğitime ağırlık verilmeli; genç araştırmacıların gelişimini destekleyecek programlar oluşturulmalıdır.

Sosyal ve kültürel alanda önceliklere dayalı kurumsal ulusal araştırma yönetimi için kapasite geliştirme stratejisi, sosyal bilimlerin dinamik yapısını ve kültürel alanın özgün gereksinimlerini dikkate alarak özel stratejik bileşenler içermelidir. Örneğin, sosyal bilimlerde veri toplama ve analiz süreçleri özgün yapılar gerektirdiği için saha araştırmalarını kolaylaştıracak kaynaklar (örneğin, saha ekipleri, mobil veri toplama araçları) sağlanabilecektir. Kapasite geliştirme bakımından, sosyal ve kültürel araştırmalar için gerekli arşivlerin, dijital kaynakların ve veri tabanlarının oluşturulması, mevcut kaynak ve veri tabanlarının erişilebilirliğinin artırılması kritik önemde olacaktır.

Yetkinlik Geliştirme:

Bu kapsamda şunlar yapılabilir:

- ◆ **Küresel Araştırma Ağları:** Ülkenin araştırma yeteneklerini küresel boyutta artırmak için uluslararası iş birlikleri güçlendirilmeli ve araştırmacılar arasında bilgi alışverişi teşvik edilmelidir. AB Horizon programları veya UNESCO iş birlikleri gibi küresel inisiyatiflerle daha geniş projelere dahil olunabilir.
- ◆ **Yabancı Araştırmacı Çekme Politikaları:** Ülkedeki araştırma ortamını uluslararası araştırmacılar için cazip hale getirecek teşvikler oluşturulmalıdır. Bu, ülkenin bilimsel bilgi birikimini artıracaktır.
- ◆ **Araştırma Yetkinliklerinin Artırılması:** Araştırmacıların, araştırma projelerini etkin bir şekilde yönetme, veri analiz teknikleri, proje yazımı ve akademik yayın yapma gibi konularda yetkinlik kazanmasını sağlamak.

- ◆ **Araştırmacı Yetiştirme Programları:** Araştırmacı yetiştirme programları, akademik araştırmaların kalitesini ve sayısını artırmak için güçlendirilmelidir. Ayrıca, araştırma kariyerlerini desteklemek için finansal ve akademik teşvikler sağlanmalıdır.
- ◆ **İş birliği Yetkinliklerinin Geliştirilmesi:** Araştırmacıların ulusal ve uluslararası düzeyde iş birlikleri kurabilmesi ve disiplinler arası çalışabilmesi için kapasite geliştirme.
- ◆ **Etik ve Bilimsel Dürüstlük:** Araştırmalarda etik kuralları farkındalığının yaygınlaştırılması, araştırma sonuçlarının şeffaf ve güvenilir bir şekilde raporlanması için araştırma etiğinin (research integrity) kurumsal görev ve sorumluluk çerçevesinde ele alınmalıdır. Sosyal ve kültürel araştırmalarda topluluklarla etkileşimde etik kuralların önemi büyüktür; bu nedenle etik eğitimlerin yanı sıra katılımcı yöntemler konusunda eğitimlerin verilmesi de uygun olacaktır.

Kültür Geliştirme:

Bu kapsamda şunlar yapılabilir:

- ◆ **Araştırmaya Dayalı Akademik ve Yönetmel Kültür:** Başta üniversitelerde ve araştırma kurumlarında olmak üzere kamu, özel sektör ve sivil toplum alanlarında araştırma kültürünü teşvik etmek ulusal ölçekte araştırma yetkinliği kazandırmak, sürdürülebilir kılmak ve ilerletmek için önemlidir. Sadece ekonominin bilgi ekonomisine dönüşümü değil, toplumun bilgi toplumuna dönüşümüne götürecektir bir ulusal araştırma kültürü geliştirmek kritik önemde olacaktır. Bilgi toplumuna geçişi ve ilerlemeyi sağlayacak araştırmaya dayalı bilgi ihtiyacının hissedilmesi, üretme kapasitesinin geliştirilmesi ve yaygın bir şekilde kullanımı bir kültür haline dönüşmedikçe araştırma öncelikleri temelinde bir başarı elde etmek mümkün olmayacaktır.
- ◆ **Araştırma Kültürünün Teşviki:** Araştırma ve inovasyonu destekleyen bir kültür oluşturmak için toplumsal farkındalık ve değerlerin artırılması, araştırmaya olan ilginin teşvik edilmesi gerekir. Özellikle, sosyal ve kültürel araştırma alanlarında kurum, sektör ve toplum tabanlı eğitim ve farkındalık programları geliştirilerek, kurumların, sektörlerin ve halkın araştırma süreçlerine daha fazla dahil edilmesi sağlanabilir.
- ◆ **Bilimsel ve Akademik Etkinliklerin Desteklenmesi:** Konferanslar, çalıştaylar ve seminerler gibi etkinliklerle araştırma kültürünün yaygınlaştırılması.
- ◆ **Bilgi Paylaşımı ve Yenilikçilik:** Araştırma sonuçlarının toplum ve endüstri ile paylaşılması, araştırmacılar arasında bilgi paylaşımının desteklenmesi.

Kaynakça | References

- Abdullah, N. H., Isa, W. M. W., Wan Shamsuddin, S. N., Rawi, N. A., Mat Amin, M., Zain, W. M., & Adzim, W. M. (2024). Towards Digital Preservation of Cultural Heritage: Exploring Serious Games for Songket Tradition. *International Journal of Advanced Computer Science & Applications*, 15(3), 209-215.
- Abed, N., & Pakdaman, S. (2013). Value Structures Among Iranian and British Students. *Psychology and Behavioral Sciences*, 2(6), 202-205.
- Alkhaliel, A. A. (2022). Applying virtual reality tourism to cultural heritage sites: A case study on Al-Diriyah. *University of Sharjah Journal for Humanities & Social Sciences*, 19(3), 619-644.
- Alqahtany, A., & Aravindakshan, S. (2021). Urbanization in Saudi Arabia and Sustainability Challenges of Cities and Heritage Sites: Heuristical Insights. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 12(4), 408-425.
- Alrasheed, M. (2022). Impact of Social Media Exposure on Risk Perceptions, Mental Health Outcomes, and Preventive Behaviors during The Covid-19 Pandemic in Saudi Arabia. *Saudi Journal of Health Systems Research*, 2(3), 107-113.
- American Academy of Social Work and Social Welfare. (2015). *Grand Accomplishments in Social Work*. (Grand Challenges for Social Work Initiative, Working Paper No. 2) Baltimore.
- Andrew, D. (2023). The Impact of Globalization on The Traditional Religious Practices and Cultural Values: A Case Study of Kenya. *International Journal of Culture and Religious Studies*, 4(2), 1-12.
- Anim, A., & vd. (2022). The Effects of Globalized Media on Northern Cultures: A Case Study of Dagomba, Frafra and Wala Ethnic Groups in Tamale Metropolis. *Journal of Social and Development Sciences*, 13(1), 15-35.
- Avinash, M., & Sivasankar, E. (2018). A study of feature extraction techniques for sentiment analysis. In *Emerging Technologies in Data Mining and Information Security: Proceedings of IEMIS 2018, Volume 3* (pp. 475-486). Singapore: Springer Singapore.
- Avrupa Birliği. (2024). *European Data*. <https://data.europa.eu/en>
- Avrupa Komisyonu. (2024a). *CORDIS – EU search results*. <https://cordis.europa.eu/search>
- Avrupa Komisyonu. (2024b). *Projects & results*. <https://cordis.europa.eu/projects>
- Barth, R.P. (2013). Announcement on Invited Article: Grand Challenges for Social Work. *Journal of the Society for Social Work and Research*. Retrieved from www.jsswr.org/announcement/view/273.
- Bates, A., & vd. (2019). “Let Me Do What I Please with It . . . Don’t Decide My Identity for Me”: Lgbtq+ Youth Experiences of Social Media in Narrative Identity Development. *Journal of Adolescent Research*, 35(1), 51-83.

- Becker, E. (2024). Migration and Cultural Integration in Germany. *International Journal of Sociology*, 8(2), 25-35.
- Belkofer, C., & McNutt, J. (2011). Understanding Social Media Culture and Its Ethical Challenges for Art Therapists. *Art Therapy*, 28(4), 159-164.
- Bokase, M. (2023). Exploring The Transformative Impact of Social Media on Behavior in Contemporary Society. *Interdisciplinary Journal Papier Human Review*, 4(1), 10-19.
- Brekke, J.S. (2012). Shaping a science of social work. *Research on Social Work Practice*, 22, 455-464.
- Brilliant, M. (2023). Digital Heritage Portal Based on Progressive Web App: Efforts for The Development of Cultural Heritage and Tourism in Lampung. *Teknokom*, 7(1), 165-171.
- Carlisle, J. E., & Maloney, T. N. (2023). The evolution of economic and political inequality: minding the gap. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 378(1883), 20220290.
- Červený, M., & vd. (2022). Challenges Experienced by Nurses Caring for Patients from Different Cultures: A Scoping Review of The Literature 2010-2020. *Central European Journal of Nursing and Midwifery*, 13(4), 783-792.
- Chakraborty, M. (2022). Linking Migration, Diversity and Regional Development in India. *Journal of Development Policy and Practice*, 8(1), 55-72.
- Chebo, A. K., Dhliwayo, S., & Batu, M. M. (2024). The linkage between global financial crises, corporate social responsibility and climate change: unearthing research opportunities through bibliometric reviews. *Frontiers in Climate*, 6, 1388444.
- Chinyele, B., & Lwoga, N. (2019). Participation in Decision Making Regarding The Conservation of Heritage Resources and Conservation Attitudes in Kilwa Kisiwani, Tanzania. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 9(2), 184-198.
- Chisolm, D. (2023). Improving Health Equity Through Health Care Systems Research. *Health Services Research*, 58(S3), 289-299.
- Chubb, J., & Reed, M. S. (2018). The politics of research impact: Academic perceptions of the implications for research funding, motivation and quality. *British Politics*, 13, 295-311.
- Dwyer, C., & vd. (2022). A Qualitative Investigation of Influences on Occupational Therapists’ Research Involvement in Ireland. *British Journal Of Occupational Therapy*, 86(4), 320-330.
- Eslit, E., & Escalona, S. (2023). Bytes and Beliefs: Understanding Cultural Dynamics Through Digital Ethnography. *Preprints.org*, 1-15.
- Farnbach, S., Gee, G., Eades, A. M., Evans, J. R., Fernando, J., Hammond, B., ... & Getting it Right Investigators Hackett Maree Teixeira-Pinto Armando Glozier Nick Skinner Timothy Askew Deborah Gee Graham Cass Alan Brown Alex. (2019). ‘We’re here to listen and help them as well’: a qualitative study of staff and Indigenous patient perceptions about

- participating in social and emotional wellbeing research at primary healthcare services. *BMC psychiatry*, 19(1), 294.
- Fagan, A. A., Hanson, K., Hawkins, J. D., & Arthur, M. W. (2008). Bridging science to practice: Achieving prevention program implementation fidelity in the Community Youth Development Study. *American Journal of Community Psychology*, 41(3-4), 235-249.
- Fulign, A., & Tsai, K. (2015). Developmental Flexibility in The Age of Globalization: Autonomy and Identity Development among Immigrant Adolescents. *Annual Review of Psychology*, 66(1), 411-431.
- Gaviria, P., & Emontspool, J. (2015). Global Cities and Cultural Experimentation: Cosmopolitan-Local Connections. *International Marketing Review*, 32(2), 181-199.
- Getahun, Z. (2019). Negative Impact of Globalization on Indigenous Cultures: The Case of Salale Oromo, Oromia Regional State, Ethiopia. *Journal of Cultural and Social Anthropology* 1(2), 28-36.
- Ghaffar, A. (2009). Setting research priorities by applying the combined approach matrix. *Indian Journal of Medical Research*, 129(4), 368-375.
- Gilligan, J. (2019). Expertise Across Disciplines: Establishing Common Ground in Interdisciplinary Disaster Research Teams. *Risk Analysis*, 41(7), 1171-1177.
- Godbolt, A., & vd. (2018). Future Resilience of Cultural Heritage Buildings – How Do Residents Make Sense of Public Authorities’ Sustainability Measures?. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 9(1), 18-30.
- Delgado Gómez-Flors, M., & Alguacil, M. (2018). The impact of immigrant diversity on wages. The Spanish experience. *Sustainability*, 10(9), 3312.
- Goold, S., & vd. (2018). Members of Minority and Underserved Communities Set Priorities for Health Research. *Milbank Quarterly*, 96(4), 675-705.
- Grand Challenges Canada. (2011). The Grand Challenges approach. Toronto: Grand Challenges Canada. Retrieved October 15, 2013, from <http://www.grandchallenges.ca/grand-challenges/>
- Gysels, M., & vd. (2012). Culture is a Priority for Research in End-of-Life Care in Europe: Research Agenda. *Journal of Pain and Symptom Management*, 44(2), 285-294.
- Haan, S. D., Kingamkono, R., Tindamanyire, N., Mshinda, H., Makandi, H., Tibazarwa, F, ... & Montorzi, G. (2015). Setting research priorities across science, technology, and health sectors: the Tanzania experience, *Health Research Policy and Systems*, 13(1), 14.
- Hardin, B. S., Smith, C. V., & Jordan, L. N. (2021). Is the COVID-19 pandemic even darker for some? Examining dark personality and affective, cognitive, and behavioral responses to the COVID-19 pandemic. *Personality and individual differences*, 171, 110504.
- Harush, R., & vd. (2016). Extending The Global Acculturation Model to Untangle The Culture Mixing Puzzle. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 47(10), 1395-1408.

- Ho, E., & Maddrell, A. (2020). Intolerable Intersectional Burdens: A Covid-19 Research Agenda for Social and Cultural Geographies. *Social & Cultural Geography*, 22(1), 1-10.
- Hu, X., Chen, S. X., Zhang, L., Yu, F., Peng, K., & Liu, L. (2018). Do Chinese traditional and modern cultures affect young adults’ moral priorities?. *Frontiers in psychology*, 9, 1799.
- Inter-university Consortium for Political and Social Research. (2024). *Find Data*. <https://www.icpsr.umich.edu/web/pages/ICPSR/index.html>
- Kaholokula, J. K. A., Ing, C. T., Look, M. A., Delafield, R., & Sinclair, K. I. (2018). Culturally responsive approaches to health promotion for Native Hawaiians and Pacific Islanders. *Annals of human biology*, 45(3), 249-263.
- Kamran, M. (2021). Global Media and Foreign Culture: A Sociological Analysis of Tribal Community in Dera Ghazi Khan, Punjab-Pakistan. *Psychology and Education Journal*, 58(1), 4507-4514.
- Khatimah, K., & Ryan, D. (2023). Factors Influencing Social Media Addictive Behavior: A Systematic Review. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(5), 3525-3532.
- Kim, M. S., Kim, D., & Altema McNeely, N. (2024). Race, inequality, and social capital in the US counties. *The Social Science Journal*, 61(1), 153-171.
- Kok, M. O., Gyapong, J. O., Wolffers, I., Ofori-Adjei, D., & Ruitenber, J. (2016). Which health research gets used and why? An empirical analysis of 30 cases. *Health research policy and systems*, 14(1), 36.
- Leibniz Institute for Social Sciences (2024). *GESIS Data Collection*. <https://www.gesis.org/en/landingpage/data-geis#c112278>
- Liu, M. C., & Huang, Y. M. (2017). The use of data science for education: The case of social-emotional learning. *Smart Learning Environments*, 4(1), 1.
- Liu, X., Li, Y., Zhang, Z., & Wang, Q. (2022). Cultural heritage resource development and industrial transformation resource value assessment based on BP neural network. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 2022(1), 2288358.
- Lockyer, S., & Weaver, S. (2022). On the importance of the dynamics of humour and comedy for constructionism and reflexivity in social science research methodology. *International Journal of Social Research Methodology*, 25(5), 645-657.
- Longo, S. (2023). eEthnicity: Social Media, Italian Americans, and Cultural Identity. In *Proceedings of the World Conference on Social Sciences*, 2(1), 24-44.
- McKenzie, J. (2016). Globalization and Moral Personhood: Dyadic Perspectives of The Moral Self in Rural and Urban Thai Communities. *Journal of Adolescent Research*, 33(2), 209-246.
- McLaughlin, N., & Trilupaityte, S. (2013). The international circulation of attacks and the reputational consequences of local context: George Soros’s difficult reputation in Russia, Post-Soviet Lithuania and the United States. *Cultural Sociology*, 7(4), 431-446.

- McNeely, C. (2024). Traversing The Digital Divide in Concept and Effect: Relative Interpretations and Orientations. *Policy & Internet*, 16(2), 214-221.
- Miao, X. (2023). Unity or Estrangement under Crises? Perceived Resource Scarcity Moderates The Effect of A Common Threat on Intergroup Cooperation. *Social Psychological and Personality Science*, 15(6), 659-669.
- Mitra, A., & Das, S. (2023). Empowering Voices: The Role of Community Media in Strengthening Democracy and Fostering Inclusive Development in India. *Journal of Communication and Management*, 2(03), 15-20.
- Montayre, J. (2019). Health and culture: A critical analysis based on studies conducted on older Asian-New Zealanders. *Pacific Health*, 2, 1-8.
- Moreno-Bella, E., Willis, G. B., Quiroga-Garza, A., & Moya, M. (2023). Economic inequality shapes the agency–communion content of gender stereotypes. *Group Processes & Intergroup Relations*, 26(5), 1075-1098.
- Nair, N., Selvaraj, P., & Nambudiri, R. (2022). Culture and COVID-19: impact of cross-cultural dimensions on behavioral responses. *Encyclopedia*, 2(3), 1210-1224.
- Natale, S. (2021). Communicating through or communicating with: Approaching artificial intelligence from a communication and media studies perspective. *Communication theory*, 31(4), 905-910.
- Neustadtl, A., & Babbie, E. R. (1989). The Practice of Social Research. *Teaching Sociology*, 17(4), p499.
- O'Brien, N., Martin, C., Peltier, D., Kaida, A., Becker, M., Bourassa, C., ... & de Pokomandy, A. (2020). Employing Indigenous methodologies to understand women's perceptions of HIV, health, and well-being in Quebec, Canada. *International Review of Qualitative Research*, 13(2), 160-181.
- Petrova, Y. A., & Vasichkina, O. N. (2021). The impact of the development of information technology tools of communication on digital culture and Internet slang. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 101, p. 01002). EDP Sciences.
- Rehfuess, E. A., Durão, S., Kyamanywa, P., Meerpohl, J. J., Young, T., & Rohwer, A. (2015). An approach for setting evidence-based and stakeholder-informed research priorities in low-and middle-income countries. *Bulletin of the World Health Organization*, 94(4), 297-305.
- Sadiq, Z. A. (2022). Using virtual reality to enhances efforts for introduce cultural heritage. *COMMICAST*, 3(1), 13-20.
- Shiri, A., Muglia, C., Thompson, S., Chapman, J., Kelly, E. J., Kenfield, A. S., & Woolcott, L. (2022, August). Digital content reuse assessment: An emerging framework for future digital library research and development. In *Proceedings of the Annual Conference of CAIS/Actes du congrès annuel de l'ACSI*.

- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2024). *Türkiye’de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK’lar*. <https://siviltoplum.gov.tr/turkiyede-faaliyetine-izin-verilen-yabanci-stklar>
- Stanojev, J., & Gustafsson, C. (2021). Smart specialisation strategies for elevating integration of cultural heritage into circular economy. *Sustainability*, 13(7), 3685.
- Steenkamp, J. B. E., & De Jong, M. G. (2010). A global investigation into the constellation of consumer attitudes toward global and local products. *Journal of Marketing*, 74(6), 18-40.
- Steger, M. (2020). The Cultural Dimension of Globalization. İçinde M. Steger ed., *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford Academic.
- Suyuti, H., & Setyanto, A. (2023). The use of augmented reality technology in preserving cultural heritage: A case study of Old Jami Mosque of Palopo. *Ceddi Journal of Information System and Technology (JST)*, 2(1), 28-37.
- Syzdykova, Z., Koblandin, K., & Medvedev, N. (2023). Migration Practices in Europe: Economic and Cultural Factors. *Indonesian Journal of Geography*, 55(2), 370-377.
- The Working Group on Priority Setting, COHRED. (2010). Priority setting for health.
- Tomlinson, M., Chopra, M., Hoosain, N., & Rudan, I. (2011). A review of selected research priority setting processes at national level in low and middle income countries: towards fair and legitimate priority setting. *Health Research Policy and Systems*, 9(1), 19.
- Tuffrey-Wijne, I., Wicki, M., Heslop, P., McCarron, M., Todd, S., Oliver, D., ... & Curfs, L. (2016). Developing research priorities for palliative care of people with intellectual disabilities in Europe: a consultation process using nominal group technique. *BMC palliative care*, 15(1), 36.
- Tuncer, F. F. (2023). Discussing globalization and cultural hybridization. *Universal Journal of History and Culture*, 5(2), 85-103.
- Uehara, E. S. (2012). Grand Challenges for social work: An introduction and proposal for the field. *Presentation at IslandWood Roundtable on the Science of Social Work*. May 8-10, 2012. Bainbridge Island, WA. USC and UW Schools of Social Work.
- Uehara, E., Flynn, M., Fong, R., Brekke, J., Barth, R. P., Coulton, C., ... & Walters, K. (2013). Grand challenges for social work. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4(3), 165-170.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2024). *Vakıf Sorgulama*. <https://www.vgm.gov.tr/vakif-sorgulama/vakif-sorgulama?Page=1&FoundationCategoryId=4>
- Vila, S. F., Miotto, G., & Rodríguez, J. R. (2021). Cultural sustainability and the SDGs: strategies and priorities in the European Union countries. *European Journal of Sustainable Development*, 10(2), 73-73.
- Wenji, Z., Rongrong, C., & Li, N. (2022). The innovative practice of artificial intelligence in the inheritance of chinese xiangjin art. *Scientific Programming*, 2022(1), 6557374.

- Wexler, L., Schmidt, T., White, L., Wells, C. C., Rataj, S., Moto, R., ... & McEachern, D. (2022). Collaboratively adapting culturally-respectful, locally-relevant suicide prevention for newly participating Alaska Native communities. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology, 14*(1), 124-151.
- World Values Survey. (2024) *Who we are?*
<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>
- Wu, J., Ju, L. H., Lin, P. H., & Lyu, Y. (2022). The relationship between form and ritual in cultural sustainability. *Sustainability, 14*(15), 9157.
- Xu, X., Goswami, S., Gullede, J., Wullschleger, S. D., & Thornton, P. E. (2016). Interdisciplinary research in climate and energy sciences. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment, 5*(1), 49-56.
- Yang, C. C., Holden, S. M., Carter, M. D., & Webb, J. J. (2018). Social media social comparison and identity distress at the college transition: A dual-path model. *Journal of adolescence, 69*, 92-102.
- Yau, A., Marder, B., & O'Donohoe, S. (2020). The role of social media in negotiating identity during the process of acculturation. *Information Technology & People, 33*(2), 554-575.
- Zhang, J., & Jing, Y. (2022). RETRACTED: Application of Artificial Intelligence Technology in Cross-Cultural Communication of Intangible Cultural Heritage. *Mathematical Problems in Engineering, 2022*(1), 6563114.

Yazarlar Hakkında | About Authors

**Prof. Dr. Mehmet BARCA | Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) |
mehmet.barca[at]asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1833-9411**

Mehmet Barca, 1990 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümünden mezun olan Prof. Dr. Barca, devlet bursuyla İngiltere’de Leicester Üniversitesi’nde yüksek lisans ve doktorasını tamamlamıştır. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapan Barca, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde İşletme Fakültesi kurucu dekanlığı ve rektör yardımcılığı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi rektörlüğü gibi önemli akademik ve idari görevler üstlenmiştir. Stratejik yönetim alanında uzman olan Barca, kamu kurumları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum örgütlerine stratejik plan geliştirme ve uygulama süreçlerinde danışmanlık yapmıştır. Sosyal Bilimler Vakfı başkanı olarak sosyal bilimlerin gelişimine, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine ve nitelikli insan kaynağının yetişmesine katkı sağlamaktadır. Stratejik yönetim, strateji-ekonomi ilişkisi, yönetim felsefesi, bilgi yönetimi ve rekabet analizleri başta olmak üzere yurt içinde ve dışında yayımlanmış çok sayıda eseri bulunmaktadır.

**Prof. Dr. Mehmet BARCA | Social Sciences University of Ankara (ASBU) |
mehmet.barca[at]asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1833-9411**

Prof. Dr. Barca graduated from the Faculty of Political Science, Department of Business Administration at Ankara University in 1990, and subsequently completed his master’s and doctoral studies at the University of Leicester in the United Kingdom with a government scholarship. He currently serves as a faculty member at the Social Sciences University of Ankara, and has held several key academic and administrative positions, including Founding Dean of the Faculty of Business Administration and Vice Rector at Ankara Yıldırım Beyazıt University, as well as Rector of the Social Sciences University of Ankara. An expert in strategic management, Barca has provided consultancy services to numerous public institutions, private sector organizations, and non-governmental organizations in the development and implementation of strategic plans. As President of the Social Sciences Foundation, he actively contributes to the advancement of the social sciences, particularly through efforts aimed at strengthening institutional capacity and cultivating qualified human resources. He has published extensively in Türkiye and abroad, particularly in the fields of strategic management, the strategy-economy nexus, management philosophy, knowledge management, and competitive and sectoral analysis.

**Prof. Dr. Veysel BOZKURT | İstanbul Üniversitesi |
vbozkurt[at]istanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0001-7623-3132**

Veysel Bozkurt, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda profesör olarak görev yapmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerini Uludağ Üniversitesi'nden almış; 1991'de doktor, 1994'te doçent, 2000 yılında ise profesör unvanını kazanmıştır. Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi, Girişimcilik, Toplumsal Değerler, Yapay Zekânın Sosyal Boyutları ve Araştırma Yöntemleri temel ilgi alanlarıdır. ABD, İngiltere, İtalya, Avustralya, Endonezya, Maldivler, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan gibi ülkelerde çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi ve araştırmacı olarak bulunmuş; geniş bir uluslararası akademik deneyim kazanmıştır. "Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm", "Avrupa Birliği ve Türkiye", "Yeni Çalışma Etiği" ve "Değişen Dünyada Sosyoloji" kitaplarından bazılarıdır. Ulusal ve uluslararası akademik dergilerde çok sayıda makalesi mevcuttur. Prof. Bozkurt, özellikle güncel toplumsal sorunlara odaklanan, disiplinler arası araştırmalar yürütmektedir.

**Prof. Dr. Veysel BOZKURT | Istanbul University |
vbozkurt[at]istanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0001-7623-3132**

Veysel Bozkurt is a professor in the Sub-Department of Economic Sociology at Istanbul University Faculty of Economics. He received his undergraduate, master's, and doctoral degrees from Uludağ University; he became a doctor in 1991, an associate professor in 1994, and a professor in 2000. His main areas of interest are Sociology of Work, Entrepreneurship, Social Values, Social Dimensions of Artificial Intelligence, and Research Methods. He has served as a visiting faculty member and researcher at various universities in countries such as the USA, England, Italy, Australia, Indonesia, Maldives, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Azerbaijan; gaining extensive international academic experience. "Industrial and Post-Industrial Transformation", "European Union and Turkey", "New Work Ethics", and "Sociology in a Changing World" are some of his books. In addition, he has numerous papers in national and international academic journals. Prof. Bozkurt conducts interdisciplinary research that focuses particularly on current social issues.

**Prof. Dr. Ali DANIŞMAN | Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi |
ali.danisman [at]asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7770-7106**

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü'nde görev yapmakta olan Prof. Dr. Ali Danışman, doktora derecesini, tezini TÜBA Bütünleşik Doktora Programı bursu ile Kanada'nın Alberta Üniversitesi'nde tamamlayarak Çukurova Üniversitesi'nden almıştır (2002). Prof. Dr. Ali Danışman, TÜBİTAK bursuyla Avustralya'nın Sydney Üniversitesi (2014) ile Kanada'nın Alberta Üniversitesi (2007) ve YÖK desteğiyle ABD'nin Northwestern Üniversitesi'nde (2011) misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Prof. Dr. Ali Danışman, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Rektör Yardımcılığı (2018-2020), Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekan Vekilliği (2018-2019) ve Kalite Komisyonu koordinatörlüğü (2017-2020) gibi idari pozisyonlarda görev yapmıştır. 2021-2024 yılları arasında TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu Danışma Kurul Üyesi olarak hizmet sunmuştur. Prof. Dr. Danışman, ayrıca çeşitli araştırma ve danışmanlık projelerinde yer almıştır. Araştırma ve ilgi alanları arasında kurumsal teori, kurumsal mantıklar, örgüt kültürü, uluslararası yönetim, küreselleşme ve Türkiye iş ortamında yönetim ile gelenek, modernizm ve postmodernizm ekseninde yönetim pratikleri ve yönetim ve organizasyon paradigmaları yer almaktadır.

**Prof. Dr. Ali DANIŞMAN | Social Sciences University of Ankara |
ali.danisman [at]asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7770-7106**

Prof. Dr. Ali Danışman, who works at the Department of Business Administration, Faculty of Political Sciences, Social Sciences University of Ankara, received his Ph.D. degree from Çukurova University (2002), completing his thesis at the University of Alberta in Canada with the support of TÜBA Integrated Doctoral Scholarship Program. He worked as a visiting scholar at the University of Sydney in Australia (2014) and the University of Alberta in Canada (2007) with a TÜBİTAK scholarship, and at Northwestern University in the USA (2011) with the support of YÖK. He acted as Vice Rector (2018-2020), Deputy Dean of the Faculty of Political Science (2018-2019), and Coordinator of the Quality Commission (2017-2020) at Social Sciences University of Ankara. He served as a member of the Advisory Board of TÜBİTAK Social and Human Sciences Research Support Group (2021-2024). He has also conducted various research and consultancy projects. His research interests include institutional theory, organizational culture, international management, globalization and management in Turkish business context, traditional, modernist and postmodernist management practices, and management and organization paradigms.

**Prof. Dr. Mahmut Hakkı AKIN | İstanbul Medeniyet Üniversitesi |
mahmuthakin[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-8140-8600**

Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın, 2003 yılında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında 2005 yılında yüksek lisans ve 2009 yılında doktora eğitimini tamamladı. Sosyoloji alanında 2013 yılında doçent, 2018 yılında profesör oldu. Selçuk Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde akademisyen olarak çalıştı. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. Türkiye’de Modernleşme, Türk Sağı, Yerli Modern Farklı, Siyasal Toplumsallaşma, Toplumsallaşma Sözlüğü, Aliya İzzetbegoviç başlıklı kitapları bulunmaktadır. Derleme kitapları, kitap bölümleri, makaleleri, kitap değerlendirme ve eleştiri yazıları dışında çok sayıda düşünce ve deneme yazısı da yayımlandı. Siyaset Sosyolojisi, Türk Modernleşmesi, Türk Siyasal Hayatı alanlarında çalışmalarına devam etmektedir.

**Prof. Dr. Mahmut Hakkı AKIN | İstanbul Medeniyet University |
mahmuthakin[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-8140-8600**

Prof. Dr. Mahmut Hakkı AKIN graduated from the Department of Sociology at the Faculty of Science and Letters at Uludağ University in 2003. He completed his master's degree in 2005 and his doctorate in 2009 at the Department of Sociology at the Institute of Social Sciences at Selçuk University. He became an associate professor in sociology in 2013 and a professor in 2018. He worked as an academic at Selçuk University, Necmettin Erbakan University, and Marmara University. He is currently a faculty member in the Department of Sociology at the Faculty of Literature at Istanbul Medeniyet University. He has authored books titled Modernization in Turkey, Turkish Right, Local Modern Differences, Political Socialization, Dictionary of Socialization, and Aliya Izzetbegovic. In addition to his compilation books, book chapters, articles, book reviews, and critiques, he has published numerous essays and opinion pieces. He continues his research in the fields of Political Sociology, Turkish Modernization, and Turkish Political Life.

Prof. Dr. Yunus KAYA | İstanbul Üniversitesi |
yunus.kaya [at] İstanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0002-6624-2884

Yunus Kaya, doktorasını sosyoloji alanında 2007 yılında 'Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme, Endüstrileşme ve Toplumsal Sınıf' başlıklı tezi ile Duke Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Doktora sonrasında 2007-2015 yılları arasında University of North Carolina Wilmington’da Sosyoloji ve Kriminoloji bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 2015 yılından beri ise İstanbul Üniversitesi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Akademik kariyerinin ilk yıllarında küreselleşme, kalkınma ve toplumsal eşitsizlik konularında çalışmalar yapmıştır. Son yıllarda ise bu konuların yanı sıra siyaset sosyolojisi, göç, Türkiye’de toplumsal değişim ve bilimsel araştırma yöntemleri konularında çalışmalar yapmaktadır.

Prof. Dr. Yunus KAYA | Istanbul University |
yunus.kaya [at] İstanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0002-6624-2884

Yunus Kaya completed his PhD in Sociology in 2007 at Duke University with a thesis titled “Globalization, Industrialization and Social Class in Developing Countries”. After completing his doctorate, he worked as a faculty member in the Department of Sociology and Criminology at the University of North Carolina Wilmington from 2007 to 2015. Since 2015, he has been working as a faculty member in the Department of Political Science and International Relations at the Istanbul University Faculty of Economics. In the early years of his academic career, he conducted research on globalization, development, and social inequality. In recent years, in addition to these topics, he has been working on political sociology, migration, social change in Türkiye, and scientific research methods.

**Dr. Öğr. Üyesi Musab Talha AKPINAR | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi |
musab.akpinar[at]ybu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4651-7788**

Dr. Musab Talha Akpınar, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümünde öğretim üyesidir. Akademik çalışmaları yapay zekâ, karar destek sistemleri, sürdürülebilir kalkınma ve akıllı şehir politikaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde birçok araştırma projesinde görev almış, özellikle kentsel yönetişimde dijital teknolojilerin rolü üzerine disiplinlerarası yayınlar yapmıştır. Literatürde yapay zekânın etik boyutları, akıllı hareketlilik sistemlerinin toplumsal etkileri ve kamu politikalarında dijital dönüşüm gibi konularda yetkin bir akademisyendir.

**Asst. Prof. Dr. Musab Talha AKPINAR | Ankara Yıldırım Beyazıt University |
musab.akpinar[at]ybu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4651-7788**

Dr. Musab Talha Akpınar is a faculty member at Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Management Information Systems. His academic research focuses on artificial intelligence, decision support systems, sustainable development, and smart urban governance. He has participated in various national and international projects and published extensively on the ethical dimensions of AI, the societal impacts of smart mobility systems, and the role of digital transformation in public policy. His interdisciplinary approach contributes to both theoretical advancement and policy-oriented solutions in the field.